

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Prawo karne, proces karny i inne nauki kryminologiczne.

Glaser Stefan Dr. Profesor Uniwersytetu Wileńskiego.

Wstęp do nauki procesu karnego ze szczególnem uwzględnieniem ustaw obowiązujących tymczasowo w Polsce oraz polskiego kodeksu postępowania karnego i polskiego prawa o ustroju sądów powszechnych. Warszawa 1928. Nakładem Gazety Administracji i Policji Państwowej str. 311.

Ten sam. Zarys polskiego procesu karnego wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych. Przedstawienie porównawcze na tle ustawodawstwa austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego. Warszawa 1929. Nakładem Gazety Administracji i Policji Państwowej str. 330.

We „Wstępie” przedstawia Autor pojęcia zasadnicze procesu karnego (str. 1—55), jego zasady naczelné (str. 56—117), źródła prawa karnego procesowego (str. 118—161), rodzaje i główne działy procesu karnego (str. 162—177), wreszcie zajmuje się historycznym rozwojem procesu karnego (str. 178—227) i momentami porównawczemi (proces angielski, francuski, austriacki, niemiecki i rosyjski).

Natomiast rozdziały „Zarysu” są poświęcone organizacji sądowej (str. 3—51), stosunkowi prawnoprocesowemu (str. 52—86), czynnościom procesowym (str. 87—146), zwyczajnemu trybowi postępowania (str. 147—239), szczególnym rodzajom postępowania (str. 241—285), wreszcie innym odchyleniom od zwyczajnego trybu postępowania (postępowanie przeciw nieobecnym, zaoczne, przedmiotowe, w sprawach prasowych, prejudycjalne, przeciwko sędziom, wojskowe, w przedmiocie wydawania przestępców i w sądach pracy).

Zamierzeniem Autora jest dać studentom podręcznik, któryby odpowiadał wymaganiom egzaminacyjnym (Wstęp str.

XIV), Autor czyni to przez wydanie swych wykładów uniwersyteckich.

Po dokładnym studjum „Wstępu” i „Zarysu” uważam za konieczne poczynić następujące uwagi, poczynając od kwestyj ogólnych, a przechodząc następnie do poszczególnych ustępów podręcznika:

Według intencji Autora (Zarys. str. XVI) stosunek „Zarysu” do „Wstępu” ma być stosunkiem części szczegółowej do ogólnej, jednak kilka wierszy dalej zaznacza Autor, że chce ująć „Zarys” w formę samoistnej i zamkniętej całości i dlatego nie mógł uniknąć powtórzenia, a przynajmniej przypomnienia materiału, przedstawionego już w części pierwszej.

Takie dwa punkty programu trudno pogodzić, bo właściwie wykluczają się wzajemnie.

Następstwem tego jest, że cały szereg problemów, omówionych obszernie we „Wstępie”, powtarza się w „Zarysie” i to powtarzają się uwagi ogólne, dla których właściwe miejsce jest tylko w pierwszej części. I tak udział czynnika ludowego: Wstęp. str. 102 nast. Zarys. str. 45 nast. działy procesu: Wstęp str. 167 nast. Zarys. str. 58 nast., przestępstwa, dochodzone drogą skargi prywatnej, na wniosek lub z upoważnienia: Wstęp. str. 68 nast. Zarys. str. 62 nast., prejudycjalność: Wstęp. str. 31 nast. Zarys. str. 298 nast. itd.

Nie da się to pogodzić z pojęciem skoordynowanego stosunku części ogólnej i szczegółowej.

Omawiając problem lub instytucję procesową, Autor zestawia przepisy ustaw dzielnicowych i polskiej ustawy unifikacyjnej (względnie jej projektu w czasie pracy Autora), przyczem postanowienia ustaw państw zaborczych przytacza w brzmieniu, jakie im nadały nowele polskie (oczywiście zupełnie słusznie, bo brzmienie ustawy państwa zaborczego w r. 1918 ma już tylko historyczne znaczenie).

Musi jednak zadziwić, że Autor wspomina wielokrotnie o sądach przysięgłych, mówiąc o ustawie b. zaboru niemieckiego, jakkolwiek te sądy zawieszono aż do opracowania nowych zasad ich organizacji rozporządzeniem o organizacji sądownictwa karnego z 15. grudnia 1919 (Tyg. Urzęd. Nr. 70. poz. 185)¹⁾.

¹⁾ We „Wstępie” str. 112 Autor mylnie mówi o uchyleniu tych sądów powyższem rozporządzeniem.

I tak wspomina Autor, że według postępowania niemieckiego (Autor używa skrótu P. N.) śledztwo wstępne jest konieczne, gdy chodzi o sprawy, które należą do właściwości sądu przysięgłych (Wstęp. str. 170), że w tych samych wypadkach obrona jest niezbędna (Zarys. str. 78), że w takich sprawach akt oskarżenia musi zawierać uzasadnienie (Zarys. str. 166), następnie zajmuje się tokiem rozprawy głównej przed sądem przysięgłych (Wstęp. str. 176) i tokiem instancyj co do wyroków sądów przysięgłych (Zarys. str. 35).

Brak przytem zaznaczenia, że rozchodzi się o pierwotne brzmienie ustawy państwa zaborczego, już nie aktualne (w chwili pisania książki).

Ustępy te mogą (poniekąd nawet muszą) wprowadzać w błąd co do organizacji sądownictwa w Ziemiach Zachodnich przed dniem 1 stycznia 1929, a to tem więcej jeszcze, że w tych samych lub bliskich ustępach Autor powołuje się na przepisy innych dzielnic oraz na przepisy b. zaboru niemieckiego w brzmieniu znowelizowanem, zatem w chwili pisania książki aktualnem (np. Wstęp. str. 170. Zarys. str. 259 i wiele innych).

Nie tworzę sobie nigdy ujemnego sądu pospiesznie, nadto uważam, że recenzent winien być (jak sędzia angielski według znanego przysłowia) równocześnie obrońcą i dlatego sam szukałem wytłumaczenia.

Przypuszczałem, że Autor rozumie przez skrótowe oznaczenie P. N. niemiecką ustawę z r. 1877 w jej pierwotnem brzmieniu (bez uwzględnienia polskich nowel), co godziłoby się z wykazem skrótów w obu tomach.

Przeciw temu przemawia jednak stanowczo to, że gdzieindziej Autor zaznacza wyraźnie, iż powołuje się na dany przepis „w pierwotnem brzmieniu” (np. Zarys. str. 99), czego tutaj nie czyni, a następnie te dalsze okoliczności, że na stronie 151 „Zarysu” znajduje się ustęp, iż do dokonania poszczególnych czynności w toku dochodzeń P. N. upoważnia tylko sędziego powiatowego lub pokoju, zaś na str. 260 „Zarysu” dalszy ustęp: „według P. N. do wydawania mandatów karnych są upoważnieni w województwach poznańskim i pomorskiem: izba karna w gronie dwóch sędziów zawodowych, sąd pokoju...”

Ponieważ izba karna z dwóch sędziów zawodowych i sąd pokoju są polskimi tworamiz organizacyjnemi, nie może oczywiście P. N. oznaczać ustawy niemieckiej w pierwotnem

brzmieniu, lecz ustawę niemiecką w brzmieniu znowelizowanym, a w takim razie ustępy o sądach przysięgłych muszą odpaść.

Dalszym ujemnym skutkiem zakwestjonowanych ustępów jest, że czytelnik nie dowie się, w jakich wypadkach (przed unifikacją ustawy procesowej) śledztwo wstępne było *n a p r a w d ę* konieczne, bo w części szczegółowej Autor ogranicza się do zaznaczenia (Zarys str. 158), że śledztwo konieczne jest w regule wówczas, gdy chodzi o cięższe przestępstwa albo gdy to jest wskazane z uwagi na szczególne okoliczności postępowania.

Takie same luki wiadomości powstały oczywiście co do innych punktów, ilekroć sąd przysięgłych należy zastąpić właściwym podmiotem orzekającym.

Z załem należy stwierdzić, że zachodzi tutaj nienaukowa chaotyczność, bardzo szkodliwa dla wartości książki jako podręcznika.

Miarą chaotyczności jest, że na str. 35 „Zarysu” Autor przedstawia w jednym ustępie właściwość w toku instancj co do izb karnych w mniejszym składzie (dwóch sędziów zawodowych i trzech sędziów niezawodowych) i sądów przysięgłych, jakkolwiek te kolegia *n i g d y* współcześnie nie funkcjonowały, natomiast *n i e* wspomina ani słowem o toku instancj co do izb karnych w większym składzie (dwóch sędziów zawodowych i pięciu sędziów niezawodowych), jakkolwiek do tych właśnie izb należały najcięższe sprawy.

W tem samym miejscu (str. 35 „Zarysu”) cała informacja co do właściwości w instancji zażaleniowej ogranicza się do słów, że sąd apelacyjny orzeka o zażaleniach przeciw rozstrzygnięciom pierwszej instancji, o ile nie jest uzasadniona właściwość izby karnej.

Zupełnie brak określenia, która z (trzech) izb karnych jest instancją zażaleniową, a brak ten jest tem więcej szkodliwy, że Autor w tym samym ustępie mówi dalej o izbach karnych (znowu bez żadnego bliższego określenia), orzekających w pierwszej instancji, jakkolwiek skład kolegów jest najzupełniej różny.

A są to przecie kapitalne kwestje ustroju sądownictwa, z okresu przed unifikacją³⁾.

³⁾ Tak samo na str. 195 „Zarysu”: instancją wyższą, powołaną do rozstrzygania zażeń, jest ... izba karna albo sąd apelacyjny albo wreszcie Sąd Najwyższy”.

Na str. 169 „Wstępu” mówi Autor, że dochodzenia są postępowaniem pozasadowem i pozaprocesowem, a kilka wierszy dalej stwierdza, że dochodzenia wstępne mogą być trójakiego rodzaju zależnie od organu, w którego rękę spoczywają: prokuratorskie, policyjne i sądowe.

Na str. 62 „Zarysu” znajduje się ustęp, że z ustaw obowiązujących w Polsce wszystkie znają przestępstwa skargowo-prywatne i przestępstwa ścigane na wniosek, że natomiast przestępstwa ścigane z upoważnienia znane są tylko ustawie austriackiej.

Kilka wierszy dalej na str. 63 wymieniony jest jako przestępstwo ścigane z upoważnienia w prawie niemieckiem występki z § 197 ustawy karnej niem., a na str. 73 „Wstępu” znajduje się osobny ustęp, który dotyczy przestępstw ściganych z upoważnienia w ustawie niemieckiej.

Na str. 99 „Wstępu”: zasada ustawowej teorii dowodowej obowiązuje dotąd jeszcze w jednej tylko ustawie kantonowej szwajcarskiej, mianowicie w ustawie kantonu Valais.

Na stronie 295 „Wstępu” czytamy, że ta zasada obowiązuje także po dzień dzisiejszy w ustawie serbskiej.

Na str. 111 „Zarysu” wymienia Autor oba wypadki łącznie, jednak daty ustaw, podane we „Wstępie”, są odmienne od dat, podanych w „Zarysie”.

Na str. 139 „Wstępu” wymienia Autor w wykazie literatury Dalcke'go dwukrotnie, a to raz jako autora komentarza, zaś po raz drugi jako autora wykładu systematycznego.

Na str. 301 „Wstępu” jest znowu mowa o Dalcke'm jako autorze wykładu z podaniem roku i liczby porządkowej wydania (1928, 20 wyd.).

Co do tego punktu należy stwierdzić, że wykład systematyczny Dalcke'go nie istnieje, a dzieło, wymienione na str. 301 „Wstępu”, jest co do tytułu, roku i liczby porządkowej wydania właśnie komentarzem względnie tekstem ustawy z objaśnieniami.

Na str. 260 „Wstępu” mówi Autor z okazji przedstawienia toku czynności w procesie francuskim, że przewodniczący „udziela przysięgłym pouczenia (résumé) co do wykonywania ich obowiązków”, a na str. 262 „Wstępu” czytamy, że „ustawą z 19 czerwca 1881 z powodu licznych nadużyć zniesiono résumé przewodniczącego w sądzie przysięgłych, zabraniając wygłaszania takich pouczeń pod nieważnością”.

Te ustępy zmuszają do następujących uwag:

1. Résumé nie oznaczało i nie oznacza pouczenia, lecz streszczenie. Wynika to z językowego znaczenia tego wyrazu, okazuje się również z obecnego brzmienia Art. 336 („le président, après la clôture des débats, ne pourra à peine de nullité, résumer les moyens de l'accusation et de la défense. Il rappellera aux jurés les fonctions qu'ils auront à remplir et il posera les questions ainsi qu'il sera dit ci-après") i w tym znaczeniu używa się wyrazu résumé w literaturze naukowej.

2. Zniesienie résumé ustawą z r. 1881 nie było zakazem wygłaszania „takich pouczeń” (jak pisze Autor na str. 262), lecz zakazem streszczania wyników rozprawy („les moyens de l'accusation et de la défense”).

W związku z tem zauważam, że Autor pominął zupełnie ważny problem ogólny, jaka może być treść i jakie mogą być części składowe przemówienia końcowego przewodniczącego sądu przysięgłych (czy tylko przypomnienie obowiązków, jak w ustawie francuskiej i belgijskiej, czy też pouczenie prawne, a obok pouczenia prawnego czy także streszczenie wyników rozprawy).

Przyjęty przez Autora system łącznego przedstawiania przepisów ustaw dzielnicowych i ustawy unifikacyjnej co do poszczególnej czynności procesowej wymaga wielkiej dokładności i ostrożności w układaniu tekstu, w przeciwnym razie prowadzi do (co najmniej) niebezpiecznych niejasności.

I tak na str. 275 „Zarysu” czytamy dosłownie, co następuje, o funkcjach przewodniczącego sądu przysięgłych:

„Po ogłoszeniu ostatecznie zatwierdzonej listy pytań następują wywody stron co do przedmiotów objętych pytaniami (P. A.³⁾ § 324. Pol. P. K.⁴⁾ art. 417). Następnie przewodniczący streszcza wyniki rozprawy, udziela pouczenia prawnego (co do znamion ustawowych przestępstwa, znaczenia wyrażeń użytych w pytaniach), według Pol. P. K. wskazuje też karę grożącą oskarżonemu i inne skutki skazania, wreszcie zwraca uwagę przysięgłych na ich obowiązki (według Pol. P. K. następuje to na posiedzeniu wstępnem art. 392) oraz na przepisy dotyczące sposobu głosowania i pisania odpowiedzi (P. A. § 325. Pol. P. K. art. 418),..

³⁾ Oznacza ustawę b. zaboru austriackiego.

⁴⁾ Oznacza polską ustawę unifikacyjną.

Czytelnik zrozumie ten ustęp w ten sposób, że streszczenie wyników rozprawy jest przepisane w polskiej ustawie, a właśnie ta ustawa je wyklucza.

Na str. 276 „Zarysu” przedstawia Autor sposób głosowania przysięgłych według ustawy austriackiej (§ 328), a zupełnie pomija sposób głosowania, przepisany w polskiej ustawie (tajne głosowanie kartkami z pieczęcią sądu), jakkolwiek na końcu zdania przytacza także liczbę artykułu ustawy polskiej, którego treść pominał.

Na str. 159 i 266 „Wstępu” wymienia Autor zasadę „ewolucji” jako jedną z zasad organizacyjnych prokuratury. Zapewne jest to niedopatrzanie przy korekcie (ma być: dewolucji), jakkolwiek w spisie omyłek druku (str. 312) niema prostowania.

Ustęp na str. 302 „Zarysu”, zaczynający się od słów: „Rozporządzenie to ...” jest tak stylistycznie połączony z poprzednim tekstem, iż czytelnik łączy go z rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 22 marca 1928, dopiero zbadanie jego treści wykazuje, że dotyczy rozporządzenia Rady Ministrów z 10 maja 1920 r.

Na str. 260 „Zarysu” czytamy: „Według P. N. do wydawania mandatów karnych są uprawnieni — w województwach poznańskim i pomorskim: izba karna w gronie dwóch sędziów zawodowych, sąd pokoju w pełnym składzie i sędzia powiatowy, — w górnośląskiej części województwa śląskiego: izba karna oraz sędzia powiatowy (sąd pokoju)”.

Z takiego układu zdania czytelnik nie nabędzie pewności, czy Autor chce stwierdzić tożsamość, czy różnicę, zwłaszcza wobec trojkiej formy izby karnej.

Na str. 97. „Zarysu” Autor stwierdza wymóg kwalifikowanej większości werdyktu przysięgłych co do okoliczności obciążających, a zupełnie pomija, że taki sam wymóg zachodził co do winy.

Nie można również zgodzić się bez zastrzeżeń na cały szereg ogólnych określeń Autora:

I tak na str. 171 „Wstępu” czytamy, że materiał zebrany przez prokuratora „ma zawsze charakter jednostronnej enuncjacji”.

Nasuwa się uwaga, że enuncjacją może być wniosek prokuratora (także akt oskarżenia), ale nie materiał, który stanowi podstawę wniosku.

Na str. 91. „Zarysu” pisze Autor, że przy badaniu kwestii, czy oświadczenie woli można cofnąć, należy „odróżnić z jednej strony osoby prywatne, biorące udział w procesie, a więc t. zw. strony, oraz osoby trzecie, z drugiej zaś sąd”.

Sądzę, iż nie można określać jako „osoby prywatne” stron w procesie karnym z których jedną jest prokurator.

Na str. 121 „Zarysu” czytamy pod tytułem: „Przyznanie się oskarżonego”, że przez przyznanie się należy rozumieć „potwierdzenie okoliczności faktycznych (przyjęcie ich prawdziwości, uznanie ich za prawdziwe) przez jedną ze stron procesowych na jej niekorzyść”.

Otóż przyznanie się „jednej ze stron procesowych” jest w niezgodzie zarówno z tytułem, jak z naukowem i zwykłym znaczeniem wyrazu.

Uwagi powyższe są przykładowe, a nie wyczerpujące.

Możnaby obok tego wymienić wiele opuszczeń. I tak na str. 121 „Wstępu” Autor podaje termin objęcia wymiaru sprawiedliwości przez Rzplitą Polską na obszarze przed linią demarkacyjną, a pomija ten termin co do obszaru poza linią demarkacyjną, przy przedstawieniu przepisów dzielnicowych o ułaskawieniu (str. 222 „Zarysu”) pominięto województwo poznańskie i pomorskie oraz Górny Śląsk itd.

Można wreszcie podnieść zastrzeżenia co do języka dzieła.

Przypominam sobie dawne rozmowy z moimi profesorami na temat pracy naukowej. Pamiętam, że napisanie podręcznika uważali za koronę pracy naukowej i zaznaczali, że podręcznik wymaga długiego przygotowania w zakresie techniki dzieła, ugrupowania materiału monograficznego i przemyślenia wszystkich problemów; jeżeli którykolwiek z warunków nie dopisze, okażą się (mówili) w układzie i treści dzieła niedociągnięcia, niedokładności i omyłki.

Prof. Dr. Józef Jan Bossowski (Poznań).

Czerwiński Adolf: Postępowanie Karne przed Sądem pierwszej instancji wedle Kodeksu postępowania karnego z dnia 19 marca 1928 r. Lwów. Nakładem Lwowskiego Oddziału Związku Sędziów i Prokuratorów R. P. 1929 r.

Śród artykułów i rozpraw, dotyczących się reformy sądownictwa polskiego, specjalne znaczenie posiadają dwie prace prezesa Sądu Apelacyjnego we Lwowie Adolfa Czerwińskiego-

go, zasłużonego i bardzo doświadczonego prawnika, a mianowicie: ogłoszony w roku przeszłym „Ustrój sądów powszechnych” i obecnie wydane „Postępowanie Karne”. Obie są niewielkie rozmiarami, lecz pełne ważkich uwag, spostrzeżeń, wskazówek i bystrych zaleceń, podanych przez takiego pracownika sądowego, który doszedł do lat sędziwych przy ciągłej i intensywnej pracy sędziowskiej i prezesowskiej.

„Postępowanie Karne przed Sądem pierwszej instancji” jest gruntowną pracą, jest systematycznym komentarzem do księgi siódmej Kodeksu Postępowania Karnego i daje całkowity obraz postępowania sądowego przed sądem okręgowym i przed sądem grodzkim.

W pracy tej nie pominięto ani jednego momentu, poczynając od czynności przygotowawczych do rozprawy głównej i kończąc na wyrokowaniu. Każde stadium tego postępowania znalazło szczegółowe i systematyczne rozwinięcie¹⁾.

Aczkolwiek praca ta powstała na terenie działania prawodawstwa austriackiego, jednak zupełnie nie posiada ona cech dzielnicowych i całkowicie odpowiada potrzebom sądownictwa ogólnego w całym państwie. Jedyne tylko w postępowaniu przed sądem przysięgłych autor, prócz uwag ogólnych o sądzie przysięgłych, daje obraz porównawczy postępowania tego według nowego Kodeksu postępowania karnego z austriacką procedurą karną, a wynikło to stąd, że obecnie tylko w Małopolsce istnieją i nadal istnieć będą sądy przysięgłych.

Pogląd autora na wartość sądów przysięgłych zasługuje na specjalną uwagę ze względu na jego życiowość. „Instytucja sądów przysięgłych istnieje w b. zaborze austriackim przeszło pół wieku, jednak poczynione doświadczenia nie zachęcają zbytnio do jej zatrzymania względnie wprowadzenia jej tam, gdzie jej jeszcze niema, nie można bowiem mieć zaufania do sądów przysięgłych, skoro tak często wbrew wszelkim zasadom prawa i słuszności, a nie rzadko wbrew logice i zdrowemu rozsądkowi, zapadają werdykty uniewinniające”. „Orzecznictwo sądów przysięgłych cechowały zawsze dyletantyzm i niezdolność u znacznej części przysięgłych do ujęcia powikłanych stanów faktycznych, jak również brak nale-

¹⁾ Dwie omyłki w druku należy poprawić: na str. 23 wiersz 21 od dołu winno być „zarządzenia umożliwiające” i na str. 32 wiersz 7 od dołu winno być „zarzut rzeczowej niewłaściwości”.

żytego zrozumienia dla żądań i celów należytego wymiaru sprawiedliwości, czego następstwem były błędne i mylne wyroki, i to tak uwalniające, nawet w wypadkach, w których wina oskarżonego ponad wszelką wątpliwość została stwierdzona, jak również i skazujące. W ostatnich czasach bezpodstawne i nieuzasadnione uwalniające wyroki sądów przysięgłych przybrały takie rozmiary, że w szerszych warstwach społeczeństwa, dbających o ład i porządek społeczny, wzbudziły zaniepokojenie i pewien niekorzystny dla sądów przysięgłych odruch, nieuzasadnione bowiem wyroki uwalniające obniżają w oczach ludności powagę prawa i władzy i oddziałują demoralizująco na ludność".

Pracę swą kończy autor uwagami ogólnymi o całości Kodeksu postępowania karnego, uznając go za rezultat wielkiej pracy i wiedzy ze strony członków Komisji Kodyfikacyjnej i Ministerstwa Sprawiedliwości.

Nie zamykając oczu na usterki i braki Kodeksu postępowania, autor zwraca się z następującym wezwaniem do sędziów polskich.

„Jeśli nasi sędziowie stać będą na wysokości zadania, jeśli stosować będą ustawę nie tylko wedle jej brzmienia, ale także wedle jej ducha i tendencji i z należytem zrozumieniem zadań i celów wymiaru sprawiedliwości, jeśli przy stosowaniu poszczególnych przepisów ustawy i przy ich wykładni uwzględniać będą stosunki i przejawy życiowe, prąd czasu i potrzebę życia, jeżeli unikać będą bezdusznej formalistyki i jałowej finezji prawnej, a obracać się będą w szerszych horyzontach i kierować się poczuciem słuszności i sprawiedliwości, to pokonają wyłaniające się przy stosowaniu ustawy trudności i ulepszą w drodze judykatury wadliwe i niedokładne jej przepisy zgodnie z intencją" i wolą ustawodawcy, podobnie jak sędziowie francuscy swą mądra, rozważną i oględną judykaturą stworzyli z przestarzałego Kodeksu Napoleońskiego nowoczesną ustawę". Prok. Józef Szuster (Radom).

Peiper Leon dr.: Komentarz do Kodeksu Postępowania Karnego i do Przepisów wprowadzających tenże Kodeks, oprac. i wydał z dodaniem całego szeregu ustaw dodatkowych, adwokat w Przemyślu... Kraków, Frommer, 1929 r.
Śród wydań nowego Kodeksu Postępowania Karnego specjalne i wyróżniające miejsce zajmuje „Komentarz do K.

P. K. ", wydany przez adwokata Peipera. Komentarz jest opracowany egzegetycznie, każdy rozdział jest poprzedzany obrazem ogólnym dotyczącym się danych postanowień. Następnie każdy artykuł jest objaśniony bardzo szczegółowo zarówno pod względem teoretycznym, jak i praktycznym. Oprócz wyciągów z motywów Komisji Kodyfikacyjnej, podawane są przepisy z innych ustaw, będące z nimi w związku.

Komentarz dr. Peipera, posiadając wysoką wartość naukową, w zupełności odpowiada potrzebom praktyki. Zarówno w pracach Prokuratury, jak i Sądów, jest konieczny i niezastąpiony.

Komentarz, prócz samej procedury karnej, zawiera 15 ustaw, które posiadają z nią związek, jak o postępowaniu doróżnym, o ustroju sądów powszechnych (przepisy odnoszące się do spraw karnych), postępowanie karno-administracyjne, o policji państwowej, o stanie wojennym i t. p. Szczególne znaczenie posiada tabela terminów i skorowidz alfabetyczny.

Wydawca zapowiada jednocześnie wydanie drugiego tomu, który ma zawierać rozporządzenia wykonawcze do K. P. K. oraz dalsze ustawy dodatkowe z objaśnieniami.

Prok. Józef S z u s t e r (Radom).

Lange Johannes Prof.: Verbrechen als Schicksal. Lipsk 1929. Str. 96.

Autor zastanawia się nad problemem, w jakim stopniu przyczyniają się do popełnienia przestępstwa dyspozycje odziedziczone, a w jakim otoczenie. Autor bada w niniejszej pracy wzajemny stosunek wpływu obu czynników na bliźniętach. W tym celu, wzorując się na Galtonie (str. 11), dzieli bliźnięta na dziedzicznie do siebie podobne (eineiige Zwillinge) i dziedzicznie do siebie niepodobne (zweieiige Zwillinge), przyczem przedmiotem badania są bliźnięta, z których jedna przynajmniej jednostka w parę wchodząca stanęła w kolizji z kodeksem karnym.

Na podstawie obserwacji, opartych przede wszystkim na znajomości trybu życia osobiście badanych jednostek, autor wykazuje, że bliźnięta, dziedzicznie do siebie podobne tworzą w większości badanych wypadków (w dziesięciu na trzystaście) pary przestępne, odwrotnie zaś z badanych sie-

demnastu par dziedzicznie niepodobnych, dwie tylko pary są przestępne, natomiast w piętnastu wypadkach jedna tylko wchodząca w parę jednostka była karana.

Z życia badanych bliźniąt, których biografię autor szczegółowo podaje (str. 18—82), wysnuwa on wniosek, że dziedzicznie podobne do siebie bliźnięta zachowują się odnośnie, do przestępstwa w sposób podobny, dziedzicznie, zaś niepodobne do siebie pary, w sposób różny (str. 14). Ponieważ zaś w dziedzicznie do siebie podobnych parach wpływy biologiczne są szczególnie silne, wnioskuje autor dalej, że dyspozycje wrodzone odgrywają w związku przestępczości dominującą rolę. Wrodzone dyspozycje nie skłaniają jednakże jednostki do popełnienia ściśle określonego przestępstwa; takie bowiem właśnie, a nie inne przestępstwo wyrasta z pewnej ściśle określonej sytuacji społecznej, w której dana jednostka się znajduje w chwili popełnienia tegoż przestępstwa. Chociaż jednakże w kilku badanych przez autora parach dziedzicznie podobnych każda z obu jednostek znajdowała się w odmiennych warunkach społecznych, żadna z obu nie wyniosła się na wyższy poziom społeczny, w którym żyli jej przodkowie, a po większej części jednostki te społecznie nawet upadły.

Praca autora jest próbą rozwiązania problemu o znaczeniu ogólnem metodą monograficzną. Autor naświetlił ten problem w sposób oryginalny, nie mogąc go oczywiście wyczerpać. Sam powiada w końcu swej pracy (str. 96): „Unsere Zwillingserhebung sagt uns nur, dass die Artung, welche zu sozialen Entgleisungen führt, auf dem Erbwege entsteht”.

Określenie stosunku tych dwóch przyczyn sprawczych przestępstwa zależy w pierwszym rzędzie od porozumienia się, co należy rozumieć pod czynnikami biologicznymi, a co pod wpływem otoczenia. Przecież to, co nam się przedstawia jako dyspozycja odziedziczona, może być w mniejszym lub większym stopniu wynikiem wpływu otoczenia (wpływy działające pośrednio na dziecko w łonie matki).

Chociaż wiele dzisiaj w tej dziedzinie nierozwiązanych problemów może w przyszłości wyjaśnić psychologia fizjologiczna, z obecnego stanu nauki (zwłaszcza psychologii), należy raczej wnioskować, że obu wspomnianych czynników nie można od siebie oddzielić. Dougall w swej psychologii społecznej (Grundlagen einer Sozialpsychologie tłum. niem.

v. Gerda Kautsky-Brum z r. 1928 str. 102 nast.) utwierdza nas w przekonaniu o organicznej łączności tychże czynników.

Uzasadniony jest, naszym zdaniem, wniosek autora o dominującym wpływie czynników biologicznych oparty na obserwacji trybu życia bliźniąt dziedzicznie do siebie podobnych, jak np. Henfelderów, Lauterbachów itp., skoro bliźnięta tych par w równym prawie czasie i niezależnie od siebie popełniali podobne przestępstwa. Taki sam jednakże wniosek (str. 82), oparty na fakcie, że rodzeństwo jednostki przestępnej z pary niepodobnej, w której druga jednostka nie była karana, weszło w kolizję z kodeksem karnym, wydaje nam się dowolny, skoro autor nie stwierdza podobieństwa fizycznego (na tem się właśnie autor w swej pracy opiera) między jednostką przestępną, wchodzącą w skład pary, a rodzeństwem.

Szkoda, że autor nie rozszerzył swych badań na pary nieprzestępne, wówczas wnioski mogłyby posiadać charakter bardziej ogólny. Uwagi autora co do substytucji instynktów przestępnych (str. 93—94) wkraczają w ramach przedstawionych przez autora w dzisiejszym stanie nauki prawa karnego raczej w dziedzinie moralności; wnioski zaś ogólne co do konieczności profilaktyki przestępstwa, uzasadnione bezsprzecznie, były niejednokrotnie już przez uczonych podkreślane. Pracę autora, w której nie brak wielu spostrzeżeń, posiadających znaczenie w dziedzinie kryminologii, napisanej stylem jasnym, przeczyta z korzyścią każdy, zajmujący się zagadnieniami kryminologicznymi.

Tadeusz Edmund K u c z m a
magister praw.

Ne l k e n S. inżynier: Publikum und Verbrechen (Praktische Ratschläge für den Selbstschutz). Berlin, R. Mosse 1928. str. 185.

Praca niniejsza posiada niezaprzeczone znaczenie w dziedzinie kryminalistyki. Celem jej jest przekonanie szerokiego ogółu o konieczności zabezpieczenia się przed działalnością przestępców, zwłaszcza zawodowych.

W pierwszej części autor omawia najczęściej powtarzające się typy przestępców i wskazuje na ich charakterystyczne sposoby działania.

Drugą część swej pracy poświęca autor środkom zabezpieczającym jednostkę przedewszystkiem przed kradzieżą, włamaniem itd., kładąc jako inżynier nacisk na stronę techniczną samoobrony społecznej. Na podkreślenie zasługują omówienie przez autora systemu instalacji elektrycznej. Ochrona tego rodzaju może obejmować pewne miejsca ubikacyj zawodowych czy domu mieszkalnego, szczególnie narażone na włamania, jako to drzwi, okna, dach itd. względnie też może ona być przestrzenna (Flächenschutz str. 148 i nast.).

Za jeden z najskuteczniejszych środków ochronnych przed włamaniem uważa autor bezpośrednie, niezależne od sieci telefonicznej połączenie dzwonka alarmowego z specjalnym oddziałem policji (Überfallskommando) lub ze stowarzyszeniem, mającym na celu przybycie z natychmiastową pomocą ofiarom włamania. Specjalny rozdział poświęca autor systemowi stróżowania (str. 166—172), odróżniając ochronę blokową, kombinowany odosobniony i łańcuchową.

Praca autora posiada przedewszystkiem cel pedagogiczny. Społeczeństwo winno za pomocą technicznych środków obronnych utrudniać przestępcom wykonywanie ich zawodu, a co najmniej zwiększyć ryzyko działania przestępczego. Przy pomocy urządzeń omówionych przez autora przestępcy sami niejednokrotnie zawezwą policję wbrew swej woli.

Liczne ilustracje podnoszą wartość pracy, napisanej stylem prostym i w sposób popularny, a zawierającej również cenne wskazówki dla zwalczania przestępstw przyszłości (konieczność odcisku palca na czeku).

Tadeusz Edmund Kuczma
magister praw.

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe.

Rafacz Józef Dr.: Zwyczaje spadkowe włościan w Polsce.

Część V. Włościańskie prawo spadkowe w Polsce nowożytnej str. 1—38. Bekerman Józef: Luźne uwagi o spadkobranii włościańskim i jego reformie. Warszawa. Nakładem Państw. Instytutu Naukowego Gosp. Wiejsk. w Puławach. Biblioteka Puławska. 1929 r. str. 39. Serja prac społeczno-gospodarczych Nr. 12.

Pierwsza z wymienionych w napisie rozpraw stara się na podstawie źródeł przedstawić zasady włościańskiego pra-

wa spadkowego w Polsce w XVI, XVII i XVIII w. Autor traktuje zagadnienie dogmatycznie, nie usiłując wyjaśnić genezy skreślonego przez siebie obrazu. Po przedstawieniu w dziełku krótkich rozdziałach głównych zasad włościańskiego prawa spadkowego i po zaznaczeniu dwóch odstępstw od poglądów prof. Dąbkowskiego na zasady ziemskiego prawa spadkowego, autor zestawia główne różnice między ziemskim i włościańskim prawem spadkowym. — Ocena tej rozprawy należy do historyka prawa. U dogmatyka wątpliwość wywołuje pewna dowolność w operowaniu technicznymi terminami prawniczemi, co utrudnia zrozumienie wywodów autora. Nie jest mi naprzykład jasne, co autor zamierzał powiedzieć na str. 11 w zdaniu: „W testamentie, chociaż znajduje się wymienienie dziedzica, czy dziedziców, zresztą w sposób dowolny, jednak koniecznym to nie jest wobec tego, że testament nie jest aktem formalnym” — lub na str. 6 w zdaniu: „W zakresie prawa spadkowego liczyć się też należy ze źródłem, jakie reprezentuje prawo niemieckie, wychodząc z założenia że znaczna część osad wiejskich pierwotnie będąc lokowaną na prawie niemieckim, tem samem przyjęła i materialne prawo spadkowe niemieckie”. Mam wątpliwości, czy w przytoczonych zdaniach słowa „formalnym” i „materialne” zostały trafnie użyte. Niejasne test zdanie na str. 21: „Określenie dziedzica niepodzielnego gospodarstwa uwarunkowane było zwyczajem miejscowym”. Także i styl autora może być przyczyną nieporozumień. Po podkreśleniu, iż w prawie spadkowym poszczególnych wiosek zachodzą nieraz znaczne różnice, autor tak dalej pisze (str. 8): „W tych warunkach i w naszym przedstawieniu musimy się ograniczyć do ustalenia ogólnych jedynie reguł, zdając sobie sprawę, że w poszczególnych wypadkach nie będzie ono zachowane w całej rozciągłości i to tem więcej, że w poszczególnym wypadku może jeszcze działać wola pańska”. Na sprzeciw u stylisty natrafić może takie zdanie (str. 35): „Nadto co do spadkobrania umownego, gdy ono w prawie włościańskim może się zajmować tak ruchomościami jak i nieruchomościami, tak w prawie ziemskim przedmiotem jego są ruchomości”. Dziwnie brzmi także zwrot (str. 27): „W praktyce widzimy, że nim (dziedzicem) zostaje członek płci męskiej . . .”. W każdym razie omawiana rozprawka stanowi wzbogacenie tak szczupłej literatury historii polskiego prawa prywatnego.

Na podkreślenie zasługuje dobrze pomyślana i konsekwentnie przeprowadzona budowa rozprawy.

„Luźne uwagi” pisane są przez sędziego, nietylko głęboko zastanawiającego się nad problemami, które życie przynosi mu do sali rozpraw, ale także czującego i rozumiejącego potrzeby i interesa tak jednostek, jak i państw. „Uwagi” nie są bezdusznym płodem sędziego-biurokraty, lecz szczerym głosem prawdziwego sędziego-obywatela. Autor zajmuje się głównie problemem dziedziczenia niepodzielnego i jest stanowczym zwolennikiem tego sposobu spadkobrania. Porusza przytem cały szereg zagadnień i bolączek życia prawnego b. Kongresówki. Wadą rozprawki jest za małe związanie poszczególnych uwag między sobą, wskutek czego zatracą się często nawet tę wadłą nić, która mogłaby nadać „Uwagom” choćby najmniejszą jednolitość. — „Uwagi” nie mają pretenzji naukowych. „Nie w celu nauczania . . . lecz w celu wywołania polemiki na temat tak wielkiego znaczenia . . .” autor — jak sam pisze (str. 42) — głos zabrał. Pomimo to rozprawa zdradza u autora duże odczytanie, zwłaszcza w literaturze niemieckiej i francuskiej. Niestety ta znajomość literatury nie została w całej pełni wykorzystana a sposób powoływania obcych dzieł (zwykle tylko przez podanie nazwiska autora, bez tytułu dzieła i bez podania strony) budzi zastrzeżenia. Razi też zupełne pominięcie literatury polskiej. — Bardziej szczegółowe omówienie rozprawy p. Bekermana jest niestety niemożliwe wskutek osobliwego „błędu drukarskiego”, jaki zaszedł przy wydawaniu broszury. Oto zamiast arkusza piątego części V wszyto do rozprawki p. Bekermana arkusz piąty innej części tego samego wydawnictwa (Zwyczajnie spadkowe włościów w Polsce na ziemiach zachodnich Rzp. Pol.). Także i w innych egzemplarzach broszury, które były dla mnie dostępne w Krakowie, natrafiłem na ten sam błąd. Z podobnym *curiosum* wydawniczym spotkałem się po raz pierwszy.

Dr. Jan G w i a z d o m o r s k i (Kraków).

G r z y b o w s k i Stefan Mieczysław Dr.: Charakter prawny Spółki Handlowej, Warszawa, „Przegląd Prawa Handlowego” 1928 r.

Praca p. Grzybowskiego jest cennym wzbogaceniem naszej literatury prawniczej ubogiej naogół w monografię o charakterze teoretycznym.

Jak sam autor zaznacza na wstępie, leży ona na pograniczu prawa handlowego i teorii prawa. Bardzo sporny — zwłaszcza w literaturze germańskiej — problem charakteru prawnego jawnej spółki handlowej, rozpatrywany przeważnie na gruncie czysto dogmatycznym, stara się autor rozwiązać przez oświetlenie go z punktu widzenia teorii prawa.

W tym celu analizuje on w części pierwszej pojęcie osoby prawnej, stając zupełnie stanowczo na gruncie teorii normatywnej, wypowiadając się zarówno przeciwko pojmowaniu osoby prawnej jako tworu realnie istniejącego, jak i przeciw teorii fikcji, lecz uważając ją — narówni zresztą z osobą fizyczną — za „punkt poczytania” normatywnie skonstruowany.

W drugiej części rozpatruje autor charakter prawny jawnych spółek handlowych na gruncie ustawodawstw austriackiego, niemieckiego i francuskiego i stwierdza, że na gruncie prawa francuskiego spółka jawna posiada wszystkie te cechy jakie się naogół uważa za istotne dla osoby prawnej, że natomiast na gruncie praw germańskich, a w szczególności austriackiego, posiada tylko niektóre z tych cech: a mianowicie: spółka trwa względnie może trwać mimo zmian w osobach spółników, posiada własny majątek i własne zobowiązania odrębne od majątku i zobowiązań spółników, nowo wstępujący spółnik odpowiada za dawniej powstałe zobowiązania spółki, spółka ma własną firmę, jest przedmiotem odrębnego postępowania upadłościowego, odpowiedzialność spółnika za długi spółki przedawnia się w krótszym okresie czasu, niż odpowiedzialność samej spółki, możliwość potrącenia między wierzytelnością spółki a długami spółnika jest wykluczoną, za wydatki, jakie spółnik czyni w sprawach spółki, za zaciąganie przez niego w tych sprawach zobowiązania i za ponoszone przez niego z tego tytułu straty odpowiada wobec niego wyłącznie spółka „jako taka”, a nie poszczególni spółnicy, wreszcie spółka posiada osobowość względnie podmiotowość procesową oraz „osobowość prawną” w rozumieniu § 3 austriackiej ustawy przemysłowej, tj. może zgłosić jako taka wykonywanie przemysłu. Natomiast jako momenty, przemawiające przeciw osobowości prawnej spółki, przytacza autor, że śmierć lub wypowiedzenie jednego spółnika może spowodować rozwiązanie spółki, że potrącenie wierzytelności spółki z długiem spółnika jest w pewnych warunkach dopuszczalne, że spółnicy mogą w każdej chwili spół-

kę rozwiązać i majątek spółkowy między siebie rozdzielić, nie oglądając się na wierzycieli spółki i, że wreszcie spółnicy odpowiadają solidarnie i bez ograniczenia za zobowiązania spółki, z czego austriacka ordynacja egzekucyjna wyciągnęła wniosek, iż na zasadzie tytułu egzekucyjnego, uzyskanego przeciw spółce, można dozwolnić egzekucji bezpośrednio na majątku osobistym spółnika.

Po przeprowadzeniu tej analizy dochodzi autor do wniosku, że spółka jawna na gruncie prawa austriackiego posiada w pewnych kierunkach osobowość prawną, w pewnych innych zaś kierunkach jej nie posiada, t. zn. że normy prawne w pewnych wypadkach odnoszą do niej jako do punktu poczytania, w innych zaś odnoszą do spółników. Ze stwierdzenia tego wnioskuje dalej, że osobowość prawna jest pojęciem podzielnym, mogącem pewnemu „tworowi” przysługiwać nie tylko w różnym stopniu, ale i w różnych kierunkach, że „osoby prawne” jako takie nie istnieją, istnieje tylko osobowość prawna jako pewna kwalifikacja, że zatem niema miejsca dla bezwzględnej klasyfikacji, w myśl której się jest albo nie jest osobą prawną. Wreszcie sądzi autor, że teoria ta może w zupełności zadowolnić prawników praktycznych.

Co do tego ostatniego stwierdzenia nasuwają się pewne wątpliwości. Dotychczasowe, tradycyjne pojęcie osoby prawnej miało może swoje braki i luki z punktu widzenia teorii prawa, miało ono jednak bardzo poważną wartość dla prawników praktycznych: charakteryzowało dość wyraźnie „twór”, któremu się przyznawało „osobowość prawną”. Przy przyjęciu tezy autora, że osobowość prawna może przysługiwać pewnym twórcom w różnym stopniu lub też tylko w pewnych kierunkach, stwierdzenie, że dany twór posiada osobowość prawną, mówi samo przez się bardzo niewiele. Dopiero gdy się dokładnie wyliczy, w jakich kierunkach i w jakim stopniu twór ten tę osobowość posiada, dopiero wtedy będziemy mieli jego charakterystykę. Przy tej definicji zatem pojęcie osoby czy osobowości prawnej traci charakter pewnego skrótu myślowego, który — wydaje mi się — nadaje temu pojęciu główną wartość dla prawnika praktycznego. Wątpliwości nasuwają się dalej co do kwestji, czy wszystkie te kierunki w których dany twór może mieć osobowość prawną w rozumieniu autora, są sobie równorzędne, czy więc wystarczy, aby wykazywał on „osobowość” w jednym z nich, aby uważać go za osobę prawną, tj. pomieścić w jednym rzę-

dzie z temi tworam i, które dotychczas za osoby prawne byty uważane. Czy więc wystarczyłoby autorowi, aby zrzeczenie, nie mające żadnych pozatem cech osoby prawnej, mogło np. samodzielnie zgłosić wykonywanie przemysłu, albo też, by był jego był niezależny od jego składu osobowego (zachodzi to z reguły w zrzeczeniach, nie posiadających zdolności prawnej w rozumieniu § 54 k. c. niem.), aby przyznać mu „osobowość prawną” w danym kierunku. Wydaje mi się, że z pośród wszystkich cech osoby prawnej jedna jest najistotniejszą: zdolność prawna w rozumieniu prawa prywatnego, zdolność z posiadania własnych praw i zobowiązań. I dlatego za punkt ciężkości sporu o osobowość prawną spółki jawnej w prawie austriackim uważam problemy, poruszone przez autora w § 9. Sytuacja jest tego rodzaju, że kwestji tej ustawa wyraźnie nie rozstrzyga, a zatem rozwiązania jej szuka się na drodze wnioskowania z innych przepisów, ponieważ zaś niektóre z nich są sformułowane tak, jakgdyby spółka jawna zdolność prawną posiadała, inne zaś przeciwnie, stąd właśnie ten dotychczas wciąż jeszcze definitywnie nierozstrzygnięty spór o jej osobowość prawną¹⁾. Autor przyjmuje, że spółka ma zdolność prawną, że ma własny majątek i zobowiązania, którego podmiotem jest ona, a nie spółnicy, jednakowoż przytacza na poparcie tego twierdzenia znane już przedtem argumenty, które nie zdołały przekonać oponentów. W szczególności zbyt może lakonicznie załatwił się autor z możliwością rozdziału majątku spółki (za zgodą spółników) przed zaspokojeniem wierzycieli oraz z solidarną i nieograniczoną odpowiedzialnością spółników za zobowiązania spółki, nie dając konstrukcji, któraby jasno tłumaczyła te zjawiska na tle jego tezy, iż zobowiązania spółki są istotnie jej zobowiązaniami jako „odrębnego punktu poczytania”, a nie jedynie i wyłącznie zobowiązaniami spółników (por. co do tej kwestji interesujące wywody Weygand’a Handelsrecht

¹⁾ Na niezrozumieniu tej sytuacji polega też zarzut, czyniony Wróblewskiemu, który wnioskuje o istnieniu „condominium” na tej podstawie, że spółnicy mogą rozdzielić majątek spółki, nie oglądając się na prawa wierzycieli. Zdaniem autora należałoby przeciwnie z faktu istnienia „condominium” wnioskować o możności rozdziału. Rzecz właśnie w tem, że możność rozdziału jest rzeczą pewną, bo wynika z braku przepisów, zastrzegających wierzycielom prawo do żądania formalnej likwidacji, natomiast kwestja, czy zachodzi condominium, jest tezą wymagającą udowodnienia.

str. 425—426, który twierdzi, że tzw. „Rechtsgemeinschaft zu gesamter Hand” i osobowość prawna nie są wcale pojęciami wykluczającymi się wzajemnie). Wydaje mi się, że gdyby w tej kwestji zdołano osiągnąć jednomyślność, spór o osobowość prawną spółki jawnej zniknąłby raz na zawsze. I odwrotnie: gdyby autor w tym właśnie punkcie uczynił oponentom koncesję, to obawiam się, że obstawanie przy twierdzeniu, iż w innych kierunkach spółka jawna posiada osobowość prawną, prowadziłoby do nieporozumień. Zapewne — rzecz cała sprowadza się w znacznej mierze do terminologii: można nazwać „osobą prawną” każdy „twór”, który przez jakąkolwiek normę traktowany jest jako „odrębny punkt po czytania „względnie można powiedzieć, że dany twór posiada w danym kierunku „osobowość prawną” (np. wyłącznie w kierunku procesowym; w takim razie należałoby na gruncie dawnej rosyjskiej procedury cywilnej przyznać osobowość prawną poszczególnym „zarządom skarbowym”). Czy jednak nie byłoby rzeczą właściwszą wyszukanie innego terminu dla określenia tak pojętej „osobowości prawnej”, a pozostawienie terminu „osoba prawna” dla tych tylko twórców, które mają zdolność prawną — choćby ograniczoną — w rozumieniu prawa prywatnego.

Pewne wątpliwości budzi we mnie bardzo silne położenie przez autora nacisku na inną jeszcze jego tezę o charakterze zasadniczym: na negację różnicy między osobami fizycznymi a prawnymi (str. 5 odbitki). Zapewne, że pod pewnym kątem widzenia różnicy tej niema, że tylko normy prawne są źródłem „osobowości prawnej” zarówno osób fizycznych (niewolnicy), jak i pewnych „twórców”. Nie należy jednak zapominać, że ze swej strony normy prawne stworzone są przez osoby fizyczne i że służą tylko ich traktowaniem przez autora z pewnym lekceważeniem celom utylitarnym. Traktowanie ich w oderwaniu od celu, dla którego zostały stworzone, może ułatwić zrozumienie pewnych zjawisk prawnych; nie należy jednak tracić z oczu sztuczności osiągniętych na tej drodze konstrukcyj i zapominać o tem, że mają tylko względną wartość. W przeciwnym razie mogą one zamiast lepiej wytłumaczyć raczej zaciemnić rozpatrywane zjawiska.

Mimo poruszonych tu wątpliwości nie można odmówić pracy p. Grzybowskiemu wybitnej wartości. Świadczy ona zarówno o zaznajomieniu się z literaturą przedmiotu (pewną

luka jest nieuwzględnienie interesujących wywodów Weygand'a str. 398—435, które zresztą w znacznej mierze zbiegają się z tezami autora), jak i o samodzielnym przemyśleniu poszczególnych zagadnień i ujęciu ich nieraz w oryginalny sposób. Nie przesadzając, które z tez autora wzbogacą na trwałe nasz prawniczy dorobek, musimy w każdym razie stwierdzić, że oświecił on problem osobowości prawnej jawnej spółki handlowej pod nowym kątem widzenia i że każdy, kto się tym problemem będzie zajmował, będzie się musiał ustosunkować do jego tez i nie będzie mógł przejść do porządku nad przytoczonymi przez niego argumentami.

W końcu uwaga co do strony zewnętrznej — językowej, która stoi znacznie niżej od treści. Przedewszystkiem rażą liczne makaronizmy, przytaczanie pewnych cytat w obcych językach nie w przypiskach i nawet nieraz nie w formie osobnych zdań, lecz przez wplatanie odpowiednich słów i zdań pobocznych w języku obcym do tekstu polskiego. Uważam, że książka polska powinna być zrozumiała dla Polaków, niewłaściwych żadnym obcym językiem, i że w tekście można używać słów obcych tylko wtedy, gdy bądź nie dadzą się przetłumaczyć bez zniekształcenia ich sensu, bądź też gdy chodzi o powszechnie używane w języku prawniczym terminy łacińskie. Dalej razi mnie używanie szóstego przypadku dla orzeczeń przymiotnikowych (np. „konstrukcje zostały podważonymi” — zamiast „podważone”, str. 3), której to formy autor stale używa, wyrażenie „poddawają się” (str. 19) zamiast „poddają się” itp. Styl naogół jest jasny i zrozumiały, niekiedy jednak trafiają się zdania, których sens jest dość trudny do uchwycenia, np. „osoba prawna nie jest genealogiczną dedukcją z pojęcia osoby w rozumieniu eksplikacyjnym i filozoficznym, nie jest utylitarną fikcją, założoną na gruncie osoby fizycznej” str. 8). Wydaje mi się, że znacznie lepiej rozumiem termin „osoba prawna”, niż określenie, które ma ułatwić jego zrozumienie.

Dr. Bronisław Hełczyński (Warszawa).

Roszkowski Stanisław: Urlopy wypoczynkowe pracowników najemnych. Ustawodawstwo pracy tom 5. Warszawa, Księgarnia Robotnicza 1929. Str. 169.

Jest rzeczą niewątpliwą, że ustawa z dnia 16 maja 1922 roku o urlopach dla pracowników, zatrudnionych w przemy-

śle i handlu, zawiera normy prawne o niesłuchanie szerokiem zastosowaniu. Ważna zarówno dla pracobiorców jak i pracowników. Mimo swej ważności w siedmioletnim okresie obowiązywania tej ustawy nie ukazał się w druku ani jeden, choćby krótki komentarz któryby usiłował ująć w systematyczną całość dogmatyczne rozważania prawnicze nad poszczególnymi normami. Jest bardzo pożyteczny komentarz napisany do dobrze zredagowanej ustawy. Jest niezbędny, gdy komentowana ustawa jest pełna luk, niedomówień i niejasności. Autorowi przyznać trzeba bez wahania zasługę napisania pierwszego komentarza do tej tak ważnej, praktycznej ustawy, która komentarza bardzo potrzebowała. Z tytułu swego stanowiska naczelnika wydziału Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej autor miał możności wyczerpania licznych problemów jakie w praktyce sądowej i administracyjnej stawiano w związku ze stosowaniem ustawy o urlopach. Autor poddał je starannym rozważaniom prawniczym, uwzględniając istniejącą dość bogatą już praktykę sądową wraz z orzecznictwem Sądu Najwyższego: Nie zadowolili autora czysto dogmatyczne prawnicze rozważania. Szereg zagadnień przedstawia autor na podłożu porównawczym z ustawodawstwami najnowszymi innych państw europejskich. We wstępie zaś daje autor szkielet rozwoju prac przygotowawczych nad polską ustawą o urlopach.

Ponadto w książce tej, pisanej z doskonałą znajomością przedmiotu, udzielono czytelnikowi mnóstwo interesujących informacji z zakresu praktyk organizacji pracodawców, stosowanych z uwagi na ustawę o urlopach. Stało się to nawet ze szkodą dla przejrzystości i zwięzłości prawnodogmatycznych rozważań. Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

S z y m o r o w s k i Stefan: Umowa o pracę robotników. Ustawodawstwo pracy t. II. Księgarnia robotnicza Warszawa, 1919 r. Str. 120.

Na treść książki składa się Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 16 marca 1928 r. o umowie o pracę robotników wraz z rozporządzeniami wykonawczymi, mianowicie: o książeczkach obrachunkowych, w sprawie zezwolenia niektórym kategoriaiom zakładów pracy na nieprowadzenie części rozrachunkowej w książeczkach obrachunkowych, w sprawie ksiąg płacy i wykazów wypłat robotniczych oraz

ksiąg niezbędnych dla kontroli nad stosunkiem pracy, w sprawie instancji odwoławczych i trybu postępowania przy zatwierdzaniu regulaminów pracy w zakładach podległych ustawom górniczym z wyjątkiem hut, w sprawie przeznaczenia wartości i sum pieniężnych, uzyskanych na podstawie art. 23, 43 i 44 Rozporz. Prez. Rzplitej z dn. 16 marca 1928, o umowie o pracę robotników, na cele kulturalno-oświatowe, wreszcie Rozporządzenie o karach i księdze kar pieniężnych, nakładanych na robotników.

Podstawowe Rozporządzenie Prez. Rzplitej o umowie o pracę robotników autor zaopatrzył próbą komentarza do poszczególnych artykułów, ilustrując je orzecznictwem Sądu Najwyższego. Całość zaś poprzedził zwięzłym wstępem, charakteryzującym tok prac przygotowawczych nad Rozporządzeniem oraz informujących o stanie prac ustawodawczych innych państw w tej dziedzinie.

Książka autora, zawierająca całość przepisów polskich, odnoszących się do umowy o najmie pracy robotników, niewątpliwie z wielkim pożytkiem ułatwi zadanie tym wszystkim, którzy pragną zapoznać się z prawnymi normami, odnoszącymi się do ważnego stosunku pracy robotników.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Z a g r o d z k i Józef: Umowa o pracę pracowników umysłowych. Ustawodawstwo pracy tom. I. Warszawa. Księgarnia Robotnicza, 1929. Str. 92.

Książka jest tomem pierwszym nowego wydawnictwa zbiorowego „Ustawodawstwo pracy”. Zasadniczą treść jej stanowi Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 marca 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych z dodaniami do poszczególnych artykułów krótkimi wyjaśnieniami autora. Treść Rozporządzenia poprzedzona jest szkicem rozwoju pracowniczego ustawodawstwa ochronnego. Książka posiada charakter popularyzacyjny. W przedmowie stwierdził autor, że „pragnął umożliwić zrozumienie wszystkich tych przepisów, które w praktycznym zastosowaniu nasuwać mogą pewne wątpliwości”. Cel ten autor osiągnął, o ile pozwoliły na to szczupłe ramy dodanych do Rozporządzenia wyjaśnień.

Dr. J. K. G i d y ń s k i (Poznań).

Wengierow Jerzy, magister praw: O sądach pracy w Polsce i zagranicą. Warszawa, Nakładem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, 1929.

W broszurze autor porusza aktualne w Polsce zagadnienie wydzielenia z zakresu kompetencji sądów powszechnych sporów, powstających na podstawie stosunków najmu pracy i przekazywania ich sądom pracy jako sądom specjalnym. Zagadnienie to zilustrowane zostało przedstawieniem procesu wydzielenia się sądów pracy w ustawodawstwach ważniejszych państw. Autor przy tej sposobności podaje zwięzłe a treściwie informacje o zasadach organizacyjnych sądów pracy we współczesnych ustawodawstwach. Dzięki temu broszura stanowi doskonałe wprowadzenie dla osób interesujących się zagadnieniem sądów pracy.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

- Abraham Wł. prof.: Zagadnienie kodyfikacji prawa małżeńskiego, wyd. II. Lublin, T-wo wiedzy chrześcijańskiej, 1929, 471 str.
- Allerhand M.: Sądownictwo handlowe. Warszawa, „Przegląd Prawa Handlowego”, 1929, 22 str.
- Bekerman J.: Luźne uwagi o spadkobraniu włościańskim i jego reformie. Warszawa, Księgarnia Rolnicza 1929, 61 str.
- Chyliński i Dzierżanowski: Eksmisja w świetle orzeczeń S. N. Warszawa, 1928, 3,50 zł.
- Dbałowski i Wawrzkowicz: Polskie prawo wekslowe i czekowe objaśnione orzecznictwem Sądu Najwyższego. Warszawa, Hoesick, 1929, 160 str.
- Dbałowski Wł. i Przeworski J.: Przepisy o przerachowaniu wraz z przepisami monetarnymi i przepisami o odsetkach objaśnione orzecznictwem S. N. Wyd. II, Warszawa, Hoesick, 1929, 171 str.
- Dzierżanowski J.: Przerachowanie. 375 tez. Warszawa, 1929, 3,50 zł.
- Gieysztor J.: Prawo kolejowe i taryfy. Warszawa, Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej, 1928, 188 str.
- Gieysztor Wł.: Przedsiębiorstwa państwowe. Warszawa, Przemysł i Handel 1928, 14 str.
- Glass J.: Ustawa hipoteczna dla drobnej własności ziemskiej (projekt z uzasadnieniem). Warszawa, Hoesick, 1929, 29 str.
- Kaczkowski J.: Prawo polskie o spółkach akcyjnych. Poznań, Woj. Inst. Wydawniczy, 1929, 356 str.
- Kaczkowski J.: Spółki akcyjne wobec nowego prawa akcyjnego. Warszawa, Przemysł i Handel, 1929, str. 12.

- Kaczkowski J.: Rewizja przedsiębiorstw handlowych w obliczu prawa. Hoesick, 1929, 30 str.
- Klejnerman P.: Poradnik handlowy w sprawach wekslowych, podatkowych, administracyjnych i t. p. Warszawa, Druk. B-ci Wójcikiewicz, 1929, 19 str.
- Konic H.: Prawo osobowe, Cz. III-cia. Warszawa, Hoesick, 1928, 428 str. 13,50 zł.
- Kotowski A. i Turgieniew M.: Poradnik w sprawach wekslowych. Warszawa, Polska S-ka Wydawnicza, 1929 40 str.
- Kowalski K.: Prawne zwyczaje w zakresie wyposażenia dzieci i dzieciżyczenia oraz sprawa niepodzielności małych gospodarstw wiejskich w woj. lubelskiem. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1929, 70 str.
- Kozłowski i Szawłowski: Kodeks handlowy ob. na ziemiach wschodnich. Hoesick, 1929, 623 str.
- Longchamps de Berier R.: Projekt francusko-włoski o zobowiązaniach z 1927. Warszawa, Gazeta Sądowa, 1929, 54 str.
- Longchamps de Berier R.: Projekty części ogólnej i szczegółowej polskiego prawa o zobowiązaniach, (Kom. Kodyf. podsekcji III prawa cywil. t. I. zesz. 4). Warszawa, Komisja Kodyfikacyjna, 1928.
- Lutwak A.: Sprawa Boy-Beaupré w oświeceniu życiowo-prawnym. Studium do zagadnień stosunku ochrony cywilistycznej do karnej w prawie autorskiem. Warszawa, 1929, 22 str.
- Łucki A.: Jak należy sporządzać rozporządzenia ostatniej woli (w b. zaborze austriackim). Kraków, Druk. Głosu Narodu, 1929, 29 str.
- Łuczak St.: Ostatnia wola czyli testament w/g obecn. przepisów w b. zaborze pruskim. Tarnów-Bydgoszcz, Druk. dla Handlu i Przemysłu, 1928, 45 str.
- Margulies E.: Rozwód i unieważnienie małżeństwa w/g obecnych ustaw w Polsce, wyd. 2, Lwów, Ateneum, 1929, 112 str.
- Muzykant Sz.: Włościańskie prawo spadkowe w woj. poleskiem i 5 wschodnich powiatach woj. białostockiego. Warszawa, Księgarnia Rolnicza 1929, 130 str.
- Petrusewicz K.: Zwyczaje spadkowe włościan w województwach wileńskim i nowogródzkim. Warszawa, Księgarnia Rolnicza 1929, 69 str.
- Planiol M.: O Zobowiązaniach. Dowody. Nauka ogólna o zobowiązaniach. Umowy. Z IX wyd. przełożyli A. Kramsztyk i M. Przedborski, cz. I—II. Warszawa, Hoesick, 1928, 413 str.
- Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem. (Kom. Kodyf. T. I z I, 2). Warszawa, Komisja Kodyfikacyjna, 1928, 694 str.
- Prawo o ustroju sądów powszechnych. Rozp. Prez. z 6. II. 1928 r. Bodek, Lwów, 1928, 94 str.

- Przepisy wykonawcze do prawa o ustroju sądów powszechnych. Warszawa, Min. Sprawiedliwości, 1929, 206 str.
- Regulamin sądowy. Rozp. Min. Sprawiedl. z 29 XII. 1928. Kraków, Przegląd Sądowy, 1929, 46 str.
- Rostworowski K. H.: Prawda o ślubach cywilnych. Włocławek, Drukarnia djecezjalna, 1929, 14 str.
- Rozporządzenie wykonawcze do prawa o ustroju sądów powszechnych. Złoczów, Zuckerhandl, 1929, 163 str.
- Słoniński A.: Prawo cywilne (b. Kongresówki) cz. III. Łódź, Neumiller, 1929, 431 str.
- Staniewicz W.: Przyczynki do zwyczajów spadkowych w województwie wileńskim i nowogródzkim. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1929 17 str.
- Steinberg J.: Walka adwokatury Małopolskiej o wolne przesiedlenie się adwokatów R. P. Kraków, 1929, 14 str.
- Sułkowski J.: Prawo akcyjne. Poznań, Fiszer i Majewski, 1929, 31 str.
- Szer S.: Dowody składowe według polskiego prawa o domach składowych. Warszawa, „Przegląd prawa handlowego”, 1929, 40 str.
- Wusatowski L.: Prawo o ustroju sądów powszechnych. Kraków, Czernecki 1929, 384 str.
- Ząłęczki G. Dr.: Dzierżawa a reforma rolna. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, 34 str.
- Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego, orzeczenie Izby I (cywilnej) 1927 r. II półrocze. Warszawa, Ministerstwo Sprawiedliwości, 1929, 194 str.
- Wasilkowski J.: Przejście gospodarstw małorolnych na zstępnych i zagadnienie reformy spadkobrania włościańskiego (woj. warszawskie oraz część woj. białostockiego, podlegająca prawu b. Królestwa Kongresowego). Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1929, 82 str.

Czasopisma: Blumenfeld B.: O unifikacji wymiaru sprawiedliwości (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 2, 1929).— Sommer E.: Jak wpływa przejęcie długu hipotecznego przez nabywcę nieruchomości na sposób i wysokość przerachowania tego długu hipotecznego w myśl rozp. Prez. Rp. z 14/V 1929. (Czasopismo Adwokatów Polskich. Dział woj. zachodnich, Nr. 7—9, 1928). — Gidyński: O zmianach w prawie cywilnem wprowadzonych rozp. Prez. R. P. o umowach o pracę (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 7—9, 1928). — Gidyński J.: Nowele do ustawy o ochronie lokatorów (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 10—11, 1928). — Kręglewski J.: Uwagi krytyczne nad orzecznictwem cywilnem (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 10—11, 1928). Gidyński J.: Czy od I/I 1929 mogą sędzić w jednoosobowych wydziałach sądów okręgowych sędziowie grodzcy. (Cza-

sopismo Adwokatów Polskich, dział województw zachodnich, Nr. 10—11, 1928). Kręglewski J.: Podanie wysokości odsetek umorzonych, które mają być wpisane do księgi gruntowej przez powołanie się na ustawową ich wysokość. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział województw zachodnich, Nr. 12, 1928). Kręglewski J.: Czy nowe emisje akcji niebankowych wystawionych na kwoty niższe od 1000 zł są ważne (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 12, 1928). — Kossowski M.: Z orzecznictwa S. N. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 12, 1928). — Jeszke: Uwagi krytyczne nad orzecznictwem S. N. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 12, 1928). — Sławski J.: Przepisy przechodnie prawa o spółkach akcyjnych a zmiany kapitału zakładowego i statutów (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 1, 1929). — Gidyński K.: Ostatnia nowela do ustawy o ochronie lokatorów. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 1, 1929). — Gidyński K.: Jak należy przeliczać wierzytelności w/g § 69 Ordyn. Konkurs. na złote papierowe, czy na złote w złocie. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 2; 3). — Cybulski M.: Według której ustawy należy oceniać zgłoszenia spółek akcyjnych dokonanych po 1/I 1929 r. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 2—3). — Błociszewski T.: O likwidacji umów dzierżawnych dot. gruntów parcelowanych (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachodnich, Nr. 2—3, 1929). — Allershand M.: Uwagi do prawa o ustroju sądów powszechnych (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 7—8, 1928). — Bühn J.: Układ zawarty w postępowaniu układowem nie jest tytułem egzekucyjnym (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 10, 1928). — Bühn J.: Proces wekslowy w sądach grodzkich (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 11, 12, 1928). — Piotrowski R.: O uwzględnianie zarzutów wekslowych w szczególności formalnych, dotyczących ważności weksla (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 1—2, 1929). — Hahn Z.: O projekcie nowego kodeksu cywilnego (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 5—6, 1929). — Hahn Z.: O umownem i egzekucyjnym prawie zastawu na nieruchomościach niewpisanych do ksiąg publicznych (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 7—8, 1929). — Czerwiński St.: Ubezważnowolnienie z powodu choroby umysłowej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 8, 1928). — Żymirski J.: Zmiana nazwisk (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 13, 1929). — Żymirski J.: Nowa ustawa o zmianie nazwisk (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 15, 1929). Rappé W. E.: Fundacje polskie w wojennych traktatach międzynarodowych (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 7, 1929). — Konic J. St.: Ogólne zasady nowej instytucji odroczenia wypłat w b. Królestwie Kongresowem (ciąg dalszy) (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 37, 41, 45, 48, 51, 52, 53, 1928). — Cohn J.: Na marginesie wyroku S. N. w przedmiocie przedawnienia procentów (Gazeta

Sądowa Warszawska, Nr. 39, 1928). — Glass J.: Statuty towarzystw kredytu długoterminowego w dobie powojennej (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 40, 41, 1928). Muzykant K.: Majątki rodowe w województwach wschodnich (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 44, 1928). — Woner T.: Akcja z ust. 930 K. C. N. przeciwko trzecim nabywcom o rewindykację do spadku nieruchomości spadkowej (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 47, 1928). — Lewy M.: Odsetki zaległe a „nieprzedawnione” (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 50, 1928). — Kurman M.: Czy umowa o pozostawieniu w niepodzielności z art. 815 K. N. czyni rzecz niezbywalną (res extra commercium) (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 5, 1929). — Szafran Fr.: Sprostowanie ksiąg hipotecznych w b. Królestwie Kongresowem na podstawie wyników scalenia (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 6, 1929). — Wismont Fr.: Spadkobranie po śmierci obywateli sowieckich (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 8, 1929). — Szytkgold M.: Przedawnienie orzeczeń z umowy ubezpieczenia (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 9, 1929). — Głębocki K.: Wyniki badań nad zwyczajami spadkowymi włościan w Polsce (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 1929). — Bobkowski A.: Skład wydziałów odwoławczych sądu okręgowego w/g prawa o ustroju sądów powszechnych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 11, 1929). — Zauberman A.: Luka w prawie o zapobieganiu upadłości (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 13, 1929). — Bossowski Z.: Przedstawienie praw ordynata do majątku ordynackiego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 15, 1929). — Bergman L.: Zarządzenie kary umownej w postępowaniu z klauzuli egzekucyjnej (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 17, 1929). — Paszkowski W. D.: Taksa notarialna (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 20, 1929). — Drożdżewski A.: Jakie nazwisko winny nosić dzieci nieślubne nieuprawnione (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 22, 1929). — Muzykant Sz.: Czy grunty nadziałowe mogą się stać rodowemi w rozumieniu art. 339 K. K. C. (t. X) (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 23, 1929). — Longchamps de Berier: Projekt francusko-włoski o zobowiązaniach z 1927 (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 24, 25, 26, 27, 1929). — Łada J.: Umowa kupna — sprzedaż pomiędzy małżonkami (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 18, 1929). Rundstein) — J.: Powództwo cywilne na podstawie K. P. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 29, 1929). Kraushar A.: W sprawie naruszenia przez m. Gdańsk fundacji naukowej polskiej utworzonej w 1774 r. i zabezpieczonej wiczyście na skarbcu m. Gdańska i jego terytorjach przez J. A. Ks. Jabłonowskiego, wojewody nowogrodzkiego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 33, 1929). — Bobkowski A.: Czy rozp. Prezydenta R. P. z 14/XI 1927 (poz. 824) wyłącza możliwość zastosowania zwyczajów włościańskich na kresach (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 34, 1929). — Jackowski Al.: Nieuzasadniona i niebezpieczna krytyka (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 35, 1929). — Gierczyński H.: Projekt ustawy

o urządzeniu adwokatury (Głos Adwokata, Nr. 9—10, 1928). — Arnold Sz.: Proces karny polski i austriacki (Głos Adwokata, Nr. 8—10, 1928). — Feuerstein J.: Skutki przekazania spraw wekslowych do 1.000 zł sądom grodzkim (Głos Adwokatów, Nr. 1 1929). — Kremier H.: Niedopuszczalna praktyka ferjalna (Głos Adwokatów, Nr. 1 1929). — Knoebel N.: Zagadnienie polskiego prawa lotniczego (Głos Adwokatów, Nr. 1, 2, 1929). Fenichel Z.: Adwokatura a Sądownictwo (Głos Adwokatów, Nr. 3—4, 1929). — Świrski Wł.: Niewłaściwość przy stosowaniu w praktyce Sądowej § 204 p. c. (Głos Adwokatów, Nr. 3—4, 1929). — Poznański i Przeworski: O projekcie prof. Łyskowskiego przepisów ogólnych kodeksu cywilnego (Głos Prawa, 9—12, 1928). Lutwak A.: Sprawa Boy — Beaupré w oświetleniu życiowo-prawnem (Głos Prawa, Nr. 9—12, 1928). Gołąb St.: Wznowienie postępowania wedle projektu kodeksu procedury cywilnej (Głos Prawa, Nr. 9—12 1928 i Nr. 1—4, 5—6, 1929). Fuchs M.: Kilka uwag o ochronie posesoryjnej (Głos Prawa, Nr. 1—4, 1929). — Halpern Fr.: Dowód z przesłuchania stron w przyszłym polskim procesie cywilnym (Głos Prawa, Nr. 5—6, 1929). — Fuchs M.: Do wykładni art. 273, § 1 pkt. 3 prawa o ustroju sądów powszechnych (Głos Prawa, Nr. 5—6, 1929). — Dynowski K.: Walka o prawo — jej cel i granice w dziedzinie procesu cywilnego (Głos Sądownictwa, Nr. 3, 1929). — Bekerman J.: Przyszłość spadkobrania włościąńskiego (Głos Sądownictwa, Nr. 3, 1929). — Masłowski P.: Uwagi o procentach prawnych (Głos Sądownictwa, Nr. 3, 1929). — Szer S.: System normatywny w polskim prawie akcyjnym (Głos Sądownictwa, Nr. 3—4 1929). — Breiter St.: Służebność przechodzi i jej ochrona posesoryjna (Głos Sądownictwa, Nr. 3. 1929). — Wolff: Pełnomocnicy w procesie cywilnym w świetle prawa o ustroju sądów powszechnych (Głos Sądownictwa, Nr. 5, 1929). — Małachowski-Łempicki: W sprawie mienia obywateli Z. S. S. R. na terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1929). — Breiter St.: Sąd Najwyższy o uprawnieniach sędziego rejestrowego (Głos Sądownictwa, Nr. 7—8, 1929). — Waśkowski E.: O projekcie polskiej procedury cywilnej (Palestra, Nr. 7—8, 9—10, 1928). — Bekerman J.: Na marginesie niektórych ustaw (Palestra, Nr. 7—8, 1928). — Kielski A.: Zagadnienie polskiego prawa górniczego (Palestra, Nr. 7—8, 9—10, 1928 i 2—4, 1929). — Glass J.: Nienaruszalność postępowania spadkowego w księdze hipotecznej (Palestra, Nr. 7—8, 1928). — Zylber W.: O doniosłości systematyki naszego orzecznictwa (Palestra, Nr. 7—8, 1928). — Waśkowski E.: O projekcie kodeksu procedury cywilnej (Palestra, Nr. 1, 3—4, 1929). — Bekerman J.: Kilka słów o aplikacji i aplikantach (Palestra, Nr. 1, 1929). — Zadrowski T.: Dowód z przesłuchania stron w projekcie postępowania cywilnego (Palestra, Nr. 2, 1929). — Glass J.: Ustawa hipoteczna dla drobnej własności ziemskiej (Palestra, Nr. 3—4, 5, 1929). — Domański A.: Czy prawo o ustroju

sądów powszechnych uchyliło przepis art. 389 ros. ustawy o urządzeniu instytucji sądowych i 1864 r. (Palestra, Nr. 3, 4, 1929). — Zylber W.: Dochodzenie odszkodowania przez cesjonariusza na zasadzie prawa kolejowego, (Palestra, Nr. 3—4, 1929). — Tylbor St.: Z zagadnień prawa małżeńskiego (Palestra, Nr. 5, 1929). — Litauer J. Z.: Przyczynek historyczny do wykładni art. 264 kodeksu cywilnego polskiego (Palestra, Nr. 6—7, 1929). — Kurman M.: W sprawie mieszkań na własność (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1928). — Łada J.: Kupno, sprzedaż dóbr oraz spory o tezy dobra w/g konkordatu (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1928). — Fenichel Z.: Rejestrowy zastaw rolniczy (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1929). — Kister J.: Rekonstrukcja ksiąg gruntowych (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1928). — Dębicki Ig.: Zarys rozwoju prawa rzeczowego amerykańskiego (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1928). — Grz. St.: Przed polskim kodeksem cywilnym (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1928). — M. St.: Włociańskie zwyczaje spadkowe (Przegląd Notarjalny, Nr. 3, 1928). — Taubenschlag K.: Notariat w starożytności (Przegląd Notarjalny, Nr. 4, 1928). — Czernicki K.: Kilka uwag o statystyce zmian własności i obciążeń hipotecznych (Przegląd Notarjalny, Nr. 2, 1928). — Zakrocki Z.: W sprawie artykułu p. t. Kilka uwag o statystyce zmian i obciążeń hipotecznych (Przegląd Notarjalny, Nr. 4, 1928). — Pęksa St.: W sprawie zakładania ksiąg gruntowych na Orawie (Przegląd Notarjalny, Nr. 4, 1928). — Djałow B.: Zakładanie ksiąg gruntowych w Niemirowie (Przegląd Notarjalny, Nr. 41, 1928). — Brem Z.: Sankcje wypełnienia zlecenia w interesie publicznym (Przegląd Notarjalny, Nr. 1—2, 1929). — Fenichel Z.: Działalność zagranicznych spółek akcyjnych w Polsce (Przegląd Notarjalny, Nr. 1—2, 1929). — Dębicki Ig.: Zasady prawa handlowego i morskiego amerykańskiego (Przegląd Notarjalny, Nr. 34, 1928, 1—2, 1928). Grzybowski St.: Niepodzielność gospodarstw włościańskich a zwyczaje spadkowe (Przegląd Notarjalny, Nr. 1—2, 1929). — Till E. i Longchamps R.: Projekt prawa o zobowiązaniach (dokończenie) (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. IV, 1928). — Bühn J.: Zarys sądownictwa podług prawa o ustroju sądów powszechnych (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. IV, 1928). — Przybyłowski K.: Podstawowe zagadnienia z zakresu ochrony posiadania (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. I i II, 1929). — Fenichel Z.: Proces cywilny przed sądem pracy (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. II, 1928). Kaczkowski J.: Odpowiedzialność cywilna karna w spółkach akcyjnych (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 7, 1928). — Grzybowski S. M.: Charakter prawny jawnej spółki handlowej (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 7, 8, 9, 1928). — Jerich J.: Rozwiązanie spółki akcyjnej z powodu braków istotnych przy jej założeniu (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 8, 1928). — Fenichel Z.: Przepisy przewozowe polskich kolei żelaznych (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 1, 1929). — Szytkgold M.:

Przejsięcie roszczenia o odszkodowanie na zakład ubezpieczeń (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 2, 1929). — Rosensztat R.: Kapitał spółki akcyjnej (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 2, 1929). — Szatenstein W.: Reforma prawa akcyjnego w Niemczech (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 2, 1929). — Kon H. W.: Uzgodnienie statutów z przepisami prawa o spółkach akcyjnych (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 3, 1929). — Kaczkowski J.: Rewizja przedsiębiorstw akcyjnych w obliczu prawa (Przegląd prawa Handlowego, Nr. 3, 4, 5, 6, 1929). — Szer St.: Dowody składowe w/g polskiego prawa o domach składowych (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 3, 4, 5, 6, 1929). — Allerhand M.: Sądownictwo handlowe (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 4, 5, 6, 1929). — Szatenstein W.: Przeszacowanie majątku przeznaczonego do stałego użytku w spółkach akcyjnych (Przegląd Prawa Handlowego, Nr. 5—6, 1929). — Rosenblüth Ig.: Niedopuszczalność drogi sądowej w nowym ustroju sądów powszechnych (Przegląd Sądowy, Nr. 19, 1928). — Rawicz A.: Ujednostajnienie sądowego ustroju (Przegląd Sądowy, Nr. 1, 1929). — Wołoszczuk Wł.: Właściwość sądowa dla tymczasowych zarządzeń wedle prawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych (Przegląd Sądowy, Nr. 2, 1928). Rosenblüth Ig.: Ekonomia procesowa (Przegląd Sądowy, Nr. 3, 1929). — Jendl Al.: W sprawie wykładni § 555 liczba I poaust. proc. cyw. (Przegląd Sądowy, Nr. 4, 1929). — Allerhand M.: Kilka uwag o środkach prawnych do orzeczeń sądów pracy w sprawach cywilnych (Przegląd Sądowy, Nr. 5, 1929). — Bartz A.: Przepisy § 89 i 93 hor. jur. w stosunku międzydzielnicowym (Przegląd Sądowy, Nr. 5, 1928). — Kozubski A.: Zburzenie domu z polecenia władzy administracyjnej a prawa najmu lokatora (Przegląd Sądowy, Nr. 6, 1929). — Bartz A.: Obowiązek wystawienia kwitu ekstabilacyjnego (Przegląd Sądowy, Nr. 7, 1929).

- Avril M.: Les obligations hypothécaires à ordre et au porteur dans la pratique moderne. Paris, Rousseau, 1929, 150 str. 28 fr.
- Auburtin: L'état héritier, Paris, Libr. gen. de droit et de jurisprudence. Paris, 1929, 102 str.
- Baer G.: Des quasi-aliénations des fonds de commerce. Louage. Gérance et Gérance-vente. Paris, Sirey, 1929, 140 str., 25 fr.
- Baudet M.: Memento l'administrateur de Société anonyme. Paris, Pigier., 1928, 80 str.
- Beringuier K.: Le problème de la circulation. Les accidents de la circulation, Historique, Statistiques. Causes. Responsabilité civile. Etude de jurisprudence civile. Paris, Sirey, 1929, 394 str. 45 fr.
- Besnier R.: La représentation successorale en droit normand.. Paris, Sirey, 1929, 354 str. 40 fr.

- Breton C.: L'assainissement des sociétés par actions avant dépôt du bilan. Paris, Sirey, 1929, 307 str., 40 fr.
- Cassvan E.: Les clauses de non-responsabilité. Leurs applications et leur valeur. Paris, Chauny et Quinsac, 1929, 422 str., 40 fr.
- Capitant H.: De l'indivision qui suit la dissolution de la communauté de biens entre l'époux. Paris, Libr. gen. de droit et de jurisprudence, 1929, 64 str., 7,50 fr.
- Charrasin: De l'interdiction de se rétablir dans les ventes de fonds de commerce. Paris, Libr. gen. de droit et de jurisprudence, 1929, 118 str., 20 fr.
- Chevrier G.: Essai sur l'histoire de la cause dans les obligations. Droit savant du Moyen-âge. Ancien droit français. Paris, Sirey, 1929, 260 str., 40 fr.
- Chonéz R.: L'abandon de famille. (Loi du 7/II 1929 modifiée par la loi du 3/IV 1928). Paris, Colin, 1929, 25 fr.
- Cohin Marco R.: L'Abstention fautive en droit civil et pénal, Etude sur la responsabilité. Paris, Sirey, 1929, 330 str., 40 str.
- Colin de Verdière B.: Des indemnités dues au commerçant à raison de la loi sur la propriété commerciale. Paris, Dalloz, 1929, 176 str., 25 fr.
- Croizat Ch.: Exploitation d'un fonds de commerce en commun par les deux époux. Paris, Colin, 1929, 6 fr.
- Curti A.: Manuel de droit civil et commercial anglais, Vol. 2. Paris, Payot, 1929, 463 str., 45 fr. szw.
- Cuvillier et Butlet: Législation minière et contrôle des mines. Paris, Dunod, 1929, 604 str., 67 fr.
- Dabin J.: Les récentes destinées de la théorie de la cause des obligations. Paris, Sirey, 1929, 37 str., 6fr.
- Dalloz: Précis de droit civil T. III 2 éd. Paris, Dalloz, 1929, 646 str., 25 fr.
- Danjon D.: Traité de droit maritime T. IV. Abordages. Assistance, Assurances. Paris, Sirey, 1929, 650 str., 60 fr.
- David R.: La protection des minorités dans les sociétés par actions. Paris, Sirey, 1929, 192 str.
- Dernis G.: Le droit de vote dans les sociétés anonymes en droit allemand. Paris, Dalloz, 1929, 224 str., 30 fr.
- Désiry R.: Droit civil et sociétés commerciales. Paris, Rousseau, 1929, 357 str., 54 fr.
- Duplant F.: Eléments de droit civil, 2 éd. Paris, Rousseau, 1929, 160 str., 15 fr.
- Elekes: De quelques différences dans l'application du droit de rétention d'après la jurisprudence française et allemande. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 176 str., 25 fr.

- Esmein A.: Le mariage en droit canonique. T. I. 2 éd. mise à jour par Génestral. Paris, Sirey, 1929, 480 str., 60 fr.
- Ezzaoni R.: Les sociétés à responsabilité limitée a la portée de tous, Paris, Sirey, 1929, 40 str., 5 fr.
- Féasse A.: Les sociétés anonymes dans la republique Argentine. Paris, Sirey, 1928, 192 str.
- Foignet R.: Le droit romain des obligations, 2 éd. Paris, Rousseau, 1929, 27 fr.
- Gaudeffroy P. et Sudre J.: La nouvelle législation des loyers. Paris, Colin 1929, 10 fr.
- Gegout M.: Filiales et groupement de sociétés. Etude juridique de l'intervention d'une société dans la constitution et le fonctionnement d'une autre société. Paris, Sirey, 1929, 375 str., 50 fr.
- Granger: Gérance et location des fonds de commerce. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 154 str., 20 fr.
- Hamel J.: La réévaluation des bilans. Paris, Sirey, 1929, 65 str., 10 fr.
- Hémard J.: Précis élémentaire de droit civil T. II 2 fasc. Paris, Sirey, 1929, 222 str., 25 fr.
- Henry-Couannier: Elements créateurs du droit aérien. Paris, Per Orben, 1929, 30 fr.
- Kayser P.: Société ou Association? L'article 1832 du Code civil et la loi du 1-er juillet 1901. Paris, Sirey, 1929, 346, str., 30 fr.
- La Bidaya: Des donations, des testaments, des successions, des jugements. Rousseau, 1929, 1925, 125 str., 23 fr.
- La Bidaya: Du mariage et de sa dissolution. Paris, Rousseau, 1929, 310 str., 65 fr.
- Laboulaye M.: De la responsabilité des tiers en matière d'accidents du travail, Le cas du „second patron". Paris, Les presses universitaires de France, 1929, 122 str., 15 fr.
- Lacour L.: Précis de droit commercial, 3 éd. Paris, Dalloz, 1929, 490 str., 25 fr.
- Lafon J. et P.: La société à responsabilité limitée, Comentaire doctrinaire et fiscal. Paris, Chauny et Quinsac, 1929, 110 str., 20 fr.
- Lagrange L.: L'indemnité en matière d'eviction selon l'article 4 de la loi du 3 juin 1926, Propriété commerciale, Fondements juridiques du préjudice et évaluations pratiques. Paris, Sirey, 1929, 72 str., 6 fr.
- Lagrange L.: Le forfait en matière d'entreprise privée. Etude juridique et pratique. Paris, Sirey, 1929, 130 str., 12 fr.
- Lefèvre A.: De la clôture pour l'insuffisance d'actif des opérations d'une faillite et de leur réouvertures. Paris, Rousseau, 1929, 142 str., 22 fr.
- Lescot P.: De l'omission des mentions essentielles de la lettre de change. Paris, Rousseau, 1929, 20 str., 6 fr.

- Lidji M.: Le chèque en Bulgaire d'après la législation bulgare et en droit comparé. Paris, Dalloz, 1929, 212 str., 30 fr.
- Maranges H.: Les transports d'énergie électrique et la propriété privée. Paris, Rousseau, 1929, 190 str., 28 fr.
- Marx J. M.: Le vote plural et les procédés de maîtrise dans les sociétés anonymes. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 167 str., 35 fr.
- Mazeau H.: Le vote privilégié dans les sociétés de capitaux, 2 éd. Paris, Dalloz, 1929, 45 str., 40 fr.
- Milhaud L.: Les actions possessoires d'après le traité des justices de paix de L. Pabon avec additions, mise à jour et tables des matières. Paris, Sirey, 1929, 220 str., 20 fr.
- Nadas L.: Le droit hongrois des cartels et des concernes. Paris, Sirey, 1929, 112 str., 18 fr.
- Piffré de Vaulon : Du caractère des actions nouvelles souscrites par une femme mariée en vertu d'un droit de préférence. Paris, Colin, 1929, 20 fr.
- Poignon Fr.: Comment le droit peut-il protéger l'oeuvre scientifique. Paris, Rousseau, 1929, 397 str., 40 fr.
- Prée P.: De l'interdiction de se rétablir pour le vendeur d'un fonds de commerce. Paris, Sirey, 1929, 163 str., 22 fr.
- Raphailoff: De la cession et de la mise à gage des créances en droit bulgare comparé. Paris, gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 160 str., 20 fr.
- Roger: La limitation conventionnelle de responsabilité dans le contract de transport. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 420 str., 50 fr.
- Rogier S.: De la mise en gage des créances et autres biens incorporels en droit français. Paris, Rousseau, 1929, 290 str., 37,50 fr.
- Roubier P.: La propriété scientifique. Paris, Colin, 1929, 12 str., 10 fr.
- Roure M.: De la gérance des fonds de commerce. Paris, Sirey, 1929, 160 str., 20 fr.
- Rutsaert P.: Etude sur la délégation en droit privé romain. Paris, Sirey, 1929, 320 str., 25 fr.
- Saleilles R.: De la déclaration de volonté. Contribution à l'étude de l'acte juridique dans le code civil allemand. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 423 str., 50 fr.
- Tamboise A.: La stabilité du contrôle dans les sociétés par actions ou de la défense des sociétés par actions contre les immixtions étrangères ou indésirables. Paris, Rousseau, 1929, 425 str. 50 fr.

- Tauzin J.: La responsabilité des propriétaires de choses dangereuses et spécialement des automobilistes. Essai critique jurisprudentielle. Paris, Sirey, 1929, 250 str., 30 fr.
- Vandamme J.: Les parts de fondateurs viennent-elles au partage de la prime d'emission? Paris, Rousseau et Cie, 1929, 20 str., 5 fr.
- Vaunois A., Geoffroy H., et Darras M.: La propriété littéraire et artistique. Paris, Colin, 1929, 40 fr.
- Vilbois J.: Du domaine public payant en matière de droit d'auteur. Théorie, pratique et législation comparée. Paris, Sirey, 1929, 544 str., 50 fr.
- Wasilkowski J.: Contribution à l'étude du problème de la valorisation dans le domaine du droit privé. Paris, Sirey, 1929, 160 str. z z z
- Zurbrügg W.: La société anonyme à participation ouvrière en France, (de 26/IV 1917), Weinfelden, Neuenschwander, 1929, 138 str., 6 fr szw.
-
- Alexander-Katz G.: Moderne Fälle unlauteren Wettbewerbs. Berlin, Sack, 1929, 70 str., 1,50 M.
- Allfeld Ph.: Urheber u. Erfinderrecht, 2 Aufl. Berlin, Springer 1929, 31 str., 2,80 M.
- Baumbach A.: Kommentar zum Wettbewerbsrecht unter bes. Berücks. d. franz. engl. amerikan. Schweiz. österreich. u. tschechoslovak. Rechts. Berlin, Liebmann, 1929, 585 str., 26 M.
- Becker C.: Die Protokollierung der Generalversammlung der Aktiengesellschaft. Berlin, Vahlen, 1929, 39 str., 2 M.
- Becker C.: Zur Frage der Uebertragbarkeit von Warenzeichen. Berlin, Heymann, 1929, 24 str. 2 M.
- Beermann Fr.: Die Praxis der Vertretungsverträge. München, Schweitzer, 1929, 56 str., 3 M.
- Berger W.: Die offene Handelsgesellschaft. Wien, Manz, 1928, 74 str., 1,80 M.
- Block R.: Handwörterbuch der Aufwertungsrechtsprechung, 2 Aufl. Berlin, Fichtner, 1929, 218 str., 1 M.
- Blum E.: Entwurf zu einer neuen Konkurs-Ordnung. Leipzig, Twietmayer, 1929, 132 str., 4 M.
- Boas E.: Der Patentanwalt. Berlin, Trowitzsch & Sohn, 1929, 6 str., 0,30 M.
- Bogdahn E.: Ratgeber in Patentsachen, 21 Aufl. Berlin, Schultze, 1929, 112 str., 1,80 M.
- Brassloff St.: Reformen im Unterhaltsrecht und im Vormundschaftsrecht. Wien, Perles, 1929, 79 Str., 3,50 M.
- Breit J.: Scheck-, Giro- u. Depositenrecht, Tl. 1, 2. Berlin, Sack, 1040 str., 60— M.

- Callmann C.: Die Auflassung v. Grundstücken mit bes. Berücks. der preussischen Vorschriften. Berlin, Heymann, 1929, 41 str., 2,— M.
- Daubenspeck H.: Referat, Votum u. Urteil, 12 Aufl. Berlin, Vahlen, 1929, 286 str., 12 M.
- Dittmar Fr.: Das Recht des kaufmännischen Angestellten. Berlin, Sieben-Stäbe-Verlags- u. Druckereigesellschaft, 1929, 72 str., 2 M.
- Das Ehe-, Familien- u. Vormundschaftsgesetzbuch (kodex o brakie, siemje i opiekunstwie), Pokrowsk, Volkskommissariat f. Justiz, 1928, 27 str., 0,15 rb.
- Ehrenberg V.: Handbuch des Gesamten Handelsrechts mit Einschluss des Wechsel-, Scheck-, See- u. Binnenschiffahrtsrechts, d. Versicherungsrechts sowie des Post- u. Telegraphenrechts. Bd. 3. Abt. 3. Leipzig, Reiland, 1929, 694 str., 44 M.
- Egger A.: Zur Revision des schweizerischen „Handelsrechts“. Zürich, Schulthess, 1928, 37 str., 2,25 M.
- Erman W.: Wissenschaftliches Eigentum. Marburg i. H., Elwert, 1929, 124 str., 6 M.
- Feilchenfeld, Staff u. Michalke: Handelsrecht u. Handelsbrauch. Bd. 1. H. 1. Berlin, Hobbing, 1929, 180 str., 7,20 M.
- Feine H. E.: Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung. Leipzig, Reichsland, 1929, 694 str., 44 M.
- Filitz E.: Wie führe ich meine Prozesse beim Amtsgericht. Hannover-Kirchrode, Oppermann, 1929, 174 str., 3 M.
- Fraeb W.: Zwangsversteigerung u. Zwangsverwaltung. Berlin, Heymann, 1929, 323 str., 12 M.
- Ebel M. u. Lilienthal A.: Mieterschutz u. Mieteinigungsämter, 3 Aufl. Berlin, Heymann, 1929, 3 M.
- Friedrichs K.: Haftung f. Sicherheit. Berlin, Sack, 1929, 33 str., 1,50 M.
- Friedemann J.: Die Haftung des Seeschiffes bezüglich der Ladung. Hamburg, Nautische Rundschau, 1929, 40 str., 2 M.
- Fritsch K.: Das deutsche Eisenbahnrecht. Berlin, Verkehrswissenschaftl. Lehrmittelgesellschaft d. Deutschen Reichsbahn, 1928, 491 str., 15 M.
- Frohner G.: Aktiensonderdepot u. Legimationsübertragung. Hamburg, de Gruyter, 1929, 114 str., 7 M.
- Fuchs K.: Familien-, Ehe- u. Eherecht u. Testament, 17 Aufl. Berlin, Schultze, 1929, 144 str., 1,80 M.
- Fuchs G.: Genossenschaftsrecht u. Genossenschaftswesen, 2 Aufl. Leipzig, Glockner, 1928, 128 str., 2 M.
- Galewski P.: Wesen u. Wirkungen der Rangbefugnis aus § 7. Aufw. Ges. im Vergleich zum Rangvorbehalt nach bürgerlichem Recht. Berlin, Ebering, 1929, 72 str., 2,40 M.

- Gerland H.: Probleme des englischen Rechtslebens, insbesondere das Praecedentensystem u. die Aufstellung v. Verfahrensvorschriften. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1929, 38 str., 1,40 M.
- Gieseke P.: Das Handelsrecht u. die Wirtschaftsentwicklung. Rostock, Hinstorff, 1929, 21 str., 1,50 M.
- Goldschmidt J.: Zivilprozessrecht. Berlin, Springer, 1929, 384 str., 18 M.
- Graner H.: Deutsche Rechtssiedlung in Oesterreich. Stuttgart, Clausuitzer, 1928, 15 str., 0,60 M.
- Graven H.: Wechselrecht, 4 Aufl. Köln, Müller, 1929, 19 str., 0,40 M.
- Grolman H.: Die pfandrechtliche Haftung des landwirtschaftlichen Inventars nach d. Gesetz betreffend die Ermöglichung der Kapit.-Kreditbeschaffung f. landwirtschaftliche Pächter v. 9/VII. 1926. Breslau, Hansastr. 13, Selbstverlag, 1929, 59 str., 1,50 M.
- Gross W.: Vorschläge zu einem neuen deutschen Miet-, Wohn- u. Bodenrecht. Dresden, Verlagsgesellschaft d. Bundes Deutscher Mietervereine, 1929, 88 str., 2,50 M.
- Heilfron E.: Grundriss d. Handelsrechts. Bd. 2. Mannheim, Bensheimer, 1929, 292 str., 4,50 M.
- Hentschel E.: Fabrikmarken oder Handelsmarken. Halle, Zentralverb. d. dt. Uhrmacher, 1929, 72 str., 2,50 M.
- Hepp G.: Bürgerliches Recht, 2 Aufl. Stuttgart, Poeschel, 1929, 200 str., 5,50 M.
- Hertel Fr.: Sammlung d. Rechtsentscheide 1924—28, mit ihrer wesentlichen Begründung in systematischer Anordnung. Oppeln, Blücherstr. 1, Selbstverlag, 1929, 210 str.
- Hertel Fr.: Mieterschutz u. Wohnungszwangswirtschaft. Bd. 5. Oppeln, 1929, 3 M.
- Heymann E.: Das Friderizianische Handelsrecht. Berlin, de Gruyter, 1929, 25 str., 2 M.
- Hinke P.: Wirkung des Handels unter falschem Namen unter Berücks. des Grundbuch- u. Wechselverkehrs. Berlin, Speyer & Peters, 1929, 163 str., 4,80 M.
- Isay R.: Das Bergrecht der wichtigsten Kulturstaaten in rechtvergleichender Darstellung. Berlin, Vahlen, 1929, 5 M.
- Isay R.: Die Selbständigkeit des Rechts an der Marke. Berlin, Verlag Chemie, 1929, 83 str., 3,60 M.
- Isay R. u. Nipperdey H. C.: Die Reform des Kartellrechts. Berlin, Heymann, 1929, 79 str., 5 M.
- Judesis A.: Die rechtliche u. wirtschaftliche Stellung der landwirtschaftlichen Genossenschaften der Sowjet-Union im Inne- u. Aussenhandel. Berlin, Parger, 1929, 14 str., 1 M.

- Kern W.: Die privatrechtlichen Beziehungen zwischen Apothekern u. Krankenkassen, 2. Aufl. Mainz, Zaberndruck, 1929, 70 str., 4,50 M.
- Kisch W.: Grundriss des deutschen Konkursrechts, 6—7 Aufl. Mannheim, Bensheimer, 1929, 2,50 M.
- Klausing Fr.: Wechsel- u. Scheckgesetzgebung. Berlin, Sieben Stäbe-Verlags- u. Druckereigesellschaft, 1929, 87 str., 1,50 M.
- Künstler L.: Der Bierlieferungsvertrag unter bes. Behandlung bedeutender Gegenwartsfragen u. d. Bierverlagsvertrages, 2 Aufl. Nürnberg, Carl, 1929, 121 str., 4,50 M.
- Lenel O.: Praktikum des Bürgerlichen Rechts, 11 Aufl. Leipzig, Tauchnitz, 1929, 243 str., 4 M.
- Lengler O.: Die Haftung des Gastwirtes für eingebrachte Sachen seiner Gäste u. das Pfandrecht des Gastwirtes an den eingebrachten Sachen der Gäste nach dem deutschen bürgerlichen Gesetzbuch mit 26 Entscheidungen der höchsten deutschen Gerichtshöfe. Birkenfeld-Nahe (Rheinland), Selbstverlag, 1929, 57 str., 2 M.
- Lenzen G.: Das deutsche Pfandleihrecht. Berlin, de Gruyter, 1929, 266 str., 20,— M.
- Licht K.: Die erweiterte Vormundschaft nach dem Bundesgesetz v. 13/VII. 1928. Wien, Staatsdruckerei, 1929, 70 str., 2,30 M.
- Lion M.: Geschichtliche Betrachtungen zur Bilanztheorie bis zum allgemeinen deutschen Handelsgesetzbuch. Berlin, Heymann, 1928, 39 s., 1 M.
- Löwenwarter V.: Wegweiser durch das B. G. B. unter Berücks. anderer Reichsgesetze nach d. neuesten Stande d. Rechtslehre u. Rechtsprechung, 10—12 Aufl. Berlin, Heymann, 1929, 454 str., 15 M.
- Loewenwarter N.: Lehrkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bd. 5. Berlin, Sack, 1929, 15 M.
- Ladewig W.: Hauptprobleme der Reform des Aktienrechts. Marburg, Elwert, 1929, 199 str., 10 M.
- Manes A.: Die deutschen Privat-Versicherungsgesetze. Berlin, Sieben Stäbe-Verlags- u. Druckereigesellschaft, 1929, 174 str., 2 M.
- Meyerowitz A.: Das gesamte Miet- u. Wohnungsnotrecht, 2 Aufl., Berlin, Vahlen, 1929, 1184 str., 42 M.
- Müller-Erzbach R.: Umgestaltung der Aktiengesellschaft zur Kerngesellschaft verantwortungsvoller Grossaktionäre. Berlin, Heymann, 1929, 52 str., 3 M.
- Netter O.: Probleme des lebenden Aktienrechts. Berlin, Liebmann, 1929, 81 str., 3,50 M.
- Neumann G.: Kommentar zur Executionsordnung, 3 Aufl. Wien, Manz, 1929, 3 Sch.

- Nord W.: Das Wesen des schiedsrichterlichen Amtes u. des Schiedsspruchs. Berlin, Vahlen, 1929, 63 str., 2,40 M.
- Nussbaum A.: Die Bilanz der Aufwertungstheorie. Tübingen, Mohr, 1929, 48 str., 1,80 M.
- Oertmann P.: Recht des Bürgerlichen Gesetzbuches, Buch 2, Schuldrecht, Abt. 2. Berlin, de Gruyter, 1929, 159 str., 1,50 M.
- Pape E.: Justizverwaltung, 2 Aufl. Berlin, Vahlen, 1929, III str., 4 M.
- Pollak R.: Rechtsfälle aus dem Wechsel- u. Scheckrecht. Wien, Perles, 1928.
- Radler R.: Das österreichische Musterschutzgesetz. Wien, Dt. Verlag f. Jugend u. Volk, 1928, 56 str., 2 M.
- Raeber A.: Zur Bekämpfung des unlauteren Wettbewerbes. Zürich, Kantonaler Gewerbeverband, 1929, 22 str. 0,50 fr szw.
- Rasch H.: Wandel-Schuldverschreibungen (convertible Bonds) nach nord-amerikanischem u. deutschem Recht. Mannheim, Bensheimer, 1929, 106 stron, 4 M.
- Rehsteiner V.: Des Verfügungsrecht des Absenders u. des Empfängers im Frachtvertrag nach Schweiz. Recht. Bern, Stämpfli & Cie, 1929, 130 str., 4,50 M.
- Reise H.: Die Enteignung v. Rechten nach preussischem, hamburgischem u. Reichsrecht. Hamburg, Meissner, Akadem. Verl., 1929, 129 str., 6 M.
- Renner K.: Die Rechtsinstitute des Privatrechts und ihre soziale Funktion. Tübingen, Mohr, 1929, 181 str., 8,60 M.
- Rheinen Fr.: Ist die Vermerkung eine Verfügungsbeschränkung. Bonn, Röhrscheid, 1929, 76 str., 4 M.
- Rosenberg L.: Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts, 2 Aufl. Berlin, Liebmann, 1929, 730 str., 26 M.
- Roucek Fr.: Das tschechoslovakische Wechselgesetz v. 13/XII. 1927. Reichenberg, Stiepel, 1929, 458 str., 9,50 Kc.
- Rühl H. u. Char N. Fragistas: Rechtspolitische u. rechtsvergleichende Beiträge z. zivilprozessualen Beweisrecht. Berlin, Springer, 1929, 89 Str., 6,90 M.
- Sauer W.: Grundlagen des Prozessrechts, 2 Aufl. Stuttgart, Enke, 1929, 670 str., 30 M.
- Schmeisser E.: Vormundschaftswesen, 2 Aufl. Berlin, Vahlen, 1929, 159 str., 5 M.
- Schulze H.: Rat f. Gläubiger, 3 Aufl. Leipzig, Stiehl, 1929, 142 str., 4 M.
- Siegert K.: Die Prozesshandlungen, ihr Widerruf u. ihre Nachholung. Berlin, Liebermann, 1929, 190 str., 8 M.

- Siméon P.: Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts, Hälfte 2. Berlin, Heymann, 1929, 22 M.
- Skala K.: Das Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb. Praga, Praetor-Verlag, 1928, 151 str., 46 Kor.
- Staub St.: Kommentar zur Wechselordnung, 12 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1929, 432 str., 16 M.
- Stegemann W.: Handbuch zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bd. 1. Hamburg, Meissner, 1929, 132 str., 2,90 M.
- Stein Fr.: Zivilprozess, 9—10 Aufl. Tübingen, Mohr, 1929, 220 Str., 7 M.
- Strauss W.: Von der Mahnung bis zur Zwangsvollstreckung. Worms, Hörr, 1929, 77 str., 2,30 M.
- Strauss L.: Franz Klein u. die Vereinheitlichung des Wechselrechts. Berlin, Heymann, 1929, 21 str., 2 M.
- Swoboda E.: Die Neugestaltung der Grundbegriffe unseres Bürgerlichen Rechts, ihre Bedeutung f. d. Gegenwart u. f. d. Privatrecht d. Zukunft. Wien, Vereinigung d. österr. Richter, 1929, 144 str., 6 Sch.
- Ulmer E.: Warenzeichen u. unlauterer Wettbewerb in ihrer Fortbildung durch die Rechtsprechung. Berlin, Springer, 1929, 120 str., 10,50 M.
- Vittorelli K., Bloch A. u. Tischböck H.: Schriftsätze im Exekutions- u. Sicherungsverfahren, 3 Aufl. Wien, Manz, 1929, 545 str., 17,60 Sch.
- Wedermann K.: Das deutsche Vormundschaftsrecht. Ansbach, Brügel & Sohn, 1929, 32 str., 12 M.
- Weiss G.: Sammlung eidgenössischer u. kantonaler Entscheidungen zum schweizerischen Zivilgesetzbuch u. Obligationenrecht, Bd. 3. Zürich, Schulthers, 1929, 4 M.
- Weitpert K.: Ungeborene. München, Bayerische Druckerei & Verlagsanstalt, 1929, 47 str., 1,50 M.
- Wimpheimer H.: Kontrahierungszwang für Monopole. Berlin, Heymann, 1929, 28 str., 1,60 M.
- Wolff Ch.: Urheberrechtliche Studien zum Film. Königsberg, Gräfe & Muzer, 1929, 75 str., 3 M.
- Zedwitz H.: Die schwedischen Patent-, Warenzeichen- u. Musterschutzgesetze samt einschlägigen Verordnungen nach dem Stande v. 30/IX. 1928. Wien, Krystall-Verlag, 1929, 72 str., 2 Sch.
- Zeiler: Aufwertungsfälle v. Reichsgericht, Bd. 7. Leipzig, Hirschfeld, 1929.
- Zoller V.: Der gekreuzte u. der Verrechnungsscheck nach dem 2 Entwurf e. Bundesgesetzes betr. Revision der Titel 24—33 d. Obligationsrechts. Aarau, Sauerländer & Co, 1928, 188 str., 3,60 M

3. Prawo międzynarodowe prywatne.

Z dzieł, które się ukazały w r. 1928 postawić należy na pierwszym miejscu, tom drugi, na dużą miarę zakreślonego dzieła, o którego tomie pierwszym pisaliśmy na tem miejscu w r. 1927 (str. 417). Jest nim Frankenstein Ernst: Internationales Privatrecht. (Grenzrecht) Zweiter Band (Str. XXXIX + 571).

W tym Tomie drugim autor rozwija dalej część szczegółową swego wykładu, zajmuje się mianowicie prawem rzeczowym i prawem zobowiązaniowym. Wprzód jednak, w dłuższej Przedmowie podaje cały szereg ciekawych refleksyj ogólnych, wywołanych przez recenzje Tomu pierwszego. Mówi mianowicie o stanie obecnym i przyszłości nauki prawa międzynarodowego prywatnego. Przez podjęcie swojej pracy naukowej autor, jak powiada, zajął stanowisko optymistyczne — niezrażony „martwemi sytuacjami”, wobec których znajduje się często prawnik zajmujący się prawem międzynarodowym prywatnym, autor uważa, że nauka prawa międzynarodowego prywatnego ma swe własne cele i szanse rozwoju. Błędem jej i przyczyną nieraz obserwowanego zwątpienia jest wadliwa i przestarzała metoda, która do sytuacji prawnych współczesnych stosuje formy nieomal średniowieczne. Błędem również jest poszukiwanie rozstrzygnięć uniwersalnych, podczas gdy rzeczywistość stawia nas przed rozgraniczonymi porządkami prawnymi, opartymi na granicach terytorjalnych i obywatelstwie stron.

Stosując swoją metodę łączników głównych (primäre) i dodatkowych (secundäre) do hipotez prawa rzeczowego i zobowiązaniowego, wysuwa Frankenstein dla prawa rzeczowego łącznik *lex rei sitae*, a dla prawa zobowiązaniowego prawo ojczyście strony. Zwłaszcza ciekawy staje się wykład, o ile chodzi o prawo zobowiązaniowe. Jest to, jak wiadomo, część prawa międzynarodowego prywatnego najbardziej, może, skomplikowana. Otóż, wysunawszy, jak powiedzieliśmy wyżej, zasadę prawa ojczyście strony, jako łącznik główny, podaje zaraz Frankenstein jako łącznik dodatkowy pewną zasadę prawną, wskazaną przez prawo ojczyście, jako miarodajną dla rozstrzygania kolizyj prawnych. Będzie to normalnie zasada autonomji woli. Obok niej, stanowiącej łącznik niejako subiektywny, należy jeszcze postawić dalszy łącznik obiektywny, wybierając jedną ze znanych teoryj,

np. *lex loci contractus*, czy *lex loci solutionis*. Przy teorii Frankensteina, zważywszy na jej punkt wyjścia, nie jest wyłączone, że dany akt prawny będzie oceniany z punktu widzenia dwóch ustawodawstw, ale wobec łącznika dodatkowego, autonomii woli, powszechnie znanego i uznanego, szanse podobnych, niedających się rozwickłać kolizyj stają się minimalne.

Nie trzeba dodawać, że wykład Frankensteina, podobnie jak w Tomie pierwszym, rozważa szczegółowo szereg kolejnych kwestyj prawa rzeczowego i zobowiązaniowego, na tle niezwykle skrupulatnie uwzględnionej literatury i jurysprudencji wszechświatowej. O ile chodzi o stosunki polskie, cytuje skrupulatnie ustawę z 2 sierpnia 1926, która, zwłaszcza w prawie zobowiązań, jest, bodaj że najbardziej rozwiniętym, z istniejących tekstów ustawodawczych, (autor, jak wiadomo, nie jest szczególnym entuzjastą tej części ustawy polskiej, czemu dał już wyraz poprzednio w uwagach drukowanych w czasopiśmie berlińskim *Ostrecht* z r. 1926 str. 1089. Wiadomości o orzecznictwie Polskim czerpie z tegoż *Ostrecht*, oraz z jego „następcy” *Zeitschrift für Ostrecht*). W części o wekslach i czekach zdaje się jednak autor zapominać o normach kolizyjnych polskiego prawa wekslowego czekowego (art. 80—83 pierwszego, art. 52—56 drugiego).

Przechodząc po kolei działy i poddziały prawa zobowiązaniowego poświęca autor wiele miejsca nowej i aktualnej sprawie waloryzacji (str. 196—228), na co zwracamy specjalną uwagę, mówi też o moratoriach itp. Co do waloryzacji wypowiada pogląd, że przepisy waloryzacyjne są częścią prawa materialnego, że należy je stosować w prawie międzynarodowym prywatnym, jako konsekwencję poddania pewnemu prawu danego stosunku zobowiązaniowego. Nie neguje jednak przytem możliwości zastosowania ewentualnie zastrzeżeń międzynarodowego porządku publicznego, (p. str. 202—203). W szeregu umów specjalnych w dziale zobowiązań najwięcej miejsca poświęca umowie kupna sprzedaży, jako najważniejszej oraz najlepiej ilustrującej zastosowanie ogólnych zasad zobowiązań. Mówiąc o umowie kupna-sprzedaży, Frankenstein zajmuje się w kilku miejscach znanym projektem Bagge'e'go, przyjętym na Konferencji International Law Association w Wiedniu r. 1926 i dyskutowanym w Hadze w r. 1928 na VI Konferencji Prawa Międzynarodowego Prywatnego.

Frankenstein zajmuje stanowisko krytyczne co do tych tekstów, uważa postulaty haskie za zbyt skomplikowane (str. 296).

Jako odrębny dział traktuje podręcznik o prawie handlowem i morskiem. Zresztą, co do prawa handlowego przyznaje (str. 400, że właściwie większość kwestyj, które powstają w niem, mieści się już w normalnem prawie zobowiązaniowem. Zato prawo morskie przedstawia istotnie dział odrębny i specyficzny.

Prace VI sesyj Konferencji Haskiej Prawa Międzynarodowego Prywatnego wydane zostały jako *Actes et Documents* (Haga 1928 Tomów 2, str. 425 i 531). Konferencja obradowała od 5 do 28 stycznia 1928 i przygotowała projekty konwencji o spadkach, konwencji o pomocy prawnej dla niezamożnych, projekt oddzielnego protokołu, poddającego spory interpretacyjne na tle Konwencji Haskich Stałemu Trybunałowi Sprawiedliwości Międzynarodowej, — wreszcie, (pomijając kwestje drobniejsze) zajmowała się Konferencja sprawą umowy kupna-sprzedaży (p. wyżej), nie dochodząc jednak w tej sprawie do konkretnych wyników i odkładając dalsze debaty nad tą sprawą do VII swej sesji. — Wynikami i przebiegiem prac VI Konferencji Haskiej, zajmuje się w literaturze polskiej artykuł: Leona Babińskiego. Szósta Sesja Konferencji Prawa Międzynarodowego Prywatnego w Hadze, ogłoszony w roczniku Wolnej Wszechnicy Polskiej „Prawo i Ekonomia” 1928—29, str. 43—58.

W tymże roku 1928 zasiadała w Hawannie Szósta Konferencja Panamerykańska, która, o ile idzie o prawo międzynarodowe prywatne, przyjęła d. 20 lutego 1928 r. projekt Kodeksu prawa międzynarodowego prywatnego opracowany przez Bustamante'ego¹⁾). Państwa amerykańskie, zgromadzone na Konferencji w Hawannie, podpisując projekt, poczyniły szereg daleko idących deklaracyj i zastrzeżeń, które stawiają pod znakiem zapytania wprowadzenie w praktyce w życie Kodeksu Bustamantego (teksty Kodeksu i zastrzeżeń znaleźć można między innymi w *Revue de Droit International Privé* r. 1928 str. 545—587).

O pracach związanych z przygotowaniem kodyfikacyj prawa międzynarodowego prywatnego na konferencjach panamerykańskich traktują dwie następujące prace:

¹⁾ P. uwagi moje w *Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym* r. 1926, str. 513—516.

Antonio Sanchez de Bustamante y Sirven. La Commission des Jurisconsultes de Rio de Janeiro et le droit international (tłom. francuskie przez Paul Goulé) Paryż, 1928 str. 355.

Alejandro Alvarez: Le panamericanisme et la conférence panamericaine tenue à la Havane en 1928 Paryż, 1928.

W dziale podręczników prawa międzynarodowego prywatnego odnotować musimy przede wszystkim trzecie wydanie traktatu prof. Zygmunta Cybichowskiego: Prawo międzynarodowe publiczne i prywatne (Warszawa 1928), w którym wykład prawa międzynarodowego prywatnego (str. 358--445) znajduje nowe rozwinięcie przez włączenie doń zasad i analizy polskich ustaw z 2 sierpnia 1926 o prawie międzynarodowym prywatnym i prawie międzydzielnicowym prywatnym, oraz polskich umów międzynarodowych z zakresu prawa międzynarodowego prywatnego.

Rozpatrując w dalszym ciągu dzieła podręczników zanotować musimy we Francji — Paul Lerebours - Pigeonnière. Droit international privé (Paryż 1928). Jest to niewielki podręcznik (432 str. druku małego formatu) wydany w zbiorze Petits Précis Dalloz. Autor wyraźnie wskazuje w Przedmowie, że praca jego ma przede wszystkim cel praktyczny, — pomoc dla studentów przy przygotowywaniu się do egzaminu z prawa międzynarodowego prywatnego. Program uniwersytetów francuskich zalicza do prawa międzynarodowego prywatnego, obok kolizji ustawodawstw, również sprawy obywatelstwa i położenia prawnego cudzoziemców. Lerebours - Pigeonnière traktuje również o trzech działach powyższych w podręczniku. Jednak także z punktu widzenia doktrynalnego zgadza się z punktem wyjścia programu oficjalnego, gdyż definiuje prawo międzynarodowe prywatne, jak następuje: „Gałąź prawa, która stosownie do dzisiejszego stanu faktycznego, łączy postanowienia prawa wewnętrznego, publicznego i prywatnego w zakresie obywatelstwa, położenia prawnego cudzoziemców i kolizyj ustawodawstw i jurysdykcji; postanowienia te mają częściowo źródło w zobowiązaniach prawa międzynarodowego publicznego, w których przebija się myśl o współpracy międzynarodowej, aż do stosowania ustaw zagranicznych włącznie”. Definicja, podana przez prof. Lerebours-Pigeonnière stwierdza przede wszystkim, jakie są jego zasadnicze poglądy na

stronę teoretyczną prawa międzynarodowego prywatnego. Opowiada się on za charakterem wewnątrz-państwowym tej gałęzi prawa, — ile państw, tyle systemów prawa międzynarodowego prywatnego, nie zrywa on z tradycyjnym poglądem zaliczania prawa międzynarodowego prywatnego do prawa prywatnego, ale nie wyłącza ścisłego jego związku także z prawem publicznem, a nawet międzynarodowem publicznem. Definicja ta i szczegółowe jej uzasadnienie przekonywuje nas, że zapowiedź autora o skromnym raczej i utilitarnym zakresie jego dziełka nie jest słuszna. Subtelny prawnik, jakim jest prof. Lerebours-Pigeonnière daje nam dokładnie przemyślaną teorię prawa międzynarodowego prywatnego, zarówno z okazji definicji, jak i dalej w toku wykładu, gdy dochodzi np. do ustosunkowania się do teorii w zakresie kolizji ustawodawstw. Jest on zwolennikiem indywidualizacji, uwarunkowanej potrzebami obrotu międzynarodowego i interesem ogólnym, a wybór pomiędzy *lex fori* a prawem zagranicznym czyni zależnym od trzech okoliczności: 1. sprawiedliwość należna interesowi prywatnemu (obróć międzynarodowy), 2. urzeczywistnienie dobra wspólnego, interesu publicznego państwa, którego sąd zajmuje się sprawą, 3. solidarność międzynarodowa, nakazująca uwzględnić interes publiczny państw obcych w obrocie międzynarodowym.

Część ogólna, synteza, nauki o kolizji ustawodawstw, przedstawiona jest w podręczniku nader ciekawie i szczegółowo. Rozważa autor wszystkie zasadnicze kontrowersje wysuwane tu przez naukę i praktykę, jak odesłanie, porządek publiczny, *fraus legis*, kwalifikacja, autonomia woli, etc. — Część szczegółowa (*Applications*) jest stosunkowo krótsza i opiera się przede wszystkim na ustalonej praktyce sądów francuskich.

Aczkolwiek podręcznik prof. Lerebours-Pigeonnière jest z założenia swego pozbawiony obszernych cytat literatury i praktyki zagranicznej i załatwia nawet niektóre kwestje zbyt sumarycznie (por. str. 9—14 — poczynania międzynarodowe w zakresie kodyfikacji prawa międzynarodowego prywatnego), zalety wyżej wykazane czynią zeń nowy, cenny nabytek, nie tylko dla praktyki, ale i dla teorii prawa międzynarodowego prywatnego.

Niezmiordowany badacz prawa międzynarodowego prywatnego prof. Niboyet daje nam w r. 1928 dwa podręczniki swego pióra. Pierwszy, to skrót wydany w r. 1924,

wspólnie z nieodżałowanym prof. Pillet, dzieła: *Manuel de droit international privé*, które omawialiśmy na tem miejscu w *Roczniku Ruchu* za 1925 r. str. 731—732. Skrót z r. 1928 zatytułowany jest: *Précis élémentaire de Droit international privé* (Paris 1928 str. 361), pod względem układu i teorii nie różni się od *Manuel* z 1924 r.

Natomiast tenże autor (J. P. Niboyet) daje nam w końcu 1928 r. nowe wydanie swego obszernego podręcznika z r. 1924, który (J. P. Niboyet: *Manuel de droit international privé*) liczy teraz 1044 strony zamiast 972 pierwszego wydania, jest zatem poważnem rozwinięciem dotychczasowej pracy. Zasady teorii Pillet'a, którym hołduje autor, są w dalszym ciągu podstawą ustosunkowania się jego do przedmiotu, pozatem jednak zauważyć trzeba w wielu punktach zmiany i rozszerzenie wykładu, np. rozdziały o *fraus legis* i prawach porządku publicznego, policji i bezpieczeństwa.

Mówiąc o literaturze prawa międzynarodowego w r. 1928 niepodobna pominąć faktu, że w r. 1928 doczekały się zbiorowego wydania rozprawy przedwcześnie zgasłego (w r. 1904), wielkiej miary badacza prawa międzynarodowego prywatnego, jakim był Kahn. Jest to wydawnictwo, przedsięwzięte przez Otto Lenel'a i Hansa Lewald'a pt. *Franz Kahn. Abhandlungen zum internationalen Privatrecht.* (Monachium i Lipsk 1928 T. I, str. XVI + 503 T. II, str. VIII + 449).

Wreszcie w *Kursach Akademji Haskiej* prawa międzynarodowego, na której wydawnictwa zwracamy w tem miejscu uwagę, znajdujemy za rok 1926 i 1927 (t. 15—17 wydane w r. 1928 Paryż) również kilka rozpraw z prawa międzynarodowego prywatnego. Wymienimy dwie następujące: Walter Simons: *La conception de droit international privé d'après la doctrine et la pratique en Allemagne* (tom 15) i Giulio Diena: *La conception du droit international privé d'après la doctrine et la pratique en Italie* (tom 17).

Nieco na uboczu, z natury rzeczy, stoi wielkie dzieło (drugie wydanie), poświęcone prawu międzynarodowemu finansowemu, mianowicie: Gustaw Lippert: *Handbuch des internationalen Finanzrechts* (Wiedeń 1928 str. LIII + 1275). Nie wdając się w kontrowersję czy słusznem jest wyodrębnić jako dział, od innych niezależny, prawo finansowe, stwierdzamy, że książka Lipperta, aczkolwiek miesza często materiał prawny z ekonomicznym i finan-

sowym, zawiera olbrzymi materiał porównawczy, a przez dążenie do systematycznego ugrupowania tegoż oddaje rzetelną usługę współczesnej nauce i praktyce. Autor stoi oczywiście na stanowisku, że istnieje międzynarodowe prawo finansowe i określa je jako syntezę tych przepisów prawnych, które regulują stosunki prawne finansowe wobec zagadnień związanych z zagranicą. W szczegółowym wykładzie wprowadza L i p p e r t pod to pojęcie nader liczne hipotezy zaczerpnięte z praktyki międzynarodowej, jak cła, podatki, podwójne opodatkowanie, system monetarny, obrót pieniężny z zagranicą, długi, kontrola finansowa etc. Między temi kwestjami, stanowiącemi przedmiotowy temat wykładu, wplata jednak rozważanie kwestyj ekonomicznych lub nawet politycznych, (np. sytuacja Rosji Sowieckiej), wielkie ilości przykładów, tekstów itd. Prof. Leon Babiński (Warszawa).

S p r u t h Botho Dr. jur.: Gerichtsbarkeit über fremde Staaten unter besonderer Berücksichtigung der Entwicklung seit dem Weltkriege. Leipzig, Frankfurter Abhandlungen zum modernen Völkerrecht, 1929. Str. XIV + 104.

Pytanie, czy państwo podlega obcym sądom, gdy występuje jako podmiot w czynnościach prawnych mających charakter prawno-prywatny, stało się aktualne, gdy w r. 1906 obywatel niemiecki von Hellfeld wystąpił przed sądami niemieckimi z akcją przeciwko Skarbowi rosyjskiemu. Przed wojną była to jedyna ważniejsza tego rodzaju sprawa. Po wojnie natomiast, z powodu nienormalnego rozwoju etatyzmu oraz całkowitej nacjonalizacji przedsiębiorstw prywatnych w Rosji, czynności prawno-prywatne, dokonywane zagranicą przez państwo jako kupca, fabrykanta i przewoźnika, stały się regułą. Powstał skutek tego cały szereg zagadnień i wątpliwości, na które stara się dać odpowiedź dr. Botho Spruth w trzynastym zeszycie monografii z dziedziny prawa narodów, wydawanych we Frankfurcie n/M. pod redakcją prof. Giesa i Struppa.

Autor na początku zwraca słusznie uwagę na dwie strony zagadnienia quaestionis. Z jednej strony bowiem należy rozstrzygnąć, jakim sądom państwo w danym razie podlega; z drugiej zaś trzeba ustalić podług jakich norm, prawno-międzynarodowych, czy prawno-prywatnych odpowiedni spór będzie rozstrzygany.

W tym celu autor podaje naprzód dokładną definicję pojęcia właściwości sądu, poczem przechodzi do kwestji prawa materialnego i referuje dwie grupy poglądów wzajemnie sobie sprzecznych: z jednej strony pogląd Anzilottiego i Loeninga, którzy dają pierwszeństwo prawu narodów; z drugiej zaś pogląd de Paepe, który opowiada się za prawem cywilnem.

W świetle tych poglądów możliwe są dwie kombinacje: albo osoba prywatna, zawierająca kontrakt z obcem państwem, staje się podmiotem prawa narodów; lub też państwo to w takim wypadku staje się osobą prawa prywatnego. Autor stanowczo odrzuca pierwszą hipotezę, twierdząc, że podmiotami prawa narodów mogą być tylko państwa. Niestety, to jedynie słuszne stanowisko zostało w pewnym stopniu osłabione przez uwagę, zawartą w przypisku na str. 11, jakoby po wojnie jednostki i mniejszości rasowe, językowe i religijne stały się podmiotami prawa narodów. Pogląd ten polega na niezrozumieniu danego zjawiska prawnego. Podmiotami praw, z których korzystają jakoby mniejszości, są nie one, lecz ta grupa państw, która podpisała odnośny traktat międzynarodowy, a więc między innymi Główne Mocarstwa Sprzymierzone i Stowarzyszone, względnie państwa, należące do Ligi Narodów.

Niezupełnie jasne i konsekwentne jest stanowisko autora względem pytania, jaki sąd jest właściwy dla takiego sporu. Wychodząc z założenia a priori, że państwo, nie posiadając nad sobą żadnej wyższej władzy, samo musi w podobnych wypadkach określić forum kompetentne, zwraca się on do prawodawstwa niemieckiego, aby znaleźć w niem odpowiedź na to pytanie. Wynik tych poszukiwań, jak tego należało się spodziewać, okazał się negatywny. Uwagę autora zwróciły przede wszystkim §§ 18—21 Gerichtsverfassungsgesetz, które mówią o niepodleganiu sądownictwu niemieckiemu osób eksterytorjalnych. Niektórzy, idąc za tak zwaną teorią reprezentacji, dowodzą, że a fortiori taki immunitet przysługuje monarchom i samemu państwu. Autor krytykuje tę teorię, aczkolwiek jego argumentacja nie jest dostatecznie przekonująca. Odrzuciwszy te paragrafy, zwraca się on do znanego Art. 4 Konstytucji Rzeszy z 11 Sierpnia 1919, który transponuje ogólnie uznane normy prawa narodów w prawo niemieckie. To zmusza autora do porzucenia prawa wewnętrznego i przeniesienia swych poszukiwań na teren prawa narodów, na mocy której państwo w sprawach prawno-prywat-

nych nie podlega trybunałom obcym. Takiej normy umownej niema. Trzeba zbadać, czy jest odpowiednia norma zwyczajowa. Dr. Botho Spruth jest zdania, że stwierdzić istnienie normy zwyczajowej prawa narodów można, analizując ustawodawstwo, orzeczenia sądowe i opinie wybitnych znawców tego prawa; także umowy bilateralne mogą stwierdzić pogląd prawny danych państw na pewne zagadnienia.

Rozwiązania ustawodawczego interesująca nas sprawa w żadnym państwie nie znalazła. Wobec tego autor w paragrafach od 6 do 8 bada praktykę państw, a mianowicie: Niemiec, Austrii, W. Brytanji, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Rosji, Polski, Rumunii, Holandji, Szwajcarii, Włoch, Francji, Belgji, Egiptu i Hiszpanji, przyczem specjalnie obszernie omawia umowy, dotyczące traktowania państwowych okrętów handlowych. Na podstawie tych żmudnych poszukiwań dochodzi on do wniosku, że nie istnieje odnośna norma zwyczajowa prawa narodów w rozumieniu Art. 4 Konstytucji Wejmarskiej.

Negatywny wynik tych badań zmusza autora porzucić ostatecznie teren prawa wewnętrznego i szukać odpowiedzi na postawione zagadnienie w teorii prawa narodów.

Przedewszystkiem jednak rozprawia się on z teorią Loeninga, który jest głównym przedstawicielem poglądu, że państwo nigdy, nawet wtedy gdy nie działa *jure imperii*, lecz tylko *jure gestionis*, nie podlega jurysdykcji drugiego państwa; przyczem dochodzi do wniosku, że pogląd ten, który dotąd przeważa, nie da się utrzymać. Ani z punktu widzenia państwa sądanego, ani państwa sądującego, i że takie poddanie się jurysdykcji drugiego nie uchybia w niczem suwerenności państwowej.

We wnioskach końcowych autor na podstawie przeprowadzonej analizy formułuje następujące tezy:

1. Poddawanie obcego państwa jurysdykcji drugiego w razie aktów *jure gestionis* na terytorjum tego drugiego państwa nie uchybia suwerenności pierwszego; przeciwnie, odmowa przyznania tej jurysdykcji czyniłaby uszczerbek suwerenności drugiego; a to dlatego, że w takim razie to drugie państwo dawałoby pomoc pierwszemu przeciwko własnym obywatelom, a samo nie użyłaby im żadnej ochrony przeciwko pierwszemu.

2. Postępowanie zaoczne, egzekucja przymusowa i akcja wzajemna są dopuszczalne.

3. Państwa podsądnego nie należy stawiać narówni z własnym państwem, ale narówni z osobą prywatną.

Powyższe wnioski, słuszne z punktu widzenia wymagań współżycia międzynarodowego, nie zostały jednak przez autora uzasadnione w sposób nie budzący żadnej wątpliwości; unikał on docierania do podstaw prawa narodów, przez co praca jego, chociaż sumienna i dobrze metodycznie ułożona, pozostawia czytelnika w niepewności, czy jej wyniki są oparte na dostatecznie ugruntowanych i przemyślanych przesłankach. W każdym razie stanowi ona ciekawą próbę ujęcia syntetycznego tego aktualnego zagadnienia.

Prof. dr. **Juljan Makowski** (Warszawa)

Fenichel Z.: Prawo prywatne międzynarodowe i międzydzielnicowe. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1928, 100 str.

Pszczółkowski St.: Zagadnienie podwójnego opodatkowania w stosunkach międzynarodowych. Warszawa, Uniwersytet-Seminarjum, Skarbowska, 1929, 94 str.

Sułkowski J.: Polsko-niemiecki układ waloryzacyjny. Poznań, Fiszer i Majewski 1928, 60 str.

Zasopisma: **Małachowski**: W sprawie mienia obywateli Z. S. S. R. na terytorjum R. P. (Głos Sądownictwa, Nr. 6, 1929). — **Jaglarz Fr.**: Jeszcze kilka słów o kwestji kolizji międzynarodowych ustaw spadkowych i hipotecznych (Palestra, Nr. 7—8, 1928). — **Babiński L.**: Przyczynek do sprawy jurysdykcji krajowej nad państwem zagranicznym (Palestra, Nr. 11—12, 1928). — **Zoll Dr.**: Sprawozdanie o Kongresie w Rzymie w sprawie zmian Konwencji Berneńskiej, normującej międzynarodową ochronę prawa autorskiego (Przegląd Prawa i Administracji, Nr. IV 1928) **Sonnenreich O.**: Właściwość miejscowa dla sporu wekslowego w stosunku międzydzielnicowym (Przegląd Sądowy Nr. 2. 1928).

Arminjon P.: L'usucapion et la prescription extinctive en droit international privé. Paris, Sirey, 1928, 56 str., 7 fr.

Basdevant L.: La clause de la Nation la plus favorisée. Eftets en droit international privé. Paris, Sirey, 1928, 53 str. 15 fr.

Bustamantey Sirven A.: Le code de droit international privé et la sixième conférence panaméricaine. Paris, Sirey, 1929, 226 str., 30 fr.

- Demey J.: Position générale du problème d'ensemble des rapports internationaux du droit privé. Paris, Chauny et Quinsac, 1929, 48 str. 5 fr.
- Demey J.: De la liquidation et du partage des successions en droit international (spécialement des successions étrangères en France). Paris, 1929, Chauny et Quinsac, 70 str., 6 fr.
- Goeldlin Detieffenu: L'existence a l'étranger des sociétés russes constituées sous l'ancien régime et nationalisées par le gouvernement des Soviets. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1929, 174 str., 25 fr.
- Monnet P.: Protection internationale des oeuvres littéraires. Paris, 1929, 70 str., 10 fr.
- N. : Troisième congrès juridique international de T. S. F. Paris, Sirey, 1929, 200 str., 40 fr.
- Piérard A.: Divorce et séparation de corps. Traité théorique et pratique suivant la législation, la doctrine et la jurisprudence belges et français et le droit international, T. III. Paris, Sirey, 1929, 696 str., 300 fr.
- Pouillet: Manuel de droit international privé belge 2. édit. Paris, Sirey, 1929, 700 str., 70 fr.
-
- Bouffier W.: Die Klauseln im Kaufvertrag. Nach d. deutschsprachl. Usancen kaufm. Vereinigungen u. Korporationen in Mitteleuropa. Wien, Springer, 1929, 162 str. 7,50 M.
- Eggen v. Terlan J. L.: Der Unterricht des internationalen Privatrechts in Deutschland. München, Schweitzer, 1929 25 str. 0,60 M.
- Keleman S.: Kartellrechtliche Probleme im Lichte des internationalen Rechtes. Berlin, Heymann, 1929, 103 str., 5 M.
- Moller H. u. Holft H.: Handbuch der internationalen Rechtsverfolgung. Berlin, Heymann, 1929, 471 str., 20 M.
- Morgenthau H.: Die internationale Rechtspflege. Leipzig, Noske 1929, 170 str., 8 M.
- Neuner K.: Internationale Zuständigkeit. Mannheim, Bensheimer, 1929, 54 str., 3 M.
- Ostertag Fr.: Die Haager Konferenz zur Revision der pariser Uebereinkunft für gewerblichen Rechtsschutz. Zürich, Orell Füssli, 1928, 28 str., 0,80 M.
- Werner H.: Das österreichische Markenschutzgesetz u. die internationalen markenrechtl. Bestimmungen. Wien, Steyermühl, 1929, 179 str., 1,80 Sch.
- Wolff K.: Entwicklungstendenzen im europäischen Kartell- u. Konzernrecht. Berlin, Prager, 1929, 12. str. 1 M.

B. Dział ekonomiczny

DZIAŁ I.

Teoria ekonomii politycznej, historia nauki ekonomii, specjalne rozprawy teoretyczne, encyklopedie, podręczniki ogólne, ogólna polityka ekonomiczna.

Heydel Adam: *Gospodarcze granice liberalizmu i etatyzmu*. Kraków, Tow. ekonomiczne, 1929, str. 29.

Prof. Heydel udowadnia w sposób przekonywający, że człowiek uszczuplający swój zysk w drodze powiększenia inwestycji działa gospodarczo błędnie. Myli się tylko, jeśli niżej ceni i przeciwstawia opinię inżyniera, przedstawiciela pracy, dostawcy surowców i konsumenta opinii „ekonomisty”, która rzekomo ogarnia ogół wszystkich interesów i korzyści. Punkt widzenia, jaki zajmuje autor, jest równie uprawniony, jak każdy inny, ale nie można go nazywać ekonomicznym, o ile nie zechcemy utożsamiać ekonomisty z człowiekiem dążącym wyłącznie do własnego wzbogacenia się. Byłby to punkt widzenia ekonomiki prywatnej, a nie społecznej, trafny tylko, o ilebyśmy uznali, że jest to właśnie jedyna droga do wzrostu bogactwa społecznego, ale mojem zdaniem różniący się zasadniczo od punktu widzenia ekonomiki społecznej. Tylko punkt widzenia prawdziwego ekonomisty ogarniać może ogół wszystkich interesów i stać od nich wyżej.

Gospodarstwo społeczne tworzy część składową życia w społeczeństwie, nie może przeto być wyzutem z celów związanych z istnieniem całości społecznego życia. Celem gospodarstwa społecznego nie może być żadną miarą wyłącznie produkcja dóbr, obejmować on winien obok niej i zaopatrywanie ogółu w przedmioty jego zapotrzebowania jako cel drugi, tudzież taki rozdział dóbr, który odpowiadałby powszechnemu dobru jako cel trzeci. Jeśli zaś uznamy wszystkie te trzy cele, w takim razie uwidoczni się nam cel ogólny, etyczny, zarówno gospodarstwa społecznego, jak zorganizowanej wspólnoty czyli społeczeństwa. Cel produkcyjny tylko w takim wypadku iść może w parze z celem powszechnego dobra, jeśli całość produkcji zwiększy sumę zadowolenia największej liczby ludzi, co tylko wówczas nastąpić może, jeśli w społeczeństwie zdobędzie uznanie prawo moralne. Społeczeństwo, wyzute z więzów moralnych, nie podołałoby i za-

daniom gospodarczym, jak tego dowodzi rozkład Francji w drugiej połowie XVIII wieku, tudzież Rosji sowieckiej. Zadanie etycznego celu gospodarstwa społecznego tkwi głęboko w istocie społeczeństwa ludzkiego, wobec czego nie podobna myśleć wprost o niem z pominięciem owego celu. Cel ten etyczny objawia się w nieodzownej — przynajmniej w dużym stopniu — solidarności życia społecznego, w społecznych cechach pracy, w żądaniu równomierności a więc sprawiedliwości w obrocie, oszczędności i ograniczeniu potrzeb, tudzież obowiązków, jakie nakłada własność prywatna.

Pisałem to wszystko, mniej więcej zgodnie z poglądami wielkich filozofów Rickerta i Paulsena oraz wybitnych ekonomistów Spanna, Stolzmann'a i Wilbrandta, w polemice z Maxem Weberem w rozprawie p. t. *Wesen und Grenzen der Sozialökonomik* (*Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie*, kwiecień 1928 — ogłoszonej po polsku w „Przeglądzie współczesnym” lipiec 1928). Ten mój pogląd uzasadnia także konkluzje w sprawie granicy między liberalizmem a etatyzmem. O ile gospodarstwo prywatne narusza wymagania etyki, działa ze szkodą społeczeństwa i wówczas jest rzeczą państwa wkroczyć. Będzie to nawet rodzajem obrony koniecznej, równej roli państwa wobec jednostek, zagrażających życiu czy mieniu innych — roli, którą wszak liberalizm ekonomiczny gorąco uznaje i aprobuje. Wszelka przesada w dziedzinie etatyizmu byłaby oczywiście błędną a nawet szkodliwą. Szczegółowo wywiodłem to na innym miejscu¹⁾. Ale już z tego, co tu powiedziałem, wynikają granice, jakie mojem zdaniem zakreślić można i należy dążeńiom do wszechwładzy państwa w sprawach gospodarczych.

Wydaje mi się więc błędnem stanowisko szkoły liberalnej, która nie przecząc zarzutom o niedoskonałości a nawet niekiedy ciężkich grzechach kapitalizmu, rozpatruje zjawiska gospodarcze jedynie z punktu widzenia kanonu praw gospodarczych, które sam kapitalizm ad usum delphini ułożył i nam do wierzenia podał a pomija — lub, jak to czyni autor omawianej pracy, osobno rozpatruje względy etyczne.

¹⁾ Ingerencja państwa w sprawach gospodarczych (Rozprawy i Sprawozdanie Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego we Lwowie. Zeszyt I (str. 5—21) Lwów 1929.

Dla uzasadnienia tej metody izolacyjnej mówi się zazwyczaj o odrębności i suwerenności nauki ekonomicznej. Ale zapomina się, że medycyna nie mogłaby obejść się bez nauk przyrodniczych, historia literatury bez historii powszechnej, filozofii i estetyki, prawo bez filozofii itd. Tam zaś, gdzie, jak wyżej powiedziałem, idzie o społeczeństwo, które opiera się z konieczności na etyce, a ginie w razie jej braku, co powiedzieli tacy geniusze jak Goethe, Napoleon i wielu innych — rozpatrywanie gospodarstwa tegoż społeczeństwa z zupełnym pominięciem etyki może dać tylko rezultat taki sam, jak badanie choroby nerek bez uwzględnienia np. sklerozy albo kataru kiszki z pominięciem stanu serca czy nerwów. Wszystko trzeba znać a nadto lekarz musi być i dobrym psychologiem, jeśli jego dajęgoza i terapia ma stać na wyżynie zadania i jeśli nie ma się skończyć w najlepszym razie na wyleczeniu choroby, ale na śmierci pacjenta. Społeczeństwo jest całością i trzeba je traktować jako całość.

Ale nawet ograniczając się do kwestji zysku w gospodarstwie prywatnym w przykładzie przez autora dobranym, zauważyć trzeba, że wykazując bezwzględna wyższość producenta, osiągającego wyższy zysk przy mniejszych kosztach i mniejszej produkcji, pomija on wypadek straty, z którym obaj producenci ze sobą konkurujący liczyć się przecież muszą. Zysk to nie wynagrodzenie za dostarczenie dobrego towaru, jakby może być powinno, zysk to po prostu wynik korzystnej sprzedaży towaru a tu tylko jednym z czynników jest dobra jego jakość, dalszemi a często ważniejszymi są reklama, potrzeba społeczeństwa, spekulacja. Wielkie majątki są rezultatem przedewszystkiem pomyślnej konjunktury, jak tego dowodzi historia milionowych majątków Fuggerów i Rothschildów, w naszych czasach Vanderbildtów, Astorów, Carnegie'ich i setek innych — a nie samej pracy i oszczędności. A jeżeli tak jest, to dlaczego odmawia się zasług gospodarczych i temu, który więcej wyprodukował, choć wobec zwiększonych kosztów osiągnął w danym roku mniejszy zysk? Gdyby nie eksperyment, zakończony ubytkiem zysku, nie odważyłby się w roku następnym, wytworzyć jeszcze więcej towaru, ale już przy redukcji kosztów w drodze lepszej organizacji pracy. Wszelki wzrost zysków ma początek w doświadczeniu, okupionem stratą. Hipoteza, (nie autora) jakoby producent więcej produkujący przy większych kosztach czynił to dlatego, aby dać więcej ludziom u siebie zarobić, byłaby zupeł-

nie dowolna i nie znajduje podstawy w rzeczywistości. Wszyscy produkują na to tylko, aby zarobić. Różnica między nimi jest tylko ta, że jeden kalkuluje trafnie a drugi opuszcza jedną choćby przesłankę w swem rozumowaniu i dlatego traci; albo też ta, że co do przedsiębiorstwa drugiego zaszedł nieprzewidziany wypadek, stwarzający konjunkturę pomyślną lub niepomyślną, a co do drugiego nie zaszedł. Ford sądzi, że ani koszta ani ceny nie odgrywają decydującej roli w kształtowaniu się zysku. Tajemnicę powodzenia widzi w rozmiarach obrotu. I to jest w tym stopniu prawdą — niestety **nie** w naszych warunkach — że wywraca do gruntu wszystkie dotychczasowe teorie liberalizmu o pracy i oszczędności.

Odmienne moje od p. prof. H. zapatrywania wypowiedziałem i uzasadniłem już niejednokrotnie. Nie podejmuję się ponownego ich wyłuszczenia przy sposobności pisania tych uwag. Pragnę jedynie zaznaczyć odnośnie do recenzji prof. H. o książce Misesa „Liberalismus”, zawierającej polemikę z odmiennem mojem o tej książce zapatrywaniem — że w artykule krytycznym w „Przeglądzie powszechnym” szło mi przedewszystkiem o ustępy, dyskwalifikujące p. Misesa jako uczonego. Jeżeli ktoś określa chrześcijaństwo jako naukę „zabraniającą ludziom troszczenia się o pracę, głoszącą nienawiść przeciw rodzinie i zalecającą dobrowolne pozbawienie się męskości”, jeżeli ktoś o słowach Zbawiciela, krytykujących bogatych mówi, że „więcej krwi popłynęło z ich powodu, więcej wywołały one nieszczęść, niż prześladowania kacerzy i palenie czarownic na stosie”, jeżeli ktoś przypisuje destrukcjonizm dzisiejszego świata łącznie kościołowi katolickiemu i protestanckiemu a odmawia gorącemu chrześcijaninowi obu wyznań zrozumienia kultury współczesnej (str. 413, 414, 415 dzieła „Gemeinwirtschaft”), to tem samem dowodzi bądź głębokiej ignorancji, bądź bezgranicznej złej wiary i także jako uczoney nie może być traktowany poważnie. Nie żąda się od prof. Misesa aby był chrześcijaninem, wierzącym czy nie wierzącym, i to nikogo nic nie obchodzi. Ale jeśli prof. Mises dzierży katedrę uniwersytecką, ma się prawo żądać, aby nie pisał nedorzecznosci i potwarzy.

Co Mises przytacza przeciw możliwości zrealizowania socjalizmu, to dawno przed nim było powiedziane lepiej i poważniej a bez niesmacznych i nietaktownych wycieczek i napaści. Co natomiast mówi o interwencjonizmie, to jest po-

wierzchowne i płytkie. Dlaczego rynek i wolna konkurencja mają być bardziej przewidujące, niż elita społeczeństwa, skupiona w rządzie, mającym wytknięty program (nie mówię o konkretnych rządach, mam na myśli zasadę), to jest niezrozumiale. Ale powiedzieć, że interwencjonizm prowadzić musi do socjalizmu, to znaczy uprościć sobie bardzo dyskusję. Kartele obalają zresztą wolną konkurencję i do nich należy przyszłość. Interwencjonizm nie jest bynajmniej wrogiem karteli, pragnie jedynie i tu wiedzieć, co się dzieje i w razie naruszenia zasad obrotu, o których mówiłem na wstępie, mieć prawo głosu. Mówiłem o tem w Poznaniu.

Dlaczego lektura Misesa w Polsce, gospodarującej niewprawnie, wysprzedającej się na rzecz zagranicy, odbierającej rozkazy gospodarcze z zachodu, ma być tak bardzo pożyteczną, jak sądzi prof. H., nie rozumiem. Gdybyż przynajmniej hasło liberalizmu: *the survival of the fittest* było dowiedzioną prawdą! Ale tak nie jest a przytem grozi katastrofą niechybną Polsce. Jhering powiedział: „Wenn die Wölfe um Freiheit brüllen, so wissen sie, was sie tun; aber wenn die Schafe um Freiheit blöken, so beweisen sie bloss, dass sie eben Schafe sind. Przekonanie to moje wyjaśnia mój negatywny stosunek do liberalizmu ekonomicznego.

Autoregulacja życia gospodarczego, nawet jeśli ma miejsce, jak twierdzi prof. H., odbywa się bowiem w tempie zbyt powolnem i doznaje może przeszkód i pokrzyżowań zgoła nieprzewidzianych i to nie tylko w produkcji drzewa jak przyznaje autor (str. 24), ale wogóle, wobec czego celowa, mądra, przewidująca interwencja państwa m. z. d. jest najlepszem, co się w tych warunkach da wogóle pomyśleć, choć oczywiście jak każde dzieło ludzkie, i ona nie może być wolna od błędów i pomyłek.

Cieszyłbym się bardzo, gdyby mi się udało zachwiać nieco w dotychczasowych Jego poglądach p. prof. Heydla, dla którego zdolności jestem z całym uznaniem. Wszak uczony tej miary, co John Stuart Mill, nie wahał się publicznie uznać rację wywodów Thorntona, gdy się przekonał, że był w błędzie. Ta wielkoduszność stanowi jeden z tytułów — i nie najmniejszy — jego chwały. Oby w danym wypadku stało się podobnie.

Prof. Leopold Caro (Lwów).

- Bartel Kazimierz: Wykresy niektórych danych statystycznych, odnoszących się do życia gospodarczego Polski... Warszawa, Nakł. Prezydium Rady Ministrów, 1929, 4-ka, str. 5 + 27 tablic.
- Battaglia Roger: Państwo a kartele, koncerty i trusty. Przyczynki i materiały (Warszawa 1929). 8-ka, str. 176 (Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej W Warszawie, t. 2).
- Bilans gospodarczy dziesięciolecia Polski Odrodzonej. Praca zbiorowa pod redakcją Stefana L. Zaleskiego, przy współudziale W. Schramma i F. Taylora. Poznań. Wyd. Powszechnej Wystawy Krajowej 1929, 2 tomy.
- Czaplicki Henryk: Gospodarcza przyszłość Polski. Cz. I. Źródła rozciągalnych bogactw rolnika. Wyd. II. Warszawa 1929. 4-ka, str. 109 z tabl.
- Encyklopedia (Podręczna) Handlowa. Wydawnictwo zbiorowe Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu pod redakcją S. Waschki i B. Olaszewicza. Zeszyt 1 (A — Banki). Poznań. Nakł. Księgarni Wydawniczej L. Stępniewskiego, 1929, 8-ka, str. 64.
- Encyklopedia podręczna polskiego rolnictwa, przemysłu, handlu i finansów. Warszawa 1929. Wyd. Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, 8-ka, str. 281.
- Hełczyński Bronisław: Komerjalizacja przedsiębiorstw państwowych na tle polskich przepisów prawnych. Warszawa 1929. Nakł. tyg. „Przemysł i Handel”, 8-ka, str. 104.
- Heydel Adam: Gospodarcze granice liberalizmu i etatyzmu. Kraków. Nakł. Tow. Ekonomicznego 1929, 8-ka, str. 29. Odb. z „Przeglądu Współczesnego” (Wyd. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, t. XXXV).
- Kutten Wiktor: Zmiany ustroju gospodarczego w Europie powojennej. Warszawa (1929). 8-ka, str. 7. (Odb. z „Gazety Handlowej”).
- Kwiatkowski Eugenjusz. Prawo zwycięstwa. Odczyt wygłoszony w Poznaniu w dniu 26. maja roku 1929. Warszawa. Nakł. tyg. „Przemysł i Handel” 1929, 8-ka, str. 39.
- Materiały odnoszące się do działalności rządu za rok 1928. Sprawozdania ministerstw. Cz. I (Prezydium Rady Ministrów, Ministerstwa: Sprawiedliwości, Pracy i Opieki Społecznej, Komunikacji, Oświaty, Poczty i Telegrafów, Skarbu, Spraw Wewnętrznych). Cz. II. (Sprawy Zagraniczne, Przemysł i Handel, Roboty Publiczne, Rolnictwo, Reformy Rolne. Warszawa. Nakł. Prezydium Rady Ministrów, 1929, 2 tomy.
- Peretz Adolf: Od kartelu do koncernu. Warszawa. Nakł. tyg. „Przemysł i Handel”, 1929, 8-ka, str. 95. (Biblioteka Ekonom. tyg. „Przemysł i Handel” r. V. t. 37).
- Szawleski Mieczysław: Międzynarodowe położenie gospodarcze Polski na tle ostatnich wydarzeń w gospodarce światowej. Warszawa 1929, 8-ka, str. 42.

- Tennbaum Henryk: Ośrodki dyspozycji gospodarczej w Polsce. Warszawa 1929. Wyd. Instytutu Wydawniczego „Biblioteka Polska”, 8-ka, stron 142.
- Wierzbicki Andrzej. Wytyczne przyszłego traktatu handlowego polsko-niemieckiego. Warszawa 1929. Nakł. Instytutu Wydawniczego „Biblioteka Polska”. 8-ka, str. 38.
- Wyrobisz Stanisław : Etatyzm czy liberalizm ? Na marginesie ankiety rządu o kosztach produkcji w Polsce. Kraków 1929. Nakł. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, 8-ka, str. 47. (Odb. z „Przeglądu Współczesnego — Wyd. Tow. Ekon. w Krakowie, t. XXXIII).
- Zagadnienia etatyzmu w Polsce. Stenogramy przemówień, wygłoszonych na zebraniach u pośła Janusza Radziwiłła w dniach 12. grudnia 1928 i 10. stycznia 1929. Warszawa 1929. Nakł. Banku Gospodarstwa Krajowego, 8-ka, str. 140.
- Zagłeniczny Jan: Jak pracują Ministerstwa Przemysłu i Handlu u nas i zagranicą. Warszawa 1929. Nakł. Instytutu Wydawniczego „Biblioteka Polska”. 8-ka, str. 72.
- Zieleniewski Jan: Koncentracja produkcji. Warszawa 1929. Nakł. Tow. Ekonomicznego w Krakowie, 8-ka, str. 67. (Wyd. Tow. Ekon. w Krakowie, t. XXXIV).
- Jouvenal Bertrand(de) : L'économie dirigée. Le programme de la nouvelle génération. Paris, Valois, 1928. 8-ka, str. 197 (Bibliothèque syndicaliste). 12 fr.
- Pirou Gaétan: Doctrines sociales et science économique. Paris. Recueil Sirey, 1929, 8-ka, str. 204, 25 fr.
- Beard Charles: The industrial revolution. Preface by F. York Powell. London. Allen & U. 1929, str. 106, 2 s. 6 d.
- Cassel Gustaw: Fundamental thoughts in economics. New ed. London. Bean, 1929, 8-ka, str. 156 (Essex Library) 3 s. 6'd.
- Bresciani-Turroni C.: Considerazioni sui „barometri” economici. Citta di Castello 1928, 8-ka, str. 100 (Estr. dal Giorn. degli Economisti).
- Arbeiten (Russische) zur Wirtschaftsforschung. Berlin. Hobbing, 1929, str. 98 (Vierteljahrschrift zur Konjunkturforschung. Sonderheft 12). 12 RM.
- Engländer Oskar: Theorie der Volkswirtschaft, T. I. Preisbildung und Preisaufbau. Wien, Springer, 1929, 8-ka, str. 192, 8,60 RM.

- Gutenberg Erich: Die Unternehmung als Gegenstand betriebswirtschaftlicher Theorie. Berlin, Spaeth & Linde, 1929, 8-ka, str. 165 (Betriebs- und Finanzwirtschaftliche Forschungen 2,40) 7 RM.
- Ham Hermann: Die Wirtschaftsnoté des Westens durch Kriegsausgang und Grenzziehung mit besonderer Berücksichtigung der Rheinprovinz. Berlin, Hobbing, 1929, 8-ka, str. 184 (Rheinische Schicksalsfragen, 25/26). 4 RM.
- Hesse Albert: Allgemeine Volkswirtschaftslehre. 15 völlig neugest. Auflage. Jena, G. Fischer, 1929, 8-ka, str. 147 (Leitfaden zum Studium der politischen Oekonomie, begr. von J. Conrad 1) 5 RM.
- Liefmann Robert: Wirtschaftstheorie und Wirtschaftsbeschreibung. Tübingen, Mohr, 1929, 8-ka, str. 48 (Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart 61) 1,80 RM.
- Spann Othmar: Fundament der Volkswirtschaftslehre. Mit einem Anhang: Vom Geist der Volkswirtschaftslehre. 4 neuerdings durchgesehene Auflage. Jena, G. Fischer, 1929, 8-ka, str. 383. 10 RM.
- Wagenführ Rolf: Die Konjunkturtheorie in Russland. Jena, G. Fischer, 1929, 8-ka, str. 137, 6 RM.

DZIAŁ II.

Historja gospodarstwa społecznego.

- Bogusławska Barbara: Kongregacja Towarzyszy Kunsztu Drukarskiego w Krakowie w XVII i XVIII w. Warszawa 1929, 8-ka, str. 103.
- Charewiczowa Łucja: Lwowskie organizacje zawodowe za czasów Polski przedrozbiorowej. Z 17 rycinami. Lwów 1929. Wyd. Nar. im. Ossolińskich, 8-ka, str. 194.
- Dzieje Cechu Mistrzów Piekarskich w Poznaniu od założenia do chwili obecnej 1253—1928. Poznań 1929. Nakł. i własność Cechu Mistrzów Piekarskich w Poznaniu, 8-ka, str. 67.
- Gąsiorowska Natalja: Przemysł metalowy polski w rozwoju dziejowym. Warszawa 1929, str. 83 (Wyd. nr. 9 Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych).
- Kraushar Aleksander: Kupiectwo warszawskie. Zarys pięciowiekowych jego dziejów. Monografia historyczno-obyczajowa osnuta na źródłach archiwalnych. Warszawa. Nakł. Księgarni F. Hoesicka, 1929, 8-ka, s. 245.
- Leitgeber Jarosław: Z dziejów handlu i kupiectwa poznańskiego za dawnej Rzeczypospolitej Polskiej. Poznań. Nakł. Związku Tow. Kupieckich w Poznaniu, 1929, 8-ka, str. 327.
- Rybarski Roman: Handel i polityka handlowa Polski w XVI stuleciu. T. II. Tablice i materiały statystyczne. Poznań, Nakł. Tow. Miłośników Miasta Poznania, 8-ka, str. 344.

- Siemieński Józef:** Dział staropolski Ministerjum Skarbu na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu, 1929. Cz. I. Rachunki skarbu dawnej Rzeczypospolitej. Cz. II. Skarb w Państwach Polskich XIX wieku. Warszawa 1929, 4-ka, str. 92.
- Zand Andrzej:** Z dziejów dawnej Łodzi. Łódź 1929. Nakł. Tow. Bibliofilów w Łodzi, 8-ka, str. 85 z tabl.
- Zarys (krótki) dziejów poczty w Polsce i taryfa pocztowa.** Poznań. Nakł. Dyrekcji Pocht i Telegrafów w Poznaniu (1929), 8-ka, str. 27.
- Brentano Lujo:** Das Wirtschaftsleben der antiken Welt. Vorlesungen. Jena, G. Fischer, 1929, 8-ka, str. 242, RM 10.
- Geschichte (Die) des Deutschen Metallarbeiter-Verbandes. Band I.** Stuttgart. Verlagsgesellschaft d. Dt. Mitarb. Verb., 1928, str. 499. RM 12,50.
- Sakázov Ivan:** Bulgarische Wirtschaftsgeschichte. Berlin, de Gruyter, 1929, 8-ka, str. 294 (Grundriss der slavischen Philologie und Kulturgeschichte S) RM 22.
- Waibel Georg:** Lehrbuch der Handelsgeschichte. München, Oldenburg, 1929, 8-ka, str. 112. RM 2,20.
- Wissel Rudolf.** Des alten Handwerks Recht- und Gewohnheit. Band II herausgegeben durch Konrad Hahn. Berlin, Wasmuth, 1929, 4-ka, str. 784. RM 25.

DZIAŁ III.

Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo.

Adamkiewicz Jerzy Dr.: Rolnictwo w ustroju powojennych Niemiec i jego widoki na przyszłość. Warszawa 1929.

Generalny Konsul w Lipsku p. Dr. Jerzy Adamkiewicz ogłosił bardzo ciekawe studjum, dotyczące stanu obecnego i tendencji rozwojowych rolnictwa niemieckiego. Książka ta ma specjalne znaczenie dla nas w chwili, gdy rokowania polsko-niemieckie natrafiają na trudności nie tylko politycznej, lecz i gospodarczej natury.

Metoda, którą posługuje się P. Dr. Adamkiewicz świadczy o doskonałym wykorzystaniu bogatych materiałów monograficznych i statystycznych, dotyczących niemieckiego gospodarstwa społecznego wogóle a rolnictwa w szczególności. Autor przechodzi kolejno warunki produkcji roślinnej i zwie-

rzęcej na poszczególnych terytorjach Niemiec, zatrzymując się dłużej na konsumpcji wewnętrznej. Autor dochodzi do wniosku, iż Niemcy powojenne nie są samowystarczalne zarówno w zakresie produkcji rolnej, jak i zwierzęcej. Zmniejszyły się tereny uprawne na obecnym obszarze Rzeszy Niemieckiej, nadto zmniejszyła się przeciętna wydajność z ha. Równocześnie wzrosła liczba ludności, przyczem nastąpiły charakterystyczne przemiany w strukturze tej ludności; przy zmniejszeniu liczby ludności zatrudnionej w rolnictwie rośnie liczba zatrudnionych w handlu i przemyśle.

Spadek produkcji przy wzroście ludności wywołuje niedobór żywnościowy, pokrywany importem z krajów rolniczych.

Autor rozprawia się szerzej z opinią niemieckich kół naukowych, oraz Instytutu Konjunktur, iż Niemcy bliskie są samowystarczalności w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej. Wywody autora w tej dziedzinie są specjalnie aktualne dla obecnego stanu układów polsko-niemieckich, kontrahent bowiem nasz jest w dalszym ciągu jak najistotniej zainteresowany w tanim dowozie surowców roślinnych i zwierzęcych z Polski.

Zamknięcie granic niemieckich dla przywozu płodów rolnych i artykułów hodowlanych z zagranicy byłoby więc pójściem po linii interesom wielkich agrarjuszy) niemieckich, stając w rażącej sprzeczności z interesami ludności konsumującej, do której należą nietylko mieszkańcy coraz bardziej rosnących w ludność miast i ośrodków przemysłowych, lecz także ludności małorolnej, raczej konsumującej niż produkującej zboże. Zamknięcie granic przyczyniłoby się do dalszego zmniejszenia konsumpcji wewnętrznej dla pracujących, co zwłaszcza w zakresie artykułów nabałowych i mięsnych oraz tłuszczów mogłoby się ujemnie odbić na zdrowotności publicznej.

Autor traktuje zagadnienie samowystarczalności Niemiec nietylko z punktu widzenia obecnego stanu rzeczy, lecz również tendencyj rozwojowych, dochodząc do wniosku, iż samowystarczalność Niemiec w zakresie aprowizacyjnym jest nie-realną w najbliższej przyszłości wobec konieczności przeprowadzenia bardzo poważnych nakładów, niezawsze opłacających się w myśl prawa o obniżającym przychodzie z ziemi.

W związku z tem poświęca autor najlepszą część swej książki analizie rentowności rolnictwa po wojnie. Jak wiadomo utworzona na zasadzie ustawy z dn. 15-go kwietnia 1926 r.

komisja dla zbadania warunków produkcji i zbytu gospodarstwa niemieckiego pod przewodnictwem Dr. Hermesa opublikowała bogate materiały, dotyczące zagadnienia kosztów produkcji i rentowności niemieckich gospodarstw rolnych. Materiały te umożliwiają porównanie warunków produkcji rolnej w okresie przedwojennym z okresem powojennym, przy czym za podstawę badań wzięto gospodarstwa charakterystyczne ze względu na uprawiane ziemiopłody i system produkcji. Zbadano gospodarstwa okopowe, zbożowe, pastwne i specjalne (gorzelnictwo).

Analiza kosztów produkcji i rentowności dotyczy poszczególnych gałęzi gospodarstwa, więc uprawy zbożowej, hodowlanej, produktów ubocznych i t. d. Z dokładnej analizy wynika, iż sytuacja gospodarcza rolnictwa jest znacznie gorsza w Niemczech wschodnich, niż w pozostałych częściach Niemiec. Wartość nabywczą dochodów rolniczych maleje z powodu wzrostu rozpiętości między cenami produktów rolnych a wyrobów przemysłowych, nadto przyczyn spadku rentowności należy szukać w bardzo poważnym wzroście bieżących wydatków (robocizna, podatki), oraz niezawsze racjonalnym kierunku zbytnej intensyfikacji, często nie opłacającej się, pomimo ustawicznych głosów za powiększeniem tych nakładów dla osiągnięcia samowystarczalności. Stan ten doprowadził rolnictwo niemieckie do nadmiernego zadłużenia, tak iż liczba deficytowych gospodarstw rośnie zwłaszcza w wschodnich Niemczech.

Stan rentowności więc gospodarstw rolnych pogorszył się w porównaniu z okresem przedwojennym. Autor opiera na analizie kosztów produkcji rentowności wedle źródeł niemieckich wnioski, iż dalsze usiłowania niemieckiej polityki agrarnej w zakresie intensyfikacji dla osiągnięcia samowystarczalności nie znajdują uzasadnienia w całokształcie stosunków gospodarczych i rolnictwa.

Autor przechodzi w dalszym ciągu zagadnienie płac nominalnych i realnych, wykazując na podstawie materiałów niemieckich wzrost siły nabywczej klas pracujących, co prowadzi w dalszym ciągu do wzrostu importu żywnościowego. Z punktu widzenia polskiego autor podkreśla, iż polskie możliwości eksportowe nie są ani w zakresie zbożowym, ani w zakresie hodowli tak znaczne, by móc zagrozić niemieckiej produkcji rolniczej. Polska jednak, jako kraj eksportujący produkty rolne i hodowlane odgrywać będzie na rynku niemiec-

kim zawsze rolę, ze względu na dogodny warunki transportowe i bliskość oraz dogodność rynku zbytu. Autor przechodzi szczegółowo zasady niemieckiej polityki agrarnej i rządowego programu doraźnej pomocy dla rolnictwa, poświęcając odrębne rozważania stosunkowi rolnictwa niemieckiego do Polski.

Praca Dra Adamkiewicza należy do jednej z najlepszych monografii, jakie ukazały się w ostatnich czasach w zakresie stosunków polsko niemieckich. Zasługuje na podkreślenie opracowanie materiału, czerpanego zawsze z pierwszej ręki, to jest ze źródeł urzędowych i naukowych. Autor przeprowadza swą koncepcję jasno, opierając każdy pogląd na bogatym materiale statystycznym. Nie razi nigdzie tendencyjność, a owszem pomimo tezy obranej przez autora, umiar i obiektywizm w traktowaniu zagadnienia jest widoczny. Przetłumaczenie tej rzeczy na język niemiecki byłoby ze wszech miar pożądane z pewnymi zmianami w kierunku bardziej wyczerpującego traktowania stosunków polskich. Ukazanie się tej książki mogłoby przekonać opinię sfer naukowych i gospodarczych Niemiec, iż pomimo całej sprzeczności interesów traktujemy kwestię wzajemnego stosunku w zakresie handlowym „sine ira” rzeczowo i bezstronnie na gruncie wyłącznie ekonomicznym.

Leon Władysław Biegeleisen (Warszawa).

- Arnold Jan: Rybactwo niemieckie. Warszawa 1929, 8-ka, str. 15 (Odb. z wyd. „Gazety Rolniczej” p. n. „Rolnictwo Niemiec powojennych”).
- Bincer Konrad: Obrót mlewem jako czynnik polityki zbożowej. Kraków 1929, 8-ka, str. 14 (Odb. z „Czasu”).
- Borowski Wacław: Zagadnienie kredytu rolniczego w Polsce współczesnej. Warszawa 1929. Wyd. Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskich z okazji Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu, 8-ka, str. 39.
- Ciszewski Janusz i Englicht Władysław: Obciążenie podatkowe rolnictwa w świetle cyfr. Warszawa 1929. Wyd. Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskich z okazji Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu, 8-ka, str. 44.
- Drobiarstwo w Polsce. Ogólny stan hodowli drobiu, gołębi i królików w Polsce. Pod redakcją M. Trybalskiego. Warszawa 1929 (Wyd. Centr. Komitetu do Spraw Hodowli Drobiu w Polsce), 8-ka, str. 151
- Dwadzieścia lat kolonizacji niemieckiej w b. zaborze pruskim. Przekład Sprawozdania jubileuszowego b. Pruskiej Komisji Kolonizacyjnej (1886—1906). Warszawa 1929. Wyd. Min. Reform Rolnych, 8-ka, str. 226.

- Gerlicz Ryszard: Praca najemna na roli w większej własności ziemskiej. Warszawa 1929. Wyd. Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskich z okazji Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu, 8-ka, str. 19 z tabl.
- Grabski Władysław: Wskaźniki i nożyce cen w rolnictwie. Poznań 1929, 8-ka, str. 15 (Biblioteka Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego Nr. 14).
- Iwasiewicz Jan: Znaczenie cukrownictwa dla gospodarstw rolnych. (Przedruk artykułu zamieszczonego w książce „Stulecie Cukrownictwa Polskiego”. Warszawa 1929. Nakł. Związku Zawodowego Cukrowni b. Królestwa Polskiego, 8-ka, str. 21.
- Janicki Stanisław: Nasze gospodarstwa stawowe a import ryb do Polski. Warszawa 1929, 8-ka, str. 15 (Odb. z „Gazety Rolniczej”).
- (Kornella A.): O torfach w Polsce i znaczeniu ich w gospodarstwie społecznym z objaśnieniem eksponatów z działu torfowego. Warszawa. Nakł. Komitetu Wystawowego Wydz. Rolniczo-Meljoracyjnego Centralnego Tow. Rolniczego 1929, 8-ka, str. 19.
- Liberak M. A.: Leśnictwo polskich Tatr. Z przedmową Stanisława Sokółowskiego. Zesz. I. Cieszyn 1929, 8-ka, str. 61.
- Łuczkiwicz W. A.: Kilka myśli o filozofii gospodarstwa leśnego i jego wiedzy. Poznań, Nakł. drukarni „Przeglądu Leśniczego i Rynku Drzewnego”. 8-ka, str. 57.
- O poprawę eksportu jaj z Polski. Warszawa, 8-ka, str. 41 (Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, t. 3).
- Organizacja rolnictwa w Wielkopolsce. Poznań, 1929, 8-ka, str. 31 (Wyd. Wielkop. Tow. Kółek Rolniczych, nr. 5).
- Powierza Bolesław: Samowystarczalność finansowa w meljoracjach. Referat przygotowany na 2-gi Ogólno-krajowy Zjazd Meljoracyjny w 1929 r. Warszawa, Wyd. Krajowego Towarzystwa Meljoracyjnego 1929, 8-ka, str. 15, (odb. z „Inżynierji Rolnej”, Nr. 6—8).
- Radomyski Jerzy: Ubezpieczenia społeczne a rolnictwo. Warszawa 1929, 8-ka, str. 47 (odb. z „Rolnika Ekonomisty”).
- Rolnictwo Niemiec powojennych. Praca zbiorowa pod redakcją Jana Lutostawskiego. Warszawa, 1929, 8-ka, str. 349.
- Rostafiński Jan: Polska hodowla zwierząt w świetle cyfr. Warszawa, 1929, 8-ka, str. 24.
- Schmidt Stefan: Badanie cen i konjunktur w rolnictwie amerykańskim. Kraków. Nakł. Tow. Ekonomicznego 1929, 8-ka, str. 16 (Wyd. Tow. Ekonom. w Krakowie, t. XXXVI).
- Słuchocki T. W.: Zarys hodowli jedwabników. Wyd. II, Bielsko 1929. Nakł. Śląskiej Stacji Jedwabniczej w Bielsku, 8-ka, str. 60.

Udział Wydziału Ekonomiki Drobnych Gospodarstw w Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w 1929 r. Warszawa 1929. Wydział Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich Państw. Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, 8-ka str. 33.

Uprawa tytoniu w Polsce 1929. Wydano z okazji Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu. Warszawa, Polski Monopol Tytoniowy [1929], 8-ka, str. 8.

Czasopisma: Bronikowski W.: Gospodarstwa wzorowe w Polsce (Rolnictwo, Tom III., czerwiec 1929). — Bujak F. Dr. Prof.: Zagadnienie przechowania i użytkowania obornika w drobnych gospodarstwach w Polsce (Rolnictwo, Tom III., kwiecień 1929). — Chrzanowski St.: Racjonalizacja eksploatacji puszczy Białowieskiej (Przemysł i Handel, zeszyt 32, 1929). — Czuma I. Dr. Prof.: Kodeks agrarny prof. W. L. Jaworskiego (Rolnictwo, Tom III., maj 1929). — Cz. St.: Warunki ekonomiczne uprawy buraka cukrowego (Przemysł i Handel, zeszyt 24, 1929). — Cz. St.: Produkcja elit nasiennych (Przemysł i Handel, zeszyt 28, 1929). — Tenże: Jednolity front gospodarczy rolników (Przemysł i Handel, zeszyt 22, 1929). — Dąbski S.: Niepodzielność gospodarstw rolnych a wytwórczość rolnicza (Rolnictwo, Tom IV., lipiec 1929). — Dębczyński St.: Rynek na chmiel i zarys konjunktury na rynkach chmielarskich (Rolnik Ekonomista, Nr. 11, 1929). — Dybowski J.: Współpraca Towarzystw Rolniczych z Izbami Rolniczymi i samorządem terytorjalnym (Rolnictwo, Tom IV., lipiec 1929). — Fontana F. Dr.: Odrodzenie rolnictwa w Italji (Polonia-Italia, Nr. 3—4, 1929). — Grabski Dr. Prof.: Ceny zboża, włościanie i kultura rolna (Rolnik Ekonomista, Nr. 12., 1929). — Tenże: Reforma agrarna wstecz (Rolnik Ekonomista, Nr. 7, 1929). — Tenże: Oświata ludu i sprawa agrarna w Polsce (Rolnictwo, Tom III., maj 1929). — Grabowski M. i Rudnicki J. Inż. Nowoczesna organizacja wywozu z Polski oparta o państwo (Rolnik Ekonomista, Nr. 10, 1929). — Gościcki J.: Izby eksportu rolniczego (Rolnik Ekonomista, Nr. 17, 1929). — Tenże: Walka z kryzysem rolniczym (Rolnik Ekonomista, Nr. 13—14, 1929). — Tenże: Konferencja przedstawicieli organizacji rolniczych Polski i Czechosłowacji (Rolnik Ekonomista, Nr. 9, 1929). — Tenże: W poszukiwaniu nowych dróg (Rolnik Ekonomista, Nr. 7, 1929). — Głębowicz J.: Organizacje rolnicze dobrowolne i przymusowe (Przemysł i Handel, zeszyt 17, 1929). — Hennem L.: Stan i tendencje rozwojowe rolnictwa austriackiego (Rolnictwo, Tom III., kwiecień 1929). — Janicki S. Dr.: Sprzeczne prądy polityki stabilizacji cen pszenicy w Anglii (Rolnik Ekonomista, Nr. 10, 1929). — Tenże: Ustosunkowanie własności rolnej w Wielkiej Brytanji (Rolnik Ekonomista, Nr. 16, 1929). — J. St.: Hodowla zwierząt domowych na Łotwie (Rolnik Ekonomista, Nr. 11, 1929). — Karczewski Zd. Inż.

rol.: Ceny zboża a tak zwana polityka taniego chleba (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Kobyliński Z.: Prace w dziedzinie oświaty rolniczej (Przemysł i Handel, zeszyt 17, 1929). — Konopiński T. Dr.: Rolnictwo na Powszechnej Wystawie Krajowej ze szczególnem uwzględnieniem działu zwierzęcego (Rolnictwo, Tom IV., lipiec 1929). — Kotowski Fr. Dr. Prof.: Przedwojenne i powojenne zużycie nawozów mineralnych w kilku krajach europejskich (Gazeta Rolnicza, Nr. 24, 1929). — Kotużyński A.: Zadłużenie rolnictwa niemieckiego (Rolnictwo, Tom III., maj 1929). — Królikowski S. Fr.: W sprawie racjonalizacji wywozu trzody chlewnej (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Tenże: Handel zagraniczny nierogaczyna jako zagadnienie polityczno-ekonomiczne (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — Lec-Zapartowicz J.: Polowe demonstracje nawozowe w województwach wschodnich (Przemysł i Handel, zeszyt 28, 1929). — Tenże: Rozwój doświadczalnictwa ogrodniczego i warzywniczego (Przemysł i Handel, zeszyt 27, 1929). — Tenże: Organizacja doświadczalnictwa i akcji pokazowej w Polsce oraz drogi prowadzące ku ich upożytecznieniu (Rolnictwo, Tom IV., lipiec 1929). — Ludkiewicz Z. Dr. Prof.: Jak ratować rolnictwo? (Przemysł i Handel, zeszyt 27, 1929). — Tenże: W sprawie podniesienia produkcji rolniczej (Przemysł i Handel, zeszyt 23, 1929). — Łacki B. Dr.: W sprawie nowelizacji ustawy o wykonaniu reformy rolnej (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Markijanowicz M.: Nowe przepisy o przeglądzie bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu (Przemysł i Handel, zeszyt 30, 1929). — Mederski K.: Organizacja zbytu produktów wytwórczości zwierzęcej, a podniesienie hodowli (Przemysł i Handel, zeszyt 19). — Miśkiewicz W.: Kształcenie nauczycieli szkół rolniczych (Rolnictwo, Tom III, kwiecień 1929). — Mierzejewski J. Inż.: Dotychczasowe wyniki wyborów do izb rolniczych (Przemysł i Handel, zeszyt 34, 1929). — Nadratowski Z.: Warszawska Izba Rolnicza (Rolnik Ekonomista, Nr. 10, 1929). — Poniatowski J.: Możliwość eksportu zboża z Polski (Ekonomista, Tom II, 1929). — Ponikowski W. Dr.: Próba obliczenia wartości produkcji rolniczej w Polsce w roku gospodarczym 1927—1928 (Rolnik Ekonomista, Nr. 13—14, 1929). — Rose A.: Trzeci okres reformy rolnej (Rolnictwo, Tom III, maj 1929). — Rościszewski S.: Perspektywy rynku zbożowego (Przemysł i Handel, zeszyt 30, 1929). — Tenże: Udział Ministerstwa Rolnictwa w Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu (Przemysł i Handel, zeszyt 27, 1929). — Tenże: O stałą politykę zbożową (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13, 1929). — Rudowski J.: Wobec unifikacji zrzeszeń rolniczych (Rolnictwo, Tom III, zeszyt I., 1929). — Sokołowski K.: W sprawie cen zboża (Przemysł i Handel, zeszyt 15, 1929). — Szturm de Sztern E.: Produkcja zbożowa i rynki zbożowe (Rolnik Ekonomista, Nr. 7, 1929). — S. T.: Postulaty z dziedziny meljoracji (Przemysł i Handel, zeszyt 17,

1929). — S. M.: Rejonizacja odmian zbóż i sadzeniaków ziemniaczanych (Przemysł i Handel, zeszyt 33, 1929). — S. K.: Radjo na usługach rolnictwa (Przemysł i Handel, zeszyt 18, 1929). — T. E. Dr.: Popieranie hodowli drobiu w Niemczech (Rolnik Ekonomista, Nr. 17, 1929). — T. M.: Projekty podniesienia cen płodów rolnych w Stanach Zjednoczonych (Rolnik Ekonomista, Nr. 13—14, 1929). — W a k a r W.: Na przełomie (Rolnik Ekonomista, Nr. 12, 1929). — W y r o b i s z S.: Reforma rolna w Finlandji (Rolnictwo, Tom III, czerwiec 1929). — Memorjał Polskich Organizacji Rolniczych i Polskiego Związku Organizacji i Kółek Rolniczych w sprawie wywozu masła, przedstawiony pp. Ministrom Rolnictwa oraz Przemysłu i Handlu (Rolnik Ekonomista, Nr. 7, 1929). — Normy orientacyjne dla szacowania dochodowości gospodarstw rolnych (Przemysł i Handel, zeszyt 18, 1929). — Stosunek cen artykułów nabywanych i zbywanych przez rolników (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 5, 1929).

Agriculture (L') polonaise. Ouvrage collectif publié par le „Messager Polonais”. Varsovie 1929, 8-ka, str. 287 z tabl.

Macedo Soares José Carlo (de): Le caotchouc. Etude économique et statistique. Préface de A. D. Luttringer. Paris, Cillard 1928, 8-ka, str. 163 (Encyclopédie du caotchouc et des matieres plastiques).

Recensement agricole mondial de 1930. Projet de formulaire-type approuvé par la 9 assemblée générale. Roma, Institut Int. d'Agriculture 1928, 8-ka, str. 64.

Boyle James E.: Agricultural-economics. 3 ed. London, Lippincott 1929, 8-ka, str. 620, 12 s, 6 d.

Yoder Fred R.: Introduction to agricultural economics. New York, Crowell, 1929, 8-ka, str. 491 (Growell's soc. science series) \$ 3.

Lifszyc Isaj: Die Agrarfrage in Polen. Dissertation der Rechts- und Staatswissenschaftlichen Fakultät der Universität Zürich zur Erlangung der Würde eines Doctor oeconomiae publicae. Łódź [1929], 8-ka, str. 71.

Richthofen Prätorius Peter Frhr. (von): Landwirtschaft und Weltwirtschaft. Vortrag. Schweidnitz, Heege, 1929, 8-ka, str. 56 (Schriftenreihe des schlesischen Landbundes 21) 1,50 RM.

DZIAŁ IV.

Górnictwo, przemysł, rzemiosło.

Malcolm Keir: Manufacturing. New York. The Ronald Press Company. 1928. Str 611, \$ 5.

Jest to pierwszy tom całego szeregu publikacyj, wydanych przez autora pod zbiorową nazwą: „Industries

of America", a mających zobrazować powstanie, rozwój i obecny stan głównych gałęzi produkcji Stanów Zjednoczonych. Ze względu na rolę, jaką Ameryka od pewnego czasu odgrywa w ekonomice światowej — cykl to nadzwyczaj interesujący i pouczający. Prócz omawianego tomu, który został poświęcony przemysłowi w ścisłym tego słowa znaczeniu, obejmować on będzie rolnictwo, leśnictwo, kopalnictwo, finanse, transport, komunikację i geografję ekonomiczną Stanów Zjednoczonych. Ten ostatni tom będzie niejako stanowił syntezę całego wydawnictwa. Każdy tom napisany jest przez specjalistę-ekonomistę, który jednocześnie obznajmiony jest z technologią danej gałęzi produkcji; stanowi on owoc specjalnych dociekań i zawiera wiele wiadomości ze źródeł skądinąd niedostępnych. Stąd też specjalna ich wartość. Przyczem każdy tom choć ułożony planowo i podporządkowany całości — stanowi odrębną całość i może być czytany oddzielnie.

Nicią przewodnią całej serii służy przekonanie, oparte na faktach, że historję przemysłową Ameryki charakteryzują trzy epoki, z których druga została zamkniętą ostatnią wojną. Pierwsza epoka obejmuje mniej więcej okres od niepodległości do r. 1880. Był to wiek ekspansji przemysłowej, w czasie którego popyt na towary stale przewyższał podaż. Był to okres narastania wielkokapitalistycznej produkcji, okres „maszynizmu”.

W drugiej epoce produkcja dosięgła takiego stopnia rozwoju, iż nietylko zdołała zaspokoić popyt, ale zaczęła dawać nadwyżkę produkcji, świadczącą o nasyceniu rynku, wewnętrznego. Wówczas przemysłowcy zaczęli mniej interesować się problematem produkcji, a więcej zagadnieniem zbytu. W ciągu 30 lat wysiłki ich skierowane były ku racjonalnej organizacji zbytu. Wojna światowa zamknęła ten drugi okres w chwili, kiedy te wysiłki właśnie zostały uwiecznione zupełnem powodzeniem. Prowadzenie wojny znów odwróciło uwagę społeczeństwa amerykańskiego od zagadnień zbytu — który był z góry zapewniony — do zagadnień produkcji. Po zakończeniu wojny Ameryka znalazła się w stanie przekapitalizacji, nadprodukcji, z jednoczesnem uszczupleniem rynków zbytu, spadaniem cen i bezrobociem.

Trzecią epokę więc charakteryzują wysiłki skierowane ku koordynacji produkcji i podziału bogactw, tak, aby zapewniony był stały rozwój gospodarczy. Aby dopiąć tego

celu, należy nietylko uzgodnić produkcję i dystrybucję, ale znaleźć odpowiedni wyraz i wykładnik dla każdej gałęzi przemysłu osobno, niemal dla każdego zakładu przemysłowego — w szczególności. Tylko w ten sposób możliwe będzie zrealizowanie harmonii gospodarczej. Zagadnienie to wymagało całego szeregu specjalnych badań i właśnie książki w mowie będące stanowią niejako rezultat tych poszukiwań.

Książka powyższa opisuje dzieje rozwoju ważniejszych gałęzi przemysłu amerykańskiego (rolnictwo, kopalnictwo, hutnictwo, przemysł żelazo-stalowy, automobilowy, mięsny, bawełniany, wełniany, jedwabny, skórzany, papierniczy, cementowy, szklany), a w końcowych rozdziałach omawia kwestię robotniczą. W rozdziale o rolnictwie opisane zostały pierwsze wysiłki emigrantów, dla których przemysł rolniczy, jak hodowla bydła w New England, koni i wełny w Rhode Island, pszenicy, tytoniu w Virginia i Maryland, ryżu i indyga w Południowej Kaledonji, drzewa i kukurydzy na Zachodzie, stanowił podstawę egzystencji i warunki rozwoju, którego dźwignią było stopniowe, ale ciągłe, zastępowanie pracy ludzkiej maszyną. Ale rolnictwo w Ameryce stanowiło nietylko w tych odległych czasach ale i dziś jeszcze stanowi przemysł podstawowy. Dość nadmienić, że kapitał ulokowany w rolnictwie amerykańskim wynosi 80 miliardów dolarów czyli dwa razy tyle co w przemyśle i dziesięć razy tyle co w kopalnictwie.

Prócz tego książka zawiera jeszcze rozdziały, omawiające dość szczegółowo rozwój siły popędowej w Ameryce, oraz historję gospodarczą tego kraju poprzez rzemiosło, gospodarstwo domowe do fabryki, a także lokalizację i centralizację, a potem decentralizację przemysłu. W rozdziale o rozwoju gospodarczym autor opisuje stosunek metropolji do Ameryki i stwierdza rzeczy, zresztą dobrze znane, jak polityka kolonialna Anglji, prowadzona w interesie metropolji, wstrzymywała naturalny rozwój gospodarczy Ameryki. Polityka ta jednocześnie stwarzała dualizm w kraju między Południem, produkującym tytoń, ryż i indygo, znajdujące łatwy zbyty w Anglji, a Północą, wyrabiającą artykuły przemysłowe, konkurujące z wyrobami angielskimi. Ponieważ wyroby te mogły być zbywane tylko na miejscu, produkcja ich nie mogła odbywać się na większą skalę, stąd też długotrwały

okres ekonomji domowej w Ameryce. Naogół wielki przemysł w tym kraju datuje się od r. 1830, choć pewnego stopnia rozwoju dosięgnął dopiero w r. 1870, a zatem jest zaledwie 70 lat stary. Na przeszkodzie rozwoju produkcji był brak wykwalifikowanych robotników, kapitału i warunki monetarne. Brak robotników był tak wielki, że w początku XIX w. zarobki dochodziły do sześciokrotnych kosztów utrzymania. On był przyczyną niewolnictwa w Ameryce.

Nietylko kredyt był utrudniony, ale sam pieniądź znajdował się przez długi czas w opłakanym stanie. Początkowo Ameryka pozbawiona była prawa bicia monety, a ponieważ bilans płatniczy stale był ujemny, więc dobry pieniądź, jaki się znajdował w kraju, odpływał zagranicę, a w kraju pozostawał tylko pieniądź zdevaluowany. Z braku więc pieniędzy koloniści zaczęli wypuszczać pieniądź a właściwie zobowiązania papierowe, które wkrótce doprowadziły ten system emisji znaków obrotowych do bankructwa. Wogóle inflacja pieniądza papierowego stanowiła niemal chroniczną chorobę Ameryki. Ale sprawa pieniądza metalowego, opartego na podwójnej walucie też pozostawała wiele do życzenia wobec częstej zmiany ustawy monetarnej, wywoływanej przeważnie względami politycznymi. Dopiero uporządkowanie kwestji monetarnej i kredytowej (wprowadzenie National Banking System) a także wprowadzenie opieki celnej stworzyły podstawy normalnego rozwoju gospodarczego Ameryki.

Lokalizacja handlu i przemysłu w Ameryce uwarunkowaną była lokalizacją surowca. Lokalizacja przemysłu prowadziła do koncentracji tego przemysłu. Lokalizacja wywołana też była jeszcze innymi warunkami, jak naprzykład obecnością siły wodnej, wykwalifikowanych robotników, bliskością odpowiednich rynków zbytu, a także monopolem produkcji. Później udoskonalenia techniczne, oraz zmiana struktury socjalnej doprowadziły do decentralizacji przemysłu.

Z powyższego widocznem jest, ile ciekawego materiału zawiera powyższa książka, która dostarcza „żywego” materiału dla studjów oderwanych i stanowi doskonałą lekturę, uzupełniającą kurs teoretyczny ekonomji politycznej.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

- Czerniejewski Tadeusz: Przemysł papierniczy w Polsce. Warszawa, 1929, 8-ka, str. 18, z tabl.
- Dane (statystyczne) główne o górnośląskim przemyśle węglowym, żelaznym i cynkowym za rok 1928. Wydał Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo-Hutniczych Z. Z. w Katowicach. Katowice 1929, 8-ka, str. 22.
- Demby Władysław: Spożycie cukru w Polsce. Referat wygłoszony w dniu 13 września 1928 r. w Wilnie na VII Zjeździe Cukrowników Rz. P. Warszawa—Poznań 1929. Nakł. Rady Naczelnej Polskiego Przemysłu Cukrowniczego, 8-ka str. 16.
- Dziesięciolecie hutnictwa szklanego w Polsce. Warszawa, Związek Hut Szklanych na P. W. K. [1929], 8-ka, str. 31.
- Dziesięciolecie hutnictwa żelaznego w Polsce niepodległej 1929. Warszawa, 8-ka, str. 51.
- Frejlich Józef: Koncentracja w przemyśle cukrowniczym wszechświatowym. Koncerny — trusty — kartele. Warszawa 1929. Wyd. Związku Cukrowni b. Królestwa Polskiego.
- Gumplowicz Władysław: Rozwój górnictwa w Australji. Warszawa 1929, 8-ka, str. 14 (Odb. z „Przeglądu Geograficznego, t. IX, 1929).
- Kremer Stanisław: Projekt nowej organizacji przemysłu cukrowniczego. Lwów 1929, 8-ka, str. 32.
- Kremer Stanisław: Z przemysłu cukrowniczego I Odpowiedź na artykuł p. Licińskiego, umieszczony w „Gazecie Handlowej” i „Kurjerze Polskim” z dn. 25 kwietnia 1929, II Omówienie stosunków w przemyśle cukrowniczym i trzech projektów jego sanacji. Lwów 1929, 8-ka, str. 25.
- Kruszewski Stanisław: Zbiór analiz węgla kamiennego w Polsce. Warszawa. Nakł. Polskiego Komitetu Energetycznego, 4-ka, str. 70 z mapką.
- Kryzys w przemyśle skórzanym. Warszawa 1929, 8-ka, str. 34 (Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie).
- Pamiętnik I-go Polskiego Zjazdu Hydrotechnicznego w Warszawie 3—5 stycznia 1929 r. Warszawa 1929. Nakł. Komitetu Wykonawczego Zjazdu, 8-ka, str. 149 (+ 47 referatów oddzielnie numerowanych) .
- Przemysł budowlany Polski Odrodzonej 1919—1929. [Warszawa 1929]. Nakł. Stowarzyszenia Zarządu Przemysłowców Budowlanych Rz. P, 8-ka, str. LXXXII + 68.
- Przemysł naftowy w Polsce. Zarys historii wraz z opisem techniki w przemyśle naftowym. Uzupełniony przewodnikiem po pawilonie naftowym P. W. K. Opracował komitet redakcyjny: S. Bartoszewicz, J. Fabiański, S. Sulimski, S. Weitz, O. V. Wszyński. Lwów 1929. Nakł. Komitetu Budowy Pawilonu Naftowego P. W. K. przy Krajowym Tow. Naftowym, 8-ka, str. 50+15.

- Przemysł odzieżowy i obuwniczy w Polsce. Warszawa. Nakł. Związku Przemysłu Konfekcyjnego w Polsce 1929, 8-ka, str. 51.
- Przemysł włókienniczy. Łódź [1919]. Nakł. administracji tygodnika „Prawda”, 8-ka, str. 121.
- Prusiewicz A.: Przemysł ludowy na Wołyniu. Łuck 1929, 8-ka, str. 8.
- Samolewicz Wincenty: Warunki rozwoju rzemiosła na tle nowej ustawy przemysłowej. Warszawa 1929, 8-ka, str. 118 (Wyd. Biblioteki Województwa Warszawskiego, Nr. 3).
- Spis cukrowni Rzeczypospolitej Polskiej. Wyd. III, Warszawa 1929, str. 79.
- Stantejski Jan Stanisław: Księgowanie w fabryce sukna i przykład praktyczny do użytku w kantorze szkół handlowych. Kraków 1929, 8-ka, str. 29 (Odb. ze Sprawozdania Dyrekcji Szkoły Ekonomiczno-Handlowej za r. 1929).
- Statystyka przemysłu węglowego w Państwie Polskiem za rok 1927. Warszawa [1929]. Min. Przemysłu i Handlu. Departament Górniczo-Hutniczy. Wydział Górnictwa Węglowego, 4-ka, str. 159.
- Twórczość wynalazcza w Polsce. U. P. R. P. 1918—1928. Warszawa 1929. Nakł. Urzędu Patentowego Rzplitej Polskiej, 8-ka, str. 115.
- Wierzbicki Andrzej: Ogólny pogląd na rozwój przemysłu polskiego. Warszawa 1929. Nakł. Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, 8-ka, str. 25.
- Zagadnienia (Aktualne) w przemyśle węglowym. Warszawa 1929. Nakł. Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, 8-ka str. 25 (Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen. Sprawozdania i przyczynki naukowe, Nr. 2).
- Zagadnienia paliwa spirytusowego w Polsce. Warszawa 1929. Nakł. Rady Naczelnej Przemysłu Gorzeli Rolniczych w Polsce, 8-ka, str. 131.
- Załuski Cz. i Staniszewski Wł.: Polski przemysł naftowy w roku 1928. Sprawozdanie statystyczne Izby Pracodawców w przemyśle naftowym w Borystawiu. Borysław 1929, Nakł. Izby Pracodawców, 8-ka, str. 75.
- Zamoyski Tadeusz: Zagadnienie produkcji kwasu siarkowego w Polsce. Warszawa, Nakł. tyg. „Przemysł i Handel” 1929, 8-ka, str. 23.
- Zasopisma: Bartoszewicz S. Dr.: Polski przemysł naftowy w roku 1928 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — Barszczewski A.: Konjunktury w przemyśle chemicznym w pierwszym kwartale roku 1929 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9, 1929). — Buczkowski S.: Finansowanie przemysłu europejskiego przez kapitał amerykański (Przemysł i Handel, zeszyt 35, 1929). — Bzowiecki A. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — C. P.: O polskie muzeum Przemysłowo-techniczne (Przemysł i Handel, zeszyt 23, 1929). — Dey

Z.: Kotły parowe w Polsce (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 12, 1929). — Dobis N.: Polski przemysł węglowy w roku 1928 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8, 1929). — Dzik A.: Hutnictwo żelazne w roku 1928 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt II, 1929). — D. W.: W sprawie obuwianej (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — E. R.: Inwestycje przemysłowe (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8, 1929). — Fall L. Dr.: Dole i niedole hutnictwa górnośląskiego (Gazeta Bankowa, Nr. 15 — 16, 1929). — Tenże: Przemysł górnośląski a polityka gospodarcza państwa (Gazeta Bankowa, Nr. 9 i 10, 1929). — Tenże: Polskie produkty węgl pochodne jako obiekt międzynarodowej kartelizacji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13, 1929). — Glass St. Dr.: Pięcioletni plan gospodarczy Z. S. S. R. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — Kalecki M.: Wyniki działalności międzynarodowego kartelu stalowego (Przemysł i Handel, zeszyt 14, 1929). — Tenże: Francuska polityki naftowa (Przemysł i Handel, zeszyt 22, 1929). — Tenże: Działalność międzynarodowego kartelu cynkowego (Przemysł i Handel, zeszyt 17, 1929). — Komorowski W.: Sowiecki przemysł naftowy (Przemysł i Handel, zeszyt 27, 1929). — Malinowski B. Inż.: Nowy rząd w Anglii a sprawa węglowa (Przemysł i Handel, zeszyt 26, 1929). — Meyer St.: Przemysł cementowy w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 17, 1929). — Münnich H. Dr.: Przemysł drzewny w Czechosłowacji w roku 1928 (Przemysł i Handel, zeszyt 30, 1929). — M. G.: Przemysł solny w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 22, 1929). — M. K.: Utworzenie trustu bawełnianego w Anglii (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — M. K.: Rosyjski przemysł bawełniany (Przemysł i Handel, zeszyt 18, 1929). — Orthwein K.: Znaczenie gospodarcze kinematografii (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15, 1929). — Orzyńska J.: Przemysł ludowy na Powszechnej Wystawie Krajowej (Przemysł i Handel, zeszyt 29, 1929). — Piatowski Z. Inż. generał brygady: Czy przedsiębiorstwa państwowe mogą być rentowne (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Schleicher J. Dr.: Polski przemysł papierniczy (Gazeta Bankowa, Nr. 13—14, 1929). — Sippo G. Inż.: Wielkie polskie zagłębie górniczo-hutnicze (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 9—10, 1929). — Wałukiewicz B. Dr.: Ziemiak czy melas surowcem taniego spirytusu (Rolnik Ekonomista, Nr. 15, 1929). — Wrangel P. Inż.: Przemysł rafineryjny w roku 1928 (Przemysł i Handel, zeszyt 18, 1929). — W. M.: Francuski koncern chemiczny (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13, 1929). — Zamoyski T. Inż.: Zagadnienie produkcji kwasu siarkowego w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 29, 1929). — Zdanowicz A.: Aktualne zagadnienia w przemyśle węglowym (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 8, 1929). — Z. K.: Laboratoria naukowo-przemysłowe w Ameryce (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929). — Wskaźniki przewozów kolejowych produkcji przemysłowej (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 5, 1929). — Memorjał Centralnego Związku Polskiego

Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów w sprawie projektu udzielenia firmie W. A. Harriman uprawnienia elektrycznego w Polsce (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 17, 1929). — Konkurencja Stanów Zjednoczonych z węglem angielskim (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Kopalnictwo i hutnictwo rud cynkowo-ołowianych (Przemysł i Handel, zeszyt 18, 1929). — Kopalnictwo rud żelaznych (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Stan przemysłu naftowego (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Próby regulowania światowej wytwórczości nafty (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929).

Berthelot Ch.: Les combustibles dans l'industrie moderne... Paris, Baillière 1928, 8-ka, str. 656 (Encyclopédie minière métallurgique A—X).

Bouvier Jeanne: La lingerie et les lingères. Paris. Doin 1928, 8-ka, str. 392, (Bibliothèque soc. des métiers).

Réal Claude et Graterolle P.: L'industrie hôtelière. Paris, Doin 1929, 8-ka, str. 396 (Bibl. soc. des métiers).

Renseignements généraux sur l'industrie sucrière en Pologne. Varsovie 1929, 8-ka, str. 8.

Ashton T. Sykes J.: The coal industry of the eighteenth century. London. Manchester Univ. Press 1929, 8-ka, str. 268 (Manchester Univ. econ. hist. series), 14 s.

Jenks Jeremiah Whipple and Clark Walter Ernest: The trust problem. 5 ed. enl. and rev. with John J. Quigley. Garden City N. Y. Doubleday & Doran 1929, 8-ka, str. 596, \$ 3.

Lanck William Jett: The new industrial revolution and wages. New York. Funk & Wagnalls 1929, 8-ka, str. 317, \$2,50.

Paxmann Emil Heinrich: Die deutsche Kaliwirtschaft in kritischer Beleuchtung. Berlin, Hichold 1929, 8-ka, str. 174, Rm. 7,50.

DZIAŁ V.

Handel, polityka handlowa i komunikacja.

Hilchen Feliks Dr.: Wpływ organizacji handlu zagranicznego na bilans płatniczy. Warszawa 1929. Wyd. Trzaski Everta i Michalskiego. 8° str. 162.

Głównym przedmiotem pracy Dr. Feliksa Hilchena jest wykazanie braków w naszej organizacji handlu zagranicznego albo raczej poprostu wogóle braku organizacji w tej dziedzinie i skoordynowanego wysiłku w sprawie stworzenia ra-

cyjonalnych warunków zdrowego rozwoju polskiego handlu zagranicznego. Powołanie się na ujemny wpływ dzisiejszego stanu dezorganizacji naszego handlu zagranicznego na bilans płatniczy jest bardzo trafnie wybranym argumentem, najbardziej dziś aktualnym i głośnym, a posiadającym przytem tę zaletę, że bezpośrednio i łatwo przekonuje o pilnej konieczności zmiany istniejącego stanu rzeczy. Usamodzielnienie się w dziedzinie naszej wymiany gospodarczej z zagranicą jest niemal powszechnem hasłem dnia od chwili odzyskania niepodległości i dostępu do morza. Ogół wyczuwa raczej niż zdaje sobie realnie sprawę, jakie korzyści wynikłyby z tego dla naszego gospodarstwa narodowego, a naogół nie zdaje sobie sprawy z przyczyn, dla których postęp w tej dziedzinie nie idzie w tempie jakie byłoby możliwe i pożądane, a ze względu na rozwój gospodarczy Polski konieczne. Książka Dr. F. Hilchena otwiera na te zagadnienia oczy, pozwala je zrozumieć i ująć konkretnie. Z tego też względu zasługuje na jak-najszerze rozpowszechnienie i jest lekturą, która dobrze się zasłuży w kołach wszystkich żywy przyjmujących udział w trosce o rozwój i niezależność gospodarczą Polski. Niemałą zapewne zachętą do jej przeczytania będzie chociażby stwierdzenie obliczeń Dr. Hilchena, że Państwo Polskie w dwóch latach 1926 i 1927 zapłaciło łącznie 650.000.000 zł zagranicy za frachty kolejowe, przeładunek w portach, asekurację i pośrednictwo na towarach wywożonych i przywożonych, co stanowi sumę dwa razy większą niż saldo pasywne bilansu handlowego w tym samym okresie. Są to skutki wadliwej organizacji naszego handlu zagranicznego przedewszystkiem. W obecnych warunkach ani przedsiębiorczość polska ani kapitały, któremi kupiec polski mógłby rozporządzać, nie mogą wykazywać skłonności do zajęcia się handlem zagranicznym i skierować go na właściwe drogi. „Wysiłek polityki rządowej w kierunku zreorganizowania techniki naszego handlu zagranicznego — pisze autor — może dać w ostatecznym efekcie daleko lepsze rezultaty i zaważyć na szali aktywności naszego bilansu płatniczego, nie zmniejszając zupełnie ilości ton przywożonego towaru do Polski ani zwiększając naszego eksportu, ani uciekając się tylko do systemu ograniczeń i niepotrzebnych zakazów rujnujących niedawno zawiazane normalne stosunki handlowe z zagranicą”.

Omawiana książka obok uświadomienia o rodzaju, wielkości i przyczynach strat, jakie polskie gospodarstwo narodowe ponosi wskutek należycie nieskoordynowanych wysiłków w tej dziedzinie, zawiera również wskazania co i jak należy zmienić aby stworzyć warunki dla usamodzielnienia i rozwoju handlu zagranicznego Polski. W ten sposób omawia autor braki w naszych portach morskich, warunki rozwoju i potrzeby marynarki handlowej, dzisiejsze uprzywilejowanie podatkowe zagranicznych agentur handlowych, uniemożliwiające kupcom polskim dokonywanie tranzakcyj z zagranicą, wreszcie sprawę wyjątkowych taryf portowych, dołączając dwa projekty: taryfy portowej dla przywozu i wywozu oraz taryfy tranzytowej.

Zgromadzony tutaj materiał i spostrzeżenia nadające się, jak zaznacza sam autor, do dalszego opracowania, są cennym oparciem dla racjonalnych poczynań polityki rządowej w kierunku zmiany istniejącego stanu rzeczy. Miejmy nadzieję, że zostaną racjonalnie wykorzystane.

Dr. Stefan R o s i ń s k i (Poznań).

Gieysztor Józef: Prawo kolejowe i taryfy. Wydawnictwo Sekcji Naukowej T-wa Bratn. Pomocy Studentów W. S. H. w Warszawie, Warszawa 1928 8° str. 188.

Ważna dziedzina stosunków gospodarczych uwarunkowanych czynnościami polskich kolei doczekała się w pracy prof. Gieysztora systematycznego opracowania. Treść książki jest bogatsza niż to zapowiada tytuł, gdyż oprócz prawa kolejowego, któremu na ogólną liczbę dwunastu rozdziałów poświęcone jest pięć i oprócz zagadnienia taryf, które wypełniają cztery dalsze rozdziały, prawie trzecią część książki zajmują zagadnienia administracji i eksploatacji kolei oraz kwestia projektowania nowych linii kolejowych. W ten sposób da się podzielić omawianą pracę na trzy części. W pierwszej zajmującej się prawem kolejowym publicznym i prywatnym, czyli ustawami i rozporządzeniami regulującymi stosunek kolei do państwa i osób prywatnych, znajdujemy systematycznie omówione przepisy o udzielaniu koncesji na budowę i eksploatację kolei, o przymusowym wyłączeniu, o zakresie działania i organizacji Ministerstwa Komunikacji, urzędów kolejowych i organów doradczych; dalej rozpatrzone są przepisy regulujące stosunek kolei do wojskowości, poczty, celnictwa, poli-

cji, pracowników kolejowych itd. oraz obowiązujące na kolejach polskich przepisy przewozowe, a także przepisy tranzytowe z uwzględnieniem wpływów międzynarodowych konwencji. W drugiej części, poświęconej taryfom, omówione są przede wszystkim ogólne zagadnienia taryfikacji t. zn. warunki od których zależy ustalanie taryf: współzawodnictwo innych środków komunikacji, warunki przewozu danego towaru (odległość, waga, cena, szybkość etc.), wreszcie własne koszty kolei. Uzupełnia je skreślony przystępnie i jasno rozdział o technice budowy taryf, obejmującej różne systemy taryfowania, nomenklatury i klasyfikacji towarów oraz dalszy rozdział, przedstawiający przykłady zastosowania aparatu taryfowego do celów polityki taryfowej. Rozważania poświęcone taryfom zamyka rozdział zawierający historię powstania, ewolucję i układ obowiązujących polskich taryf kolej. oraz porównanie ich z przedwojennymi i zagranicznymi.

Ostatnia, trzecia część omawianej pracy, zawiera zarys organizacji i wyników eksploatacji polskich kolei państwowych oraz rozważania na temat dodatnich i ujemnych stron gospodarki państwowej i prywatnej na kolejach. Autor jest rzecznikiem prywatnej inicjatywy w dziedzinie kolejnictwa i stanowisko swoje popiera przykładami zaczerpniętymi z faktów. Zaleca też oprzeć na inicjatywie prywatnej i prywatnym kapitale tak pilną potrzebę budowy dalszych linii kolejowych w Polsce.

Zakończenie książki stanowi omówienie metody studjów ekonomicznych, poprzedzających decyzję o budowie nowych linii kolejowych.

Jak widać z powyższego, omawiana praca nie pomija żadnego z najbardziej ważnych zagadnień naszego kolejnictwa. O każdym z nich traktuje treściwie i przystępnie, sięgając często do umiejętnie dobranego materiału faktycznego i w ten sposób staje się źródłem łatwego zaznajomienia czytelnika ze skomplikowanymi często sprawami kolejnictwa i pouczenia go o podstawach, na których opiera się możliwość zrozumienia związku między życiem gospodarczym a rolą kolei.

Książka prof. Gieysztor jest, o ile mi wiadomo, jedynym wydawnictwem w polskiej literaturze ekonomicznej o charakterze przystępnego wykładu akademickiego, poświęconem współczesnym zagadnieniom kolejnictwa polskiego, a przez to tembardziej cenną. Można się śmiało spodziewać, że — jak piszą wydawcy — przyczyni się ona do gruntowniej-

szego zapoznania się zarówno studentów jak i ogółu społeczeństwa z jedną z najważniejszych dziedzin naszego życia gospodarczego. Dr. Stefan Ro si ń s k i (Poznań).

- B o m a s : Notatka informacyjna o porcie w Gdyni. Warszawa 1929. Nakł. Tow. Propagandy Budowy Dróg i Budowli Wodnych w Polsce, 8-ka, str. 23 z mapką (Drogi Wodne w Polsce, t. VII).
- G d y n i a — Port. Grudziądz 1929. Wydano nakł. Izby Przemysłowo Handlowej w Grudziądzu przy współudziale: H. Krupskiego, L. Mistata, J. Zaleskiego, W. Jaszковского, B. Koselnika, 8-ka, str. 78 z mapą.
- G o i t e i n H.: Umowy C. I. F. Tłumaczył Tadeusz Słoniński. Warszawa [1929], 4-ka, str. 50 (Wyd. Państw. Instytutu Eksportowego, t. III, r. 1929).
- G o t t o w t Hilary: Jeszcze o obrocie cukrem. Warszawa 1929, 8-ka, str. 16, (Odb. z „Gazety Rolniczej”).
- J e z i o r a ń s k i Jan Adam: Sprawa ubezpieczenia kredytów handlowych w Polsce. Warszawa 1929, 8-ka, str. 24 (Odb. z nr. 2 „Przeglądu Ubezpieczeniowego”).
- P o s t u l a t y gospodarcze Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, uchwalone przez plenarne zebranie Izby w dniu 14 maja 1929 r. Warszawa 1929, 4-ka, str. 39. (Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie).
- P r a w o o izbach przemysłowo-handlowych oraz statut i regulamin obrad zebrań plenarnych Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie. Warszawa 1929. Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej, 8-ka, str. 87.
- R o s t k o w s k i Feliks: Zarys organizacji przedsiębiorstw żeglugi morskiej. Warszawa 1929. Nakł. Instytutu Wydawniczego Ligi Morskiej i Rzecznej, 8-ka, str. 115.
- R u g e Tadeusz i Bielenia Czesław: Poznań, polski port śródlądowy. Warszawa 1929. Nakł. Tow. Propagandy Budowy Dróg i Budowli Wodnych w Polsce, 8-ka, str. 24 (Drogi Wodne w Polsce, t. VII).
- R y n k i zbytu. Warszawa [1929], 4-ka, str. 1226. (Wyd. Państw. Instytutu Eksportowego, t. IV, r. 1929).
- S p r a w o z d a n i e Izby Handlowej w Katowicach za rok 1927—1928. Katowice 1929, 8-ka, str. 269.
- S p r a w o z d a n i e z działalności Komitetu Narodowego Polskiego Międzynarodowej Izby Handlowej w 1928. Warszawa 1929, 8-ka, str. 12.
- S z k o ł a (Państwowa) Morska. Zarys monografji. Tczew. Instytut Wydawniczy Szkoły Morskiej 1929, 8-ka, str. 91.
- T o m a n e k Fr. i T r e t e r J.: Tematy do księgowości. Cz. III. Księgowość przemysłowa i bilanse. Lwów—Warszawa, Księgarnia-Atlas 1929, 8-ka, str. 64.

Czasopisma: Adamkiewicz J. Dr.: Niemiecki protekcjonizm agrarny wobec genewskiej polityki wolnej wymiany (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 12, 1929). — Aprill K.: Rola Austrii jako pośrednika handlowego w obrotach międzynarodowych (Przemysł i Handel, zeszyt 29, 1929). — Atlas A. Dr.: Z międzynarodowego rynku cukrowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8, 1929). — A.: Konwencja antyreglamentacyjna a traktat z Niemcami (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 12, 1929). — Barański W.: Reforma taryf kolejowych w zakresie materiałów drzewnych (Rolnictwo, Tom III, maj 1929). — B. K.: Komunikacja autobusowa (Przemysł i Handel, zeszyt 33, 1929). — Tenże: Koleje Stanów Zjednoczonych w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 14, 1929). — Tenże: Lotnictwo komunikacyjne (Przemysł i Handel, zeszyt, 18, 1929). — B. St.: Kierunki handlu zagranicznego Polski (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11, 1929). — Ciechomski W.: W sprawie rejestru kartelowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11, 1929). — Corvi Menotti A. Dr.: Dziesięciolecie Targów Medjolańskich (Polonia-Italia, Nr. 3—4, 1929). Czapski W. Inż.: Zmiany w międzynarodowej konwencji lotniczej (Przemysł i Handel, zeszyt 26, 1929). — C. P.: Dzieło gospodarcze Polski odrodzonej (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929). — Tenże: Powszechna Wystawa Krajowa jako synteza gospodarcza (Przemysł i Handel, zeszyt 19, 1929). — D.: Handel zagraniczny Japonii w roku 1928 (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Fabierkiewicz W.: Polityka celna a tak zwane artykuły „zbyteczne” (Przemysł i Handel, zeszyt 22, 1929). — Glass St.: Likwidacja nepu a bilans płatniczy Z. S. S. R. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14, 1929). — Grabowski M.: Zadania organizacji zbytu produktów rolniczych w zakresie ich jakości (Przemysł i Handel, zeszyt 18, 1929). G. W.: Połączenia kolejowe z morzem (Przemysł i Handel, zeszyt 35, 1929). — G.: O polityce transportowej Polskich Kolei Państwowych (Przemysł i Handel, zeszyt 24, 1929). — G.: Gdańsk a Gdynia (Przemysł i Handel, zeszyt 29, 1929). — Hilchen F. Dr.: Wykorzystanie wolnocłowej strefy w Gdyni dla ruchu tranzytowego z Czechosłowacji (Przemysł i Handel, zeszyt 32, 1929). — Tenże: O wolnocłową strefę w porcie gdyńskim (Przemysł i Handel, zeszyt 25, 1929). — Hilchen F. Dr.: i Nagórski B. Dr.: Organizacja portów ze specjalnym uwzględnieniem portu w Gdyni (Przemysł i Handel, zeszyt 14, 1929). — Hubert W. Inż.: Ustawa o służbie marynarza (Przemysł i Handel, zeszyt 19, 1929). — Tenże: Opłaty maklerskie w portach polskich (Przemysł i Handel, zeszyt 15, 1929). — H. K.: Kilka uwag o obecnej konjunkturze i polityce koniunkturalnej w Polsce (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 4, 5 i 6, 1929). — H.: Stosunki handlowe polsko-syryjskie (Przemysł i Handel, zeszyt 25, 1929). — Jastrzębowski W.: Kierunki wywozu polskiego (Przemysł i Handel, zeszyt 34, 1929). — J. G.: Ulgi taryfowe dla wywozu (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Tenże: W sprawie braku wa-

gonów na Polskich Kolejach Państwowych (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929). — Tenże: Nowa taryfa towarowa (Przemysł i Handel, zeszyt 2.2, 1929). — Tenże: Zwiększenie obciążenia kosztami przewozu według nowej taryfy towarowej (Przemysł i Handel, zeszyt 23, 1929). — Tenże: Znaczenie obrotu towarowego Polskich Kolei Państwowych ze stanowiska Niemiec, (Przemysł i Handel, zeszyt 35, 1929). — Tenże: Przystosowanie dróg kołowych do potrzeb kraju (Przemysł i Handel, zeszyt 27, 1929). — J. B.: Sprzedaż na raty a rozwój konsumpcji (Przemysł i Handel, zeszyt 21, 1929). — J.: Stan i praca taboru Polskich Kolei Państwowych w roku 1928 (Przemysł i Handel, zeszyt 17, 1929). — Tenże: Niemcy o polskich kolejach wąskotorowych (Przemysł i Handel, zeszyt 32, 1929). — Kaczmarski B.: Taryfa towarowa P. K. P. a taryfy kolejowe w innych państwach (Przemysł i Handel, zeszyt 25, 1929). — Kalecki M.: Walka konkurencyjna szwedzkiego trustu zapałczanego i Z. S. S. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 29, 1929). — Tenże: W sprawie aktywizacji bilansu handlowego (Przemysł i Handel, zeszyt 30, 1929). — Kalinowski S.: Reforma taryfy celnej w Rumunii (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 17, 1929). — Krawulski L.: Nowy traktat handlowy polsko-francuski a rolnictwo (Rolnictwo. Tom III, czerwiec 1929). — Królikowski S. Fr.: Standaryzacja wywozu jaj (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15, 1929). — Tenże: Ostatnie zarządzenia protekcyjnistyczne w Niemczech (Przemysł i Handel, zeszyt 32, 1929). — Kocot St.: V Kongres Międzynarodowej Izby Handlowej w Amsterdamie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16, 1929). — Konopski St.: Zwrot cła przy wywozie towarów (Przemysł i Handel, zeszyt 28, 1929). — Krzywicki W.: W przewidywaniu traktatu handlowego z Hiszpanją (Rolnik Ekonomista, Nr. 16, 1929). — Tenże: Hawley-Smith Tariff Bill of 1929 (Rolnik Ekonomista, Nr. 15, 1929). — Kwiatkowski E. Minister Przemysłu i Handlu: Dzieło energii i postępu (Przemysł i Handel, zeszyt 19, 1929). — Łęgowski St. Inż.: Rozwój Gdyni jako miasta portowego (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Łopieński Z.: Stan faktyczny eksportu masła z Polski (Rolnik Ekonomista, Nr. 16, 1929). — Łychowski T. Dr.: Nową podstawą traktatową dla obrotu z Francją (Przemysł i Handel, zeszyt 19, 1929). — Tenże: Nowe prądy w stosowaniu klauzuli największego uprzywilejowania (Przemysł i Handel, zeszyt 31, 1929). — Tenże: Światowa polityka handlowa (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15, 1929). — Ł. T. Dr.: Sprawy morskie w nowej konwencji z Francją (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929). — Tenże: Międzynarodowa polityka gospodarcza (Przemysł i Handel, zeszyt 29, 1929). — Ł. S. Inż.: Regulamin hangarów portowych w Gdyni (Przemysł i Handel, zeszyt 17, 1929). — Ł.: Sowiecka taryfa celna (Przemysł i Handel, zeszyt 25, 1929). — Meyer S.: Zagadnienia komunikacyjne na południowo-zachodnich kresach Rzeczypospolitej (Przemysł i Handel, zeszyt 35, 1929). — Michalski J. Dr.

Prof.: Drugi rok działalności skomercjalizowanych kolei państwowych w Belgii (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15, 1929). — Mikołajczak L.: Finanse Powszechnej Wystawy Krajowej (Przemysł i Handel, zeszyt 19, 1929). — M. R.: Podwyżka ceł w Niemczech a handel polsko-niemiecki (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14, 1929). — Nowacki T.: Międzynarodowa Wystawa w Barcelonie (Przemysł i Handel, zeszyt 28, 1929). — N.: O przyspieszenie wymiaru sprawiedliwości w sprawach handlowych (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Orthwein K.: Południowoamerykańskie rynki zbytu a Polska (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — Palecki S. Inż.: Możliwości eksportu lnu (Przemysł i Handel, zeszyt 31, 1929). — Podraszkowski J.: W sprawie uzdrowienia handlu (Przemysł i Handel, zeszyt 15, 1929). — Poniatowski J.: Działanie cła przywozowego od jadalnych tłuszczów zwierzęcych (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 6, 1929). — Płoński I.: Zbyt azotniaku chorzowskiego (Przemysł i Handel, zeszyt 24, 1929). — Rybicki P.: Wpływ działania II i III listy zakazów na przywóz z Niemiec do Polski (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14, 1929). — Rychliński S.: Handel zagraniczny Królestwa Polskiego w latach 1831—1860 (Ekonomista, Tom II., 1929). — Sokołowski K.: Struktura i tendencja polskiego bilansu płatniczego (Przemysł i Handel, zeszyt 21, 1929). — Tenże: Bilans płatniczy Polski w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 25, 1929). — Sokołowski M.: Nowa konwencja polsko-francuska (Przemysł i Handel, zeszyt 18, 1929). — Stopczyk W.: Udział Wolnego Miasta Gdańska w bilansie płatniczym Polski (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11, 1929). — Stoga S. Dr.: Handel zagraniczny i polityka traktatowa Jugosławii (Przemysł i Handel, zeszyt 24, 1929). — Szukiewicz T.: Represje celne wobec przywozu towarów polskich do Chin (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — Szymański F.: Import ryżu w świetle cyfr (Przemysł i Handel, zeszyt 33, 1929). — S. W.: Handel zagraniczny wytworami rolnymi (Przemysł i Handel, zeszyt 17, 1929). — S. W.: Bilans handlowy w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 31, 1929). — Turcki M.: Kilka uwag o eksporcie a Powszechna Wystawa Krajowa (Przemysł i Handel, zeszyt 19, 1929). — T. I.: Eksport i rynki zbytu trzody chlewnej (Rolnik Ekonomista, Na 17, 1929). — Urban R.: Działalność giełdy pieniężnej w Poznaniu (Gazeta Bankowa, Nr. 6, 1929). — Uzdowski I.: Handel zagraniczny artykułami rolniczymi oraz jego kierunki w czteroletnim okresie gospodarczym 1924—1928 (Rolnik Ekonomista, Nr. 11—15, 1929). — Wachowiak S.: Powszechna Wystawa Krajowa (Przemysł i Handel, zeszyt 19, 1929). — Wakar W.: Nowa taryfa kolejowa (Rolnik Ekonomista, Nr. 13—14, 1929). — W. K.: Zagraniczne restrykcje w stosunku do polskiego wywozu rolniczego (Przemysł i Handel, zeszyt 32, 1929). — W. R.: Stosunki handlowe polsko-litewskie (Przemysł i Handel, zeszyt 15, 1929). — W. M.: Handel zagraniczny Persji (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929). —

W. S.: Bilans handlowy w maju 1929 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 27, 1929). — Z.: Sprawa tranzytu przez tak zwany korytarz pomorski (Przemysł i Handel, zeszyt 14, 1929). — Zakupy na raty w świetle ankiety Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 6, 1929). — Stany Zjednoczone w obliczu zbliżającej się recesji (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 6, 1929). — Ruch portowy w Szczecinie w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Działalność Komitetu Narodowego Polskiego Międzynarodowej Izby Handlowej (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929). — Działalność Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie w 1928 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 25, 1929). — Handel zagraniczny między Polską a Wielką Brytanią za pierwsze półrocze 1929 roku (Rolnik Ekonomista, Nr. 17, 1929). — Przegląd konjunktury w Polsce: Wskaźnik produkcji dóbr wytwórczych i dóbr spożycia. Rynek pieniężny, kapitałów i giełdy, ceny, dochody, górnictwo i hutnictwo, przemysł przetwórczy etc. (Konjunktura Gospodarcza, Nr. 5, 6 i 7 1929).

Chemins de fer (Les) de l'Etat Polonais 1918—1928. Varsovie 1929. Edité per les soins du Ministère des Communications, 8-ka, str. 235 z mapką.
Cristu Jean: L'Union douanière européenne. Les conditions et les difficultés. Paris Libraire de jurisprudence ancienne et moderne 1928, 8-ka str. 282, fr. 25.

Hind J. R.: Book of the railway New York. Collins 1929, 8-ka, str. 384, \$ 2,50.

Gerber U.: Zahlen zu Deutschlands Aussenhandel und Handelsbilanz von der Reichsgründung bzw. von der Gründung des Zollvereins an, unter besonderer Berücksichtigung der wichtigsten landwirtschaftlichen Erzeugnisse. Berlin, Reichs-Landbund-Verlag 1928, 8-ka, str. 48, M. 1,50.

Fischer Guido: Eisenbahn-Güterverkehr. Berlin, Weiss 1929, 8-ka, str. 195 Reportorium für das wirtschaftswiss. Studium). RM. 6,50.

Freymark Herman: Die Wasserwirtschaft des Odergebiets. Breslau. Marcus 1929, 8-ka, str. 41 z mapą (Schriften der Industrie und Handelskammer Breslau II). RM. 2,50.

Jores Arthur: Bilanskritik. Stuttgart, Muth 1929, 8-ka, str. 96 (Moderne Handelsbroschüren). RM. 3,75.

Meierle Joh. Franz.: Der Donau-Oder-Elbe Kanal und seine Bedeutung für die schlesische Industrie. Vortrag. Breslau, Marcus 1929, 8-ka, str. 31 (Schriften der Industrie- und Handelskammer, Breslau 12), RM. 1,50.

DZIAŁ VI.

Skarbowość, zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe i ubezpieczeniowe.

Dubieński Aleksander Dr.: Stanowisko Ministra Skarbu przy ustalaniu i wykonywaniu budżetu. — Warszawa Hoesick 1929. Str. 35.

Publikacja składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy układania preliminarza budżetowego, druga wykonania budżetu. W części pierwszej autor omawia pokrótce redagowanie preliminarza, normy wydatków, rokowania budżetowe oraz cyfrowe granice wydatków i dochodów w preliminarzu. Nieco szerzej rozwodzi się autor o prawie weta Ministra Skarbu, przewidzianem ustawą Ministra Skarbu Michalskiego z grudnia 1921 r. Słusznie stwierdza, że praktycznego znaczenia prawa weta, przysługującego Ministrowi Skarbu w stosunku do innych ministrów, nie należy przeceniać. Minister Skarbu bowiem, który nie jest silną indywidualnością polityczną, może być każdej chwili wymieniony na innego ministra, który na uchwały, powzięte przez innych ministrów, wyrazi swą zgodę. Autor słusznie wobec tego także podkreśla, że Minister Skarbu ma każdej chwili możliwość podania się do dymisji. Istotnie Minister Skarbu w ten sposób ratuje swój autorytet osobisty, ale czy gospodarka państwa na tem co zyska, to rzecz inna. Należy, sędzę, przyjść do wniosku, że jeśli Minister Skarbu ma sprawować swój urząd z jakąkolwiek korzyścią dla skarbu państwa, winien być albo sam silną indywidualnością polityczną, co się jednak nie często zdarza, albo kierujący nawą państwa maż stanu jest równocześnie Ministrem Skarbu, na co mamy szereg przykładów z historii skarbowej i politycznej różnych państw, szczególnie w okresach przełomowych, albo Minister Skarbu, co stosunkowo może najczęściej jeszcze się zdarza, znajduje dostatecznie trwałe oparcie w miarodajnej w danym czasie osobistości politycznej, której zaufaniem się cieszy. Przyszła kodyfikacja prawa budżetowego w Polsce zcieśni, jak autor się spodziewa, zakres działania Ministra Skarbu, odejmując mu jego w zasadzie obecnie decydujący głos przy ustalaniu układu preliminarza budżetowego i jego cyfr. Wniosek ten uznać należałoby za słuszny i, formalnie rzecz biorąc, za najzupełniej uzasadniony, o ileby autor, jak przypuszczać trzeba, uważał trwa-

łość okoliczności, umożliwiających pozyteczną dla skarbu pracę Ministra Skarbu, obecnie w Polsce za dostatecznie zapewnioną.

Część druga publikacji traktuje o wykonaniu budżetu. Kompetencje Ministra Skarbu w zakresie wydatków nadzwyczajnych, kredytów dodatkowych, przekroczeń kredytów, kredytów nowych i uzupełniania kredytów w okresie inflacji markowej są szczegółowo brane pod uwagę. W sposób nader interesujący autor przedstawia stały wzrost władzy Ministra Skarbu w dziedzinie wykonania budżetu. Władza ta obejmuje z początkiem roku 1924 nawet formalne prawo otwierania, czyli więc także zmniejszania kredytów budżetowych. Dużo miejsca poświęca autor rozpatrywaniu budżetu miesięcznego, który w praktyce budżetowej, począwszy od czasu Ministra Skarbu Kucharskiego, tak ważną u nas odgrywa rolę. Lektura odnośnych rozdziałów sprawia pełną satysfakcję. Ewolucja instytucji budżetów miesięcznych, które od roku 1926 miały za zadanie zmniejszenie wydatków, od tego czasu zaś służą jedynie odpowiedniemu rozkładaniu wydatków w obrębie całego okresu budżetowego, jednak w dalszym ciągu spełniają rolę gwarancji równowagi budżetowej, uwymagalna jest wyraźnie. Autor nie doszukuje się jednak głębszych przyczyn powyższej zmiany charakteru budżetu miesięcznego, nie bada również powodów praktykowanej już od dłuższego czasu tajności tegoż budżetu, może także nie dociekał, jakiego rodzaju momenty wpłynęły na zarzucenie za czasów Ministra Skarbu Czechowicza projektowanej już od roku 1925 instytucji kontrolerów budżetowych. Najwidoczniej nie chce przekraczać ściśle określonej sfery skarbowości praktycznej, jako zamkniętego w sobie resortu administracji państwowej. Oczywiście dla głębszego poznania i zrozumienia zmian w skarbowości, będących przecież nieprzerwanie częścią historii danego państwa, ten punkt widzenia jest za ciasny. Skarbowość jako taka jest z natury rzeczy dziedziną drugorzędną wobec potęgi sił duchowych i fizycznych, które poruszają państwem. Była natomiast i jest i będzie zawsze, obok wojskowości, najważniejszym instrumentem utrwalenia się władzy politycznej na dłuższy przeciąg czasu. Lekka polemika z Dr. Grodyńskim, podsekretarzem Stanu w Ministerstwie Skarbu, na temat zastrzonej, w praktyce zdaje się ani razu nie zastosowanej dyscyplinarnej odpowiedzialności urzędnika za przekroczenie budżetu miesięcznego, wskazuje jedynie nieznacznie na odmien-

ne jakoby poglądy autora na istniejący dziś w Polsce stan rzeczy w danych dziedzinach. Mocno i jędrnie natomiast brzmią, wypowiedziane w konkluzji, lapidarnie ujęte postulaty: stałości i jawności budżetu miesięcznego, przeprowadzenia systematycznej akcji oszczędnościowej oraz stworzenia na ustawowej podstawie, jako koniecznego uzupełnienia budżetu miesięcznego i akcji oszczędnościowej, instytucji kontrolerów budżetu. Podkreśleniem wielkich celów, którym wymieniona przy końcu instytucja winna służyć, mianowicie obok równowagi budżetu, praworządności, ładu i oszczędności w gospodarstwie państwowem, kończy autor swą wprawdzie niezbyt obszerną, ale zato nadzwyczaj treściwą i rzeczwiście uwagi godną publikację.

Dr. Roch Knapowski (Poznań).

Lulek Tomasz prof.: Reforma podatku majątkowego w Polsce. Kraków 1929 str. 22.

Autor zajął się w osobnej rozprawie oceną projektu rządowego przedłożonego Sejmowi w listopadzie 1928 roku, dotyczącego między innymi reformy podatku majątkowego. Praca napisana przed ukazaniem się w prasie wiadomości o wycofaniu przez Rząd dotyczącego projektu wespół z innymi swego czasu złożonymi naszemu ciążu prawodawczemu. Byłoby rzeczą nad wyraz wskazaną, aby czynniki, w których rękach spoczywa faktycznie inicjowanie projektów z dziedziny podatkowej, zapoznali się z wywodami prof. Lulka na temat podjęty przez niego w wymienionej rozprawie. Autor łączy z gruntowną znajomością prawa skarbowego i statystyki zjawisk skarbowych, daleko idące znanstwo techniki gospodarczo-kalkulacyjnej przedsiębiorstw i wysoce rozwinięty zmysł krytyczny w zakresie rozpatrywanych przez siebie materij.

Omawiany projekt dotyczy likwidacji podatku majątkowego według konstrukcji z roku 1923 oraz wprowadzenia nowego, stałego podatku majątkowego w wysokości 4—5‰ od majątków czystych ponad 10.000 złotych. Prof. Lulek zwraca uwagę na istotę skutków podatku majątkowego w ogólności. „Podatek ten bywa wymierzany od majątku bez względu na osiągnięty dochód a więc także i wtedy, gdy podatnik zamknął rok ze stratą.” Idzie tedy o to, by nie uszczuplał społecznego funduszu zarobkowego w skutkach sprowadzając

ubytek kapitału własnego, wzmożenie potrzeb kredytowych, podrożenie zatem *ceteris paribus* produkcji. „Błędem jest też rozpowszechniony pogląd, jakoby podatek majątkowy obciążał tylko klasy posiadające, bo tylko one mają go uiścić. Redukcja warsztatów zarobkowych, podwyższenie kosztów produkcji i obciążenie konsumentów dla utrzymania bilansu płatniczego spada w większej mierze na warstwy nieposiadające”. O ile pomysł nadzwyczajnego, jednorazowego podatku majątkowego dopuszczalny jest jedynie w okolicznościach wyjątkowych, o tyle idea stałego podatku majątkowego uwarunkowana jest ekonomicznie od sposobu zużycia wpływów z niego nie na cele konsumpcyjne lecz zarobkowe, i to raczej na powiększenie kapitału obrotowego aniżeli ściśle inwestycyjnego. Jest rzeczą zrozumiałą, iż podatek z r. 1923 ogołacał gospodarstwo społeczne z gotówki i to właśnie w okresie głębokiego zniszczenia kapitałów przez inflację i zużyty też był na cele konsumpcyjne, a jego wysokość w czasie projektowania mocno kwestjonował sam współtwórca (Wład. Grabski rzadził 600 milionów zamiast 1000 milj.).

Coż wnosi nowy projekt?

Pragnie likwidacji podatku z r. 1923 kosztem jednorazowego ściągnięcia reszty kontyngentu w sumie przeszło 200 milionów złotych i to jeszcze w roku 1929. Jeśli zważyć, że dotąd podatek ten dawał w przecięciu (1925—1928) około 63 miliony, łatwo wnioskować o niczem nieuzasadnionym optymizmie projektu, tem więcej, że w tymże samym roku nowa konstrukcja miałaby dać nadto 100 milionów złotych. Trzeba dodać, że w związku z innymi zmianami ciężary podatkowe wzrosłyby w bieżącym roku o prawie półmiliarda złotych.

Autor rozpatruje argumenty wysunięte w motywach projektu a oświadczające się za stałym podatkiem majątkowym. Potrzeba doraźnego wzmożenia dochodów skarbowych nie przekonuje prof. Lulka, ponad nią bowiem stoi narzucający się wymóg silnej kapitalizacji społecznej, wymóg dopingowany przez wybitny przyrost ludności wynoszący około 360 tysięcy głów (według obliczeń tymczasowych za rok 1928 przyrost naturalny wyniósł około 480 tysięcy głów). Wielka drożyzna towaru oraz istnienie znacznej i stałej emigracji potwierdzają przypuszczenie, że kapitalizacja w Polsce pozostaje daleko w tyle za przyrostem ludności. Podobnie wątpliwą wartość posiadają argumenty mniejszego obciążenia podatników (o czem wyżej mowa), uzupełnienie sy-

stemu podatkowego, zamierzonego odstąpienia realnych podatków samorządowych, jak również powołanie się na przykład innych państw w szczególności Niemiec, których pomysł ma być przeszczepiony na grunt polski. „W pięcioleciu 1924—1928 Niemcy otrzymały od zagranicy netto 11.300 milionów marek” (czyli około 25 miliardów złotych), Polska natomiast zaledwie dziesiątą może część tej cyfry. Tem bardziej należy w Polsce oszczędzać kapitał zarobkowy. Inne wady projektu rządowego są ważne, chociaż już nie w sposób pierwszorzędny (m. innymi nieuzasadnione przywileje dla etatyzmu).

Autor oświadcza się za podatkiem majątkowym ale o charakterze uzupełniającym wpływy z podatków przychodowych i dochodowego. Należy zatem ocenić minimalną sumę świadczeń podatkowych każdego podatnika w stosunku do wielkości jego majątku czystego z tytułu wszystkich podatków bezpośrednich (państwowych i samorządowych) i w ten sposób stworzyć podstawę wymiaru podatku majątkowego. Właściwym zużyciem wpływów z tego podatku powinno być powiększenie publicznego kapitału obrotowego, dostępnego także dla gospodarstw prywatnych.

Prof. Lulek słusznie, choć bez ogródek stwierdza, iż ściąganie podatku majątkowego w formie proponowanej przez projekt z r. 1928 pozostaje w rażącej sprzeczności z ideą zaciągania pożyczek zagranicznych. Z jednej bowiem strony podcina się korzenie własnego kapitału zarobkowego, z drugiej przyjmuje cudzy z obowiązkiem zwrotu i oprocentowania, marnując tą drogą „ofiary pieniężne i moralne” (dług i obca kontrola). Prof. Ignacy Czuma (Lublin).

Dewey S. Charles: Sprawozdanie za pierwszy kwartał 1929 r. Warszawa 1929, str. 51.

Szóste z rzędu sprawozdanie p. Dewey'a poświęca dość dużo (może najwięcej z dotychczasowych) uwag ocenie istoty obecnego stanu gospodarczego Polski. Problematy związane z wykonaniem planu stabilizacyjnego nie nastroczają Autorowi wątpliwości i zastrzeżeń. Przeciwnie, wszystkie elementy obsługi pożyczki t. zw. stabilizacyjnej rozwijają się ku zadowoleniu zarówno wierzycieli jak i dłużnika. Prawda, że niektóre punkty planu wymagają dłuższych badań i studjów, po zakończeniu których można będzie dojść do ostatecznych

wniosków i tychże realizacji. Tutaj szczególnie należy całe zagadnienie komercjalizacji kolei, zagadnienie, które nie wyszło dotąd poza granice rozważań.

Zamknięcie roku budżetowego 1928/29 dokonało się pod znakiem poważnych nadwyżek dochodowych. Suma dochodów wyniosła 3.008.643.000 zł, wydatków 2.808.464.000 zł, czyli saldo czynne przeszło 200 milionów zł już licząc pewne przekroczenia preliminowanych autorytatywnie pozycji wydatkowych. Na czoło dochodów podatkowych wysunęły się cła, potem idzie podatek przemysłowy i dochodowy, wzrosty wpływów z monopolii, zawiodły jednak w pewnym stopniu przedsiębiorstwa dając jedynie około 100 milionów wobec podwójnie wielkiej cyfry w budżecie przewidzianej. Dużo stosunkowo wydatkowano na cele inwestycyjne bo około pół miljarda złotych.

Część II raportu obejmuje, jak wyżej piszę, analizę istoty dzisiejszego stanu finansowo-gospodarczego Polski. P. Dewey odnosi się z aprobatą do polityki rządowej Polski z lat dotychczasowych w wyrównywaniu braków spowodowanych w państwowem życiu gospodarczem skutkiem klęsk wojny światowej i bolszewickiej. Przyjmuje uszczerbek z tego tytułu w wysokości około 20 miliardów złotych. Rząd, dzięki włądzy podatkowej musiał zapomocą funduszy osiągniętych tą drogą, usuwać ślady zniszczeń, rozszerzać monopole i odziedziczone przedsiębiorstwa. Szczególnie pocieszające skutki przyniosła ta polityka w dziedzinie kolejowej gospodarki, która dźwignięta została ze stanu, rzecz można chaosu do poziomu zasługującego na uznanie nie tylko Polski ale i zagranicy. Można mieć pewne zastrzeżenia w stosunku do tej sumarycznej aprobaty i optymizmu retrospektywnego w zakresie całości kształtu polityki skarbowo-gospodarczej naszych rządów. O ile słuszną jest rzeczą z pomocą środków ogólnych zablizniać rany klęsk wojennych i stwarzać podstawy rozwoju gospodarczego kraju, o tyle na wnikliwe rozpatrzenie zasługuje pytanie, w jakim stopniu te środki, których się chwycono, te posunięcia najróżnorodniejszego rodzaju, które dokonano, pomogły rozwojowi gospodarczemu a w jakim go zahamowały. Jest rzeczą widoczną z rady, którą p. Dewey w dalszym ciągu daje, iż raczej obchodzi go przyszłość, na której ukształtowanie korzystne pragnie zwrócić uwagę, aniżeli debata drobniągowa na temat przeszłości. Z chwilą powiada, gdy najbardziej piekące potrzeby zostały zaspokojone i odbudowa po-

sunięta do tych granic, że wprawdzie niezupełnie, ale przynajmniej w sposób zadowalający zaspokajają terazniejsze normalne wymagania państwa, dawne (dotychczasowe) metody powinny być zaniechane. Należy zatem ograniczyć program inwestycyjny Rządu (jak wiemy, Rząd po tej drodze częściowo poszedł). Istnieje, wyjaśnia słusznie p. Dewey, sugestia, że w takim razie wzrośnie bezrobocie. Nastąpiłoby to, gdyby nie zmniejszono podatków. Zmniejszenie podatków, jak to zadokumentowała praktyka w wielu państwach, podnieca przemysł i inicjatywę prywatną, bezrobocie szybko spada, podczas gdy wielkie podatki powodują depresję gospodarczą i powiększają zło. Zdaniem sprawozdawcy, podatek przemysłowy powinien być najpierw zmniejszony co do stopy, później zreformowany. Podatek dochodowy winien ogarniać te koła, które *go* z nieuzasadnionych przyczyn dotąd nie płacą. Polska cierpi obecnie na silny brak kapitału obrotowego i rezerw, co gdyby się przedłużyło, zmniejszy ogólną siłę zarobkową a następnie zdolność podatkową państwa. Reforma systemu podatkowego i niższe opodatkowanie oznaczają wzrost inicjatywy i zarobków prywatnych. Wzrost kapitału obrotowego i rezerw spowoduje obniżenie stopy procentowej, wyższe płace i większą siłę kupna.

Oczywiście wnioski te są w jaskrawej sprzeczności z duchem etatystyczno-socjalistycznym, jaki na tle nierozumienia logiki przebiegu gospodarczego dotąd jeszcze pokutuje w sferach, posiadających wpływ na tok ekonomicznych wydarzeń Polski. Wypada przypuszczać, że rady p. Dewey'a, cudzoziemca, ale życzliwego nam, staną się powoli oficjalnym zdaniem sfer, w których rękę spoczywa ster kierownictwa. Wyjaśnienia, podobne ekspertyzie p. Dewey'a wysuwane przez polskich uczonych w ciągu szeregu lat a odwrotne co do szeregowania kolejności, prawidłowości i zależności zjawisk w stosunku do obiegowych a niestety panujących, dotąd pomijane, teraz zapewne acz stopniowo, odzyskają głos i, należy się spodziewać, wpływ.

Siedzący raporty p. Dewey'a mają możność stwierdzić, iż doradca finansowy coraz silniej akcentuje nieodzowność podjęcia kroków, dotąd niepopularnych a wskazanych jako jedynie posuwające rozwój gospodarczy kraju. Ten spokojny i życzliwy nacisk należy powitać z radością i uznaniem.

Prof. Ignacy C z u m a (Lublin).

Dewey S. Charles: Sprawozdanie za drugi kwartał 1929 r. Warszawa 1929 str. 43.

Zawiera ono trzy części, poza wstępem, stale powtarzającym tytuł p. Dewey'a, uprawniający go do funkcji piastowanych w Polsce i przedkładania publicznych sprawozdań.

Pierwsza część dotyczy wykonania planu stabilizacyjnego. Plan ten funkcjonuje sprawnie. Punkty tego planu niewykonane dotąd, są w dalszym stadium badań i rozważań. Dochody skarbowe są cokolwiek wyższe aniżeli roku ubiegłego. W rozchodach rząd stosuje politykę ostrożną, czemu daje wyraz przez obcięcie około 160 milionów wydatków bieżącego okresu budżetowego. Pozycja ta ma przeważnie (138 milionów zł) charakter inwestycyjny. Redukcję wydatków spowodowała sytuacja kredytowa, która w dalszym ciągu jest ciężka. Recesja gospodarcza trwająca nadal doprowadziła już do tego, iż nadwyżki budżetowe są mniejsze aniżeli w roku ubiegłym i wynoszą za kwartał sprawozdawczy około 10 milionów w stosunku do prawie 40 milionów w tymże samym kwartale 1928/9. Ilustrują to cyfry wskazujące na dekadencję nadwyżek miesięcznych. I tak kwiecień 1929 — 5,625 milj. zł, maj 4,713 milj. zł, czerwiec jedynie 515 tysięcy zł. Kolej żelazna czeka na swoją reorganizację w duchu komercjalizacji, cztery projekty ustaw podatkowych rząd wycofał z parlamentu. W okresie sprawozdawczym ani rząd ani samorząd nie zawarły żadnych nowych pożyczek zagranicznych (podobnie jak w I kwartale 1929). Cła gwarantujące pokrycie pożyczki stabilizacyjnej dostarczają wpływów 6—7 razy przewyższających zapotrzebowanie obsługi tej pożyczki.

Część II poświęcona jest omówieniu sprawy portu w Gdyni. P. Dewey w słowach pełnych zrozumienia roli Gdyni dla Polski, nie bez uczucia radości z rozwoju wypadków, kreśli szybki wzrost portu, energię rządu i społeczeństwa polskiego około postępu urządzeń i budowy tego, jak zapowiada szanowny sprawozdawca, w przyszłości jednego z największych portów na Bałtyku.

Część III krótko charakteryzuje położenie gospodarcze kraju. Stwierdza objawy recesji, sądzi jednak autor, że gdyby nawet do końca roku te objawy wykazywały większe osłabienie, to jeszcze nie byłoby podstawy do obaw, że kraj wchodzi w okres kryzysu. Wytwórczość utrzymuje się bowiem nadal na poziomie korzystnym, perspektywę najmniej korzystną przedstawia strona kredytowa. „Inkaso staje się coraz

trudniejsze a liczba weksli protestowanych wzrasta" (styczeń 77 milionów, maj 113 milj.). O ile widoki zbiorów w rolnictwie przedstawiają się korzystnie, o tyle ogólna sytuacja rolników nie jest zadowalająca. Ogłędnie wskazuje na przyczyny zła tkwiące w niższej cenie produktów rolniczych i oceniu wywozu zboża. Siła kupna ludności rolniczej spadła, co m. in. odbiło się echem ujemnym w dziedzinie obrotów niektórych przemysłów jak włókienniczy i maszyn rolniczych (nie od rzeczy będzie dodać, że sprawozdanie za poprzedni kwartał zwracające m. in. uwagę słusznie na potrzebę ograniczenia rozpędu inwestycyjnego i konieczności stwarzania rezerw pod postacią kapitału obrotowego, problemu rolniczego w płaszczyźnie polityki zbożowej państwa nie poruszało). Zmniejszenie inwestycji odbiło się na zbyciu niektórych branży wytwórczości. Wzrosła ilość przewozów na kolejach. Bank Polski polityką ostrożną skutecznie paraliżuje rozwój ujemnych zjawisk w dziedzinie pieniężno-kredytowej (np. podwyżka stopy dyskontowej). Ujemne saldo bilansu handlowego za I półrocze 1929 zmniejszyło się w porównaniu z saldem ujemnym I półr. 1928 (433 milj. do 153 milj.).

Jak zawsze dotąd p. Dewey z umiarem i ostrożnością formułuje swoje zdania co do ujemnych przebiegów naszej ekonomiki. Jest optymistą rozważnym i powściągliwym. Przebija ze sprawozdań życzliwość w stosunku do spraw naszych, nie afektowana, chociaż jak wydaje się, głęboka.

Sprawozdanie zamykają załączniki przedstawiające tabele skarbowych wpływów, zadłużenia, wydatków, biuletyn Banku Polskiego, wykresy produkcji, zatrudnienia i bezrobocia, obroty handlu zagranicznego, przewóz towarów na kolejach polskich. (Prof. Ignacy Czuma (Lublin).

Dubieński Aleksander: Stanowisko ministra skarbu przy ustalaniu i wykonywaniu budżetu. Warszawa, 1929, 8-ka, str. 35.

K r z y ż a n o w s k i Witold: Teoretyczna możliwość stabilizacji siły kupna pieniędzy. Warszawa 1929, 8-ka, str. 14 (Odb. z „Ekonomisty”).

Lulek Tomasz: Reforma podatku majątkowego w Polsce. Kraków 1929, 8-ka, str. 22 (Odb. z „Przeglądu Współczesnego”).

M e m o r j a ł w sprawie wyższego przerachowania asygnat Państwa Polskiego z roku 1918 oraz 5% krótko- i długoterminowej pożyczki państwowej z roku 1920. Poznań. Nakł. „Wierzycała” Zw. Obrony Wierzytelności 1929, 8-ka, str. 75.

- Mieszalski J.: Wpływ wzrostu budżetów na obciążeniu dochodu społecznego zagranicą i w Polsce. Warszawa 1929. Nakł. tyg. „Przemysł i Handel”, str. 20 (Bibl. ekonomiczna tyg. „Przemysł i Handel”. Rok V., t. 38).
- Młynarski Feliks: Reforma waluty dewizowo-złotej (Gold exchange standard). Warszawa 1929. Nakł. tyg. „Przemysł i Handel”, str. 27 (Bibl. Ekonomiczna tyg. „Przemysł i Handel. Rok V., t. 39).
- Monopol (Państwowy) Soli w Polsce. Warszawa 1929, 8-ka, str. 16.
- Monopol (Państwowy) Spirytusowy w Polsce. Warszawa [1929], 8-ka, str. 16.
- Piltz Franciszek: Dochody mieszkańców Warszawy. Warszawa, Instytut Gospodarstwa Społecznego 1929, 8-ka, str. 136.
- Sprzedaż wyrobów tytoniowych w Polsce. Wydano z okazji Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu 1929. Warszawa, Polski Monopol Tytoniowy, 8-ka, str. 16.
- Statystyka akcji wymiarowej i poborowej podatków bezpośrednich i opłat stemplowych za rok 1927. Warszawa 1929. Nakł. Min. Skarbu. Departament Podatków i Opłat W. I., 4-ka, str. 797.
- Taylor Edward: Politykę skarbową i system podatkowy Rzeczypospolitej Polskiej. Poznań. Nakł. Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu 1929, 8-ka, str. 368. (Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu).
- Zarys (Krótki) historii rozwoju skarbowości z okazji dziesięciolecia Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych Okręgu Łódzkiego X 1918—1928. Łódź 1928. Wyd. Stow. Urzędn. Skarb. Okr. Łódzkiego, 8-ka, str. 134 + 94 + XXVIII.

Czasopisma: A. Dr.: Wielkie banki austriackie w roku 1928 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9, 1929). — A.: Na marginesie obrad Komitetu Doradczego Ligi Narodów (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1928) — Tenże: Niemcy wobec odszkodowań (Przemysł i Handel, zeszyt 19, 1929). — Tenże: Dwa lata działalności gospodarczej Ligi Narodów (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9, 1929). — Bernardzikiewicz T.: Dewey o przedsiębiorstwach państwowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11, 1929). — Bind A.: Bilanse większych banków wiedeńskich (Gazeta Bankowa, Nr. 10, 1929). — Boguszewski J.: Kredyty rzemieślnicze Banku Gospodarstwa Krajowego (Przemysł i Handel, zeszyt 25, 1929). — Tenże: Stosunek Banku Gospodarstwa Krajowego do komunalnych kas oszczędności (Przemysł i Handel, zeszyt 27, 1929). — Bronikowski H.: Budżet na rok 1929—30 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8, 1929). — Buczkowski S.: Rynek pieniężny a bilans handlowy (Gazeta Bankowa, Nr. 6, 1929). — Tenże: Położenie kredytu długoterminowego (Gazeta Bankowa, Nr. 12, 1929). — Brzuza J.: Zamknięcie rachunków państwowych w Polsce a za-

granicą (Przemysł i Handel, zeszyt, 20, 1929). — Byłański W. Dr.: Banki polskie w roku 1928 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — Brzeski R.: Granice ingerencji państwa w sprawy gospodarcze (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, zeszyt 7, 1929). — Dziekoński T.: Działalność Pocztovej Kasy Oszczędności (Przemysł i Handel, zeszyt 35, 1929). — Eichstaedt Prof.: Weksel w asekuracji, szczególnie przy ubezpieczeniach na życie (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 2, 1929). — Floręcki S.: Pożyczki wekslowe w Z. S. S. R. (Przemysł i Handel, zeszyt 31, 1929). — Friediger B. Dr.: Kredyty zagraniczne w naszej bankowości (Gazeta Bankowa, Nr. 13—14, 1929). — F. O.: Działalność banków prywatnych w roku 1928 (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — F. S.: Państwowe Kasy Oszczędności (Przemysł i Handel, zeszyt 32, 1929). — Gawroński-Rawita Z. Dr.: Trudności pokrycia niedoboru skarbu Rzeszy (Przemysł i Handel, zeszyt 21, 1929). — Tenże: Ruch oszczędnościowy w Niemczech (Przemysł i Handel, zeszyt 16, 1929). — Glass S.: Polityka bankowa Z. S. S. R. (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8, 1929). — G. Wł.: Teoria ekonomii a praktyka życia gospodarczego (Przemysł i Handel, zeszyt 22, 1929). — Horszowski J. Dr.: Udział urzędników państwowych w wkładach przedsiębiorstw i monopoli państwowych oraz przedsiębiorstw prywatnych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16, 1929). — H. Br.: Wykonanie budżetu z roku 1928/29 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 12, 1929). — Jeziorański A.: Sprawa ubezpieczenia kredytów handlowych w Polsce (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 2, 1929). — Kalinowski S.: Położenie gospodarcze Rumunii i stabilizacja leja (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13, 1929). — Kemmerer E. Dr. Prof.: Złota waluta w świetle wypadków powojennych (Gazeta Bankowa, Nr. 13—14, 1929). — Keynes J. M.: Stabilizacja złota (Gazeta Bankowa, Nr. 6, 1929). — Klucz M.: Piąty rok działalności Banku Gospodarstwa Krajowego (Przemysł i Handel, zeszyt 15, 1929). — Krzyżanowski A. Dr. Prof.: Polityka finansowa Polski (Polonia-Italia, Nr. 3—4, 1929). — Tenże: W przededniu Zjazdu Ekonomistów (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — Krzyżanowski W.: Teoretyczne możliwości stabilizacji wartości pieniądza (Ekonomista, Tom II, 1929). — Kuźnar J. Dr.: Kilka uwag o podatkach i o opłatach stempowych, a specjalnie o podatku od kapitałów i rent w świetle obecnych przepisów prawnych o komunalnych kasach oszczędności (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5—6, 1929). — Lenartowicz R.: Rozwój gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych województw centralnych i wschodnich (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5—6, 1929). — Tenże: Działalność komunalnych kas oszczędności w roku 1928 na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5—6, 1929). — Łychowski T. Dr.: Plan Dawesa i Plan Younga (Przemysł i Handel, zeszyt 34, 1929). — Tenże: Sprawa odszkodowań (Przemysł i Handel, zeszyt 33, 1929) — Mieszal-

ski J.: Równowaga budżetowa a budżety miesięczne (Przemysł i Handel, zeszyt 23. 1929). — Tenże: Wpływ wzrostu budżetów na obciążenie dochodu społecznego zagranicą i w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 18. 1929). — Młynarski F. Dr.: Reforma weluty dewizowo-złotej (Przemysł i Handel, zeszyt 27 i 28. 1929). — Tenże: Powojenna polityka banków biletowych (Gazeta Bankowa Nr. 11. 1929). — Mrozowski B.: Ograniczenia i ustawodawstwo dotyczące kas oszczędności w Polsce (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 4. 1929). — Nowak H. Dr.: Zagadnienie powstawania kapitału (Przemysł i Handel, zeszyt 20. 1929). — Tenże: Podwyższenie stopy procentowej Banku Polskiego (Przemysł i Handel, zeszyt 18. 1929). — Tenże: Kredyty długoterminowe w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 26. 1929). — Nowak J. Dr.: Zagadnienie prywatno-prawnej dyspozycji gospodarczej państwa (Przemysł i Handel, zeszyt 28. 1929). — Oberlender L. Dr.: Trudności walutowe Niemiec na tle światowego problemu złota (Gazeta Bankowa Nr. 12. 1929). — Ochrymowicz E.: Wyniki finansowe Polskiego Monopolu Tytoniowego (Przemysł i Handel, zeszyt 31. 1929). — Orzęcki R.: Wartości ekonomiczne, etyczne i estetyczne (Ekonomista, Tom II. 1929). — Peretz A.: Federal Reserve Board Stanów Zjednoczonych (Przemysł i Handel, zeszyt 25. 1929). — Piątkiewicz J. W.: Suma i wartość ubezpieczenia (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 2. 1929). — Piekalkiewicz J. Dr.: Kredyt hipoteczny w roku 1928 (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 8. 1929). — Pollak O.: Udział bankowości austriackiej w gospodarczym rozwoju Polski (Gazeta Bankowa Nr. 7. 1929). — Rad S.: Budżet Anglii na rok 1929—30 (Przemysł i Handel, zeszyt 21. 1929). — Rogowski M. Inż.: Organizacje przeciwpożarowe zagranicą i u nas (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 3. 1929). — Tenże: Stopy składek specjalne (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 3. 1929). — Rotenstreich F. Dr.: Inicjatywa prywatna a banki (Gazeta Bankowa Nr. 6. 1929). — Schmidt E. Dr.: Dziesięciolecie Pocztovej Kasy Oszczędności (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5—6. 1929). — Sell F.: Rejestrowy zestaw rolniczy (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 4. 1929). — Szyszkowski S.: Rumuńska ustawa o przedsiębiorstwach publicznych (Przemysł i Handel, zeszyt 17. 1929). — Tenże: Istota prawna skomercjalizowanych przedsiębiorstw państwowych (Przemysł i Handel, zeszyt 14. 1929). — Skrzywan W.: Ocena kapitalizacji (Przemysł i Handel, zeszyt 21. 1919). — Tenże: Działalność dyskontowa Banku Polskiego w latach 1925—1929 (Konjunktura Gospodarcza Nr. 7. 1929). — Szarski M. Dr.: Ustąpienie pierwszego prezesa Banku Polskiego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 9. 1929). — Szerer E.: Rewizja Planu Dawesa (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 4. 1929). — Szyk-gold M. Dr.: Przejście roszczenia o odszkodowanie na zakład ubezpieczeń (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 2. 1929). — Wieniawski A.: Dopływ obcych kapitałów do Polski w związku z transakcją Harrimana na

Górnym Śląsku (Gazeta Bankowa Nr. 13—14. 1929). — Windakiewicz K. Dr.: Rozwój bezgotówkowego obrotu płatniczego (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5—6. 1929). — Tenże: Koncentracja kredytu komunalnego w Niemczech (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 7. 1929). — Wierzbicki A. Inż.: Sytuacja gospodarcza Polski (Polonia—Italia Nr. 3—4. 1929). — Withers-Hartley: Międzynarodowy bank (Gazeta Bankowa Nr. 12. 1929). — Tenże: Akcje z oznaczoną wartością 1 bez takowej (Gazeta Bankowa Nr. 11. 1929). — W. Z. Dr.: W przededniu prawnej stabilizacji walutowej w Czechosłowacji (Przemysł i Handel, zeszyt 18. 1929). — W. S.: Polski Rynek pieniężny i kapitałowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 17. 1929). — Zbijewski W. Dr.: Perspektywy rynku kredytowego we Francji (Przemysł i Handel, zeszyt 20. 1929). — Z. S.: Znaczenie kredytu we współczesnej gospodarce francuskiej (Przegląd Ubezpieczeniowy, zeszyt 2, 1929). — Przemówienie Kierownika Ministerstwa Skarbu na Radzie Ministrów (Przemysł i Handel, zeszyt 26. 1929). — Podwyżka stopy dyskontowej w Niemczech (Przemysł i Handel, zeszyt 18. 1929). — VI. sprawozdanie doradcy finansowego (Przemysł i Handel, zeszyt 24. 1929). — Międzynarodowy rynek pieniężny (Konjunktura Gospodarcza Nr. 6. 1929).

- Bayart Pierre: Les problèmes de la stabilisation dans les bilans en France et en Belgique. Paris, Librairie du „Recueil Sirey” 1928, str. 31 (Extrait de la „Revue d'économie politique”).
- Blin Gaston: La réforme monétaire. Etude sur la loi du 25 juin 1928. Paris, éd. d'Experta 1928, 8-ka, str. 16.
- Bonnard Abel: L'argent. Paris, Hachette 1928, str. 60 (Notes et maximes).
- Fellner F. (de): La fortune nationale de la Hongrie actuelle. Varsovie 1929, 8-ka, str. 73 (XVIII session de l'Institut International de Statistique).
- Girard Emile: La restauration des finances de la France. Paris, Soc. coop. d'édition et de propagande 1927, 8-ka, str. 104, fr. 5.
- Gniazdowski Michel: Théorie de la balance des comptes. Relations économiques internationales. Paris, Les Presses Universitaires de France 1928, 8-ka, str. 101, fr. 51.
- Le Montreer Georges: La „Rationalisation” des banques en Allemagne. Paris, Dalloz 1928, 8-ka, str. 190, fr. 25.
- Reymondin G.: La vérité comptable en marche (1914—1928). Contribution à la restauration économique et financière de la France et à l'organisation de la nation en temps de guerre. Opinions et réflexions recueillies et annotées. Paris. Ed. d'Experta 1928, 8-ka, str. 196.

- B a d e M i n o Vittorio: Rivalutazione e stabilizzazione della moneta. Pavia 1928, 8-ka, str. 31 (Ist. Bianchi. Collegio convitto fascista Milite ignato. Coll di monografie polit., econ. storiche; ser, econ. 3).
- J o r i o Giuseppe: La lira dopo la stabilizzazione. Sotto gli auspici della federazione fascista dell'Urbe. Roma 1928, 8-ka, str. 90.
- B a n f i e l d G. E.: The principles and practice accident insurance. London. Pitman 1929, 8-ka, str. 190, 6 s.
- B r o w n William Adams: England and the new gold standard 1919—1926. London, King 1929, 8-ka, str. 322, 15 s.
- D a n f o r t h Edie Lionel: Gold production and prices before and after the world war. Bloomington, Ind. Univ. 1928, 8-ka, str. 136 (Ind. Univ. Stud., 15,78).
- D u l l e s Eleanor Lansing: The french franc, 1914—1928. The fact and their interpretation. New York, Macmillan 1929, 8-ka, str. 606 (Bureau of int. research. Harvard Univ. an Radcliffe college) \$ 6,50.
- H a r r Luther Armstrong: Branch banking in England. Foreword by Edmund Platt. Philadelphia. Univ. of Pa. Press 1929, 8-ka, str. 139, \$ 2,50.
- P r o c e s s (The) of inflation in France, 1914—1927. By James Harrey Rogers. New York. Columbia Univ. Press 1929, 8-ka, str. 398 (Soc. and econ. study of post-war France 2) \$ 5.
- S e l i g m a n Edwin R. A.: Double taxation and international fiscal co-operation. Lectures delivered at the Academie de droit international de La Haye. London, Macmillan, 1929, 8-ka, str. 264, 8 s. 6 d.
- T h o r e s b y Frederick: Credit control. The path of industrial revival. London. Bale 1929, 8-ka, str. 90, 2 s, 6 d.
- V o s Philip: The necessity for capitalism. London. Hutchinson 1929, 8-ka, str. 212, 4 s. 6 d.
- W a t k i n s Leonard: Bankers' balances. A study of the effets of the Federal Reserve System on banking relationships. Chicago, Shaw, 1929, 8-ka, str. 445, \$ 6.
- A e s c h l i m a n n Otto: Schweizerische Bankpolitik. Bern, Flück, 1928, 8-ka, str. 127, fr. szw. 4,50.
- D u n g e r n Fritz Frhr. (von): Finanzfragen der Gegenwart. Jena, G. Fischer, 1929, 8-ka, str. 65. RM 3.
- H a g e n b a c h Paul: Die Entwicklung der Goldwährung in der Schweiz. Inaug. Diss. Bern. Weinfelden, Neuenschwander 1929, 8-ka, str. 137 (Volkswirtschaftstheoret. Abhandl. 7). RM 6.
- J e s s e n Arnd: Die österreichische Finanzwirtschaft. Bund—Länder—Gemeinden. Berlin, Zentralverlag, 1929, 8-ka, str. 159.

- Kerschagel Richard: Die österreichischen Währungs- und Notenbankgesetze. Wien. Manz 1929, 8-ka, str. 318 (Manzsche Ausg. der österr. Gesetze, grosse Ausgabe 22). RM 9,70.
- Netta Xenophon: Die Rumänische Nationalbank. Vorgeschichte, Entstehung. Organisation, Tätigkeit, Kredit- und Währungspolitik. Inaug.-Diss. Leipzig, Deichert, 1929, 8-ka, str. 241. RM 12.
- Oswalt Henri: Grundzüge der Geldtheorie. Jena, G. Fischer, 1929, 8-ka, str. 78. RM 4.
- Rinner Erich: Die Lohnsteuer. Berlin, Springer, 1929, 8-ka, str. 124, RM 4,80.
- Rittershausen Heinrich: Die Reform der Mündelsicherheitsbestimmungen und der industrielle Anlagekredit. Zugleich ein Beitrag zum Erwerbslosenproblem. Jena, G. Fischer, 1929, 8-ka, str. 90. RM 3,60.
- Scharlau Martin: Die Entstehung neuer Versicherungszweige. Berlin, Mittler, 1929, 8-ka, str. 87 (Veröff. d. Deutsch. Vereins für Versicherungswissenschaft 43). RM 6.
- Schweizer Arthur: Die neue Goldwährung (Weltwirtschaftliche Zusammenarbeit). Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1929, 8-ka, str. 215. RM 6,50.
- Sveistrup Hans: Die Schuldenlast des Weltkrieges. Quellen- und Literatur-Nachweis zu den interalliierten Kriegsschulden, der Reparationen und den Dawes-Plan. 1918—1928. Berlin, Struppe & Winkler, 8-ka, str. 277. RM 30.
- Würzburger Eugen: Wie die Reparationsforderungen begründet wurden. Leipzig, Akad. Verlagsgesellschaft, 1929, 8-ka, str. 37 (Probleme des Geld- und Finanzwesens 9). RM 2,50.

DZIAŁ VII.

Statystyka, polityka ludnościowa, wychodźstwo.

Daszyńska-Golińska Zofja Prof.: Teoria R. T. Malthusa w świetle faktów i nowych zagadnień demograficznych. Warszawa. Odbitka z Rocznika „Prawo i Ekonomia” 1928/29, str. 23—42.

Jest to referat wygłoszony na VI. Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych w Oslo. Autorka „Zagadnień polityki populacyjnej” (Warszawa 1927) pozostaje wierną ulubionemu swemu przedmiotowi, rozpatrując w wymienionym referacie w sposób zwięzły teorię Malthusa w stosunku do nowoczesnego rozwoju ludności. Obecne fakty i problemy ludnościowe (spadek urodzeń, słaby przyrost ludności, lokalne przeludnienie) odbiegają od doktryny Malthusa, która wsku-

tek tego podlega przekształceniu (np. u Carr Saundersa), „Prawo ludności było dla Malthusa prawem natury... teorie nowoczesne wychodzą od teorii Malthusa, ale wprowadzają czynniki socjologiczne, które rozstrzygają o ruchu i przyroście ludności na równi z instynktami przyrodzonymi i czynnikami fizjologicznymi . . . Oba te czynniki — instynkt wrodzony i warunki społeczno-ekonomiczne — podobnie jak szereg wpływów duchowych, rozstrzygają nietylko o liczbie i przyroście kwantytatywnym ludności, lecz i o jakościowym jej składzie, o wartości biologicznej, moralnej i umysłowej tej ludności”. Wskutek działania tych czynników występują, jak autorka streszcza przy końcu swe wywody, następujące problemy w miejsce dawnego prawa ludności:

1. przeludnienie ogólne nie stanowi istotnego niebezpieczeństwa, ale raczej teoretyczną możebność,
2. przeludnienie lokalne istnieje, ale równocześnie istnieją rozległe obszary niedostatecznie zaludnione,
3. celem polityki ludnościowej powinno być osiągnięcie optimum ludności t. j. dostosowanie liczby ludności do środków utrzymania i zapotrzebowania sił ludzkich w odnośnym organizmie społecznym,
4. przyrost ludności słabnie,
5. w prokreacji występuje racjonalne przystosowanie liczby urodzeń do woli i możliwości rodziców i
6. zjawiają się dążenia, by oddziaływać raczej na jakościowy a nie na ilościowy rozwój ludności.

Powyższe ważne zagadnienia mogą być w krótkim referacie tylko naszkicowane, o wyczerpującem ich przedstawieniu nie może być mowy. Autorka zwraca na nie uwagę i w ten sposób wskazuje na potrzebę gruntowniejszego ich zbadania.

Prof. M. N a d o b n i k (Poznań).

Würzburger Eugen Dr. i Roesner Ernst Dr: Hübners Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde. 70 Ausgabe 1929. Wien, Seidel & Sohn, str. 543.

Znana powyższa publikacja w 70 swem wydaniu została prawie zupełnie przekształcona i znacznie rozszerzona. Zadania tego dokonali profesor Uniwersytetu Lipskiego i b. prezydent Śaskiego Urzędu Statystycznego Dr. Würzburger oraz referent Urzędu Statystycznego Rzeszy Dr. Roesner.

Przedmiot cały ujęty został w 5 części: 1) ogólne dane geograficzne, 2) obszar i ludność, 3) rolnictwo, górnictwo i przemysł, 4) komunikacje, 5) finanse i handel. W poszcze-

gólnych częściach uwzględnione są w porządku alfabetycznym wszystkie państwa świata oraz podane zostały także tablice synoptyczne.

Poszczególne przedmioty traktowane są bardzo obszernie, część ludnościowa np. zawiera także naturalny i społeczny ruch ludności, dalej wiek, zawód ludności, przyczyny śmierci i t. d. Daty są przeważnie najnowsze, dotyczą lat 1927 i 1928. Przy międzynarodowych porównaniach cyfrowych „Tablice” Hübnera oddają znaczne usługi. M.N.

- Iwanowski S. i Mamrot K.: Prawo o emigracji w Polsce. Teksty ustaw, rozporządzeń, instrukcyj oraz układów międzynarodowych wraz z komentarzem.... Warszawa 1929, 8-ka, str. 517.
- Jurkiewicz St.: Polski ruch emigracyjny, jego organizacja i zamierzenia na najbliższą przyszłość. Mowa Ministra Pracy i Opieki Społecznej... wypowiedziana na posiedzeniu Sejmowej Komisji Emigracyjnej w dniu 14. marca 1929 roku. Warszawa 1929. Min. Pracy i Opieki Społecznej. 8-ka, str. 39. (Dodatek nr. 1 do działu nieurzędowego kwartalnika „Praca i Opieka Społeczna” r. IX, Nr. 1).
- Kolonizacja polska w Brazylii (Ameryka Południowa). Zesz. I. Stan Espirito Santo (Świętego Ducha). Warszawa 1929. Nakł. Tow. Kolonizacyjnego, 8-ka, str. 39.
- Polacy w Rio de Janeiro. Zbiór materiałów historyczno-krajowych z okazji Powszechnej Wystawy Krajowej w r. 1929 w Poznaniu. Rio de Janeiro 1929, 4-ka, str. 122.
- Polonia zagranicą. Poznań. Powszechna Wystawa Krajowa w 1929 r, 4-ka, str. 14.
- Różycki Jerzy: Polacy na Łotwie. Warszawa. Nakł. Tow. Opieki Kulturalnej nad Polakami zamieszkałymi zagranicą im. A. Mickiewicza (1929), 8-ka, str. 18 z mapą.
- Skalski Stefan: Teoria statystyki. Warszawa. Nakł. Tow. „Bratnia Pomoc” Stud. Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie 1929, 8-ka, str. 77.
- Warunki osadnictwa na terenach Tow. Kolonizacyjnego w Espirito Santo. (Warszawa 1929), 8-ka, str. 4.

Czasopisma: Adamczewski T.: Statystyka kas oszczędności Poznańskiego i Pomorza (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 5—6. 1929). — Bartnicki: Statystyka jako czynnik kontroli administracji zakładów ubezpieczeń pracowników umysłowych (Przeгляд Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 7. 1929). — Bator B.: Ruch ludności a postęp gospodarczy (Przemysł i Handel, zeszyt 23. 1929). — Gorzuchowski B.: Ludność litewska na kresach Państwa Polskiego (Sprawy Narodowościowe Nr. 1. 1929). — Lan-

dau L.: Rozkład terytorjalny zbytu wyrobów włókienniczych według statystyki przewozów kolejowych (Konjunktura Gospodarcza Nr. 6. 1929). — Ludkiewicz Z. Dr. Prof.: Zamierzona kolonizacja polska w stanie Espirito Santo (Rolnik Ekonomista Nr. 16. 1929). — Tenże: Program agrarny a emigracja (Rolnictwo, Tom III, czerwiec 1929). — Łęgowski S. Inż.: Opłata statystyczna w portach polskich (Przemysł i Handel, zeszyt 18. 1929). — Ł. T. Dr.: Sprawy osiedleńcze w Konwencji z Francją (Przemysł i Handel, zeszyt 22. 1929). — Massalski W.: Zagadnienia kolonialne (Przemysł i Handel, zeszyt 26. 1929). — Mazurkiewicz R.: Polskie wychodźstwo i osadnictwo w Kanadzie (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego, Rok III, Tom IV). — Ochota J.: Z historii państwotwórczych poczynań białoruskich (Sprawy Narodowościowe Rok II, Nr. 1). — Radliński T.: Uwagi turysty o naszym wychodźstwie do Francji (Kwartalnik naukowego Instytutu Emigracyjnego, Rok III, Tom IV). — Rosiński W. Dr.: Zagadnienie kolonij (Przemysł i Handel, zeszyt 33, 1929). — Sulatycki P.: Ukrainizacja na Kubani (Sprawy Narodowościowe Nr. 1. 1929). — Sukiennicki H.: Konjunktury osadnictwa polskiego we Francji: depopulacja wsi francuskiej, wpływy syndykalizmu francuskiego, osadnictwo włoskie, polityka emigracyjna Francji, geneza osadnictwa polskiego we Francji etc. (Kwartalnik naukowego Instytutu Emigracyjnego, Rok III, Tom IV). — Wieloch S.: Polska emigracja w Prusach Wschodnich (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego, Rok III, Tom IV). — Załęcki G. Dr.: O polską politykę zamorską (Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego, Rok III, Tom IV). — Z.: W sprawie organizacji statystyki przemysłowej (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze Nr. 11. 1929). — Statystyka wkładów w komunalnych kasach oszczędności powiatów i miast województwa Poznańskiego i Pomorskiego (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 4. 1929). — Zjazd statystyków miejskich (Przemysł i Handel, zeszyt 18. 1929). — Mniejszość niemiecka w Czechosłowacji (Sprawy Narodowościowe Nr. 1. 1929).

Andreich Eugène: Critique des méthodes de la statistique conjoncturale Budapest, Patria, 1929, 8-ka, str. 51. (Extrait du „Journal de la Soc. Hongroise de Statistique”).

Etude (L) des éléments statistiques les plus instructifs en vue des prévisions économiques à rassembler dans les principaux pays. ...Varsovie 1929, 8-ka, str. 130 (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Warszawa 1929).

Girard Joseph: Rapport à l'Institut International de Statistique fait à sa session de Varsovie d'août 1929 au nom de sa Commission des transports à l'intérieur. Warszawa 1929 (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).

- Lipiński E.: Note sur les méthodes de travail de l'Institut Polonais de recherches sur les mouvement général des affaires. Varsovie 1929, 8-ka, str. 10. (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).
- Pribram K.: Rapport sur l'uniformisation internationale des statistiques de l'habitation urbaine. Warszawa 1929, 8-ka, str. 31. (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).
- Szturm de Sztrem E.: L'application des méthodes statistiques aux recherches sur les indices du développement économique. Warszawa 1929, 8-ka, str. 14. (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).
- Thirring G(ustave). Rapport sur les travaux d'annuaire statistique des grandes villes. Warszawa 1929, 8-ka, str. 8. XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).
- Gina (Corrado): Intorno alla portata e agli effetti delle false denunce di nascita per i nati denunciati al principio dell'anno. (Rapporto provvisorio). Warszawa 1929, 8-ka, str. 13. (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).
- Jensen Adolph: Statistics on the turnover of commercial establishments. Warszawa 1929, 8-ka, str. 6 (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).
- Feig J(ohannes): Statistik der Arbeitsunfälle. Warszawa 1929, 8-ka, str. 10. (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).
- Volks- Berufs- und Betriebszählung vom 16. Juni 1925. Berlin, Robbing, 1929, 4-ka. (Statistik des Deutschen Reichs 403, 1, 3, 415, 2a, 3a, 417, 10a).
- Zahn Fr(iedrich): Internationale Wanderungsstatistik. Warszawa 1929. 8-ka, str. 14. (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).
- Zahn Fr(iedrich). Zur Frage der Fremdenverkehrsstatistik. Warszawa 1929, 8-ka, str. 9. (XVIII-e session de l'Institut International de Statistique. Varsovie 1929).

DZIAŁ VIII.

Geografia gospodarcza i polityczna. Gospodarka światowa.

Wąsowicz J. i Zierhoffer A.: Świat w cyfrach. Lwów — Warszawa 1929. Książnica — Atlas, str. VIII + 77.

Z inicjatywy prof. Romera ma się co roku ukazywać „Świat w cyfrach”, która to publikacja ma dawać cyfrową i związłą ilustrację stanu i rozwoju wszystkich państw świata. Zaraz pierwszy rocznik, który obecnie wyszedł, odznacza się dobrym układem i bogatą treścią. Dzieło składa się z 3 części; pierwsza — fizjograficzna — poświęcona jest geometrycznym i fizycznym własnościom kuli ziemskiej, część druga podaje obszernie najważniejsze dane dotyczące Polski oraz związły przegląd państw innych i wreszcie część trzecia przynosi porównania międzynarodowe co do obszaru, ludności, produkcji, zużycia, finansów, komunikacji, handlu zagranicznego.

Autorzy wzorowali się na podobnych publikacjach zagranicznych, uwzględnili jednak należycie stosunki polskie. Wydawnictwu należy życzyć, aby za wydaniem pierwszym w następnych latach ukazały się dalsze. M.N.

P u n i c k i Stanisław: Zagadnienie turystyki w Polsce. Wydawnictwo Polskiego Tow. Krajoznawczego w Warszawie, r. 1929, str. 77.

Praca ta. pionierska w swym rodzaju, ujmuje zagadnienie turystyki nader wielostronnie. Omawia ona więc: korzyści turystyki pod względem gospodarczym, politycznym i kulturalnym; wartości turystyczne Polski, dotychczas niestety zbyt mało znane; dalej rozważa postulaty, turystyki, jak ułatwienia i ulepszenia komunikacyjne, kwaterunkowe i t. d. Autor nie zapomina również o konieczności odpowiedniej propagandy turystyki polskiej. Realne wnioski autora idą w tym kierunku, że turystyka ma w Polsce duże widoki rozwoju, zwłaszcza wobec wzrostu zainteresowania Polską w innych krajach.

Może nie wszystkie wywody autora znajdują ogólną aprobatę (np. co do kultury mieszkaniowej, dostępnej w rozmiarach takich jak autor ją propaguje, tylko nielicznej garstce wybranych); książka zasługuje jednak na należne jej przodujące miejsce w literaturze turystycznej.

Dr. L. R o s i ń s k i (Poznań).

Peel (The Hon. George): The Economic Impact of America*
London Macmillan and Co. 1928.

Nietylko zagranicą, ale i w Anglii, ustaliło się przekonanie, że świetny rozwój ekonomiczny Stanów Zjednoczonych nietylko podniósł stan ekonomiczny tego kraju do poziomu W. Brytanji, ale rozpędem swym i nadzwyczajnym bogactwem naturalnem zagraża W. Brytanji w tej sferze działalności gospodarczej, w której ona posiada przewagę nad innymi krajami. Autor powyższej książki, znany zaszczytnie już z kilku prac ogłoszonych poprzednio, podjął się zbadania słuszności tej doniosłej tezy. Autorowi chodziło o stwierdzenie wpływu, jaki mieć będzie kolosalna potęga ekonomiczna Stanów Zjednoczonych na W. Brytanję, i czy przyszłość finansowa tej ostatniej będzie mniej więcej taka sama jaką była naprz. przeszłość Holandji. W pierwszym rozdziale autor analizuje pozytywną stronę tej tezy, w następnych siedmiu rozdziałach odwrotną jej stronę, a w czterech końcowych rozdziałach wyprowadza swe wnioski.

Ostateczny rezultat dochodzeń autora jest, że obecne znaczenie ekonomiczne W. Brytanji nie jest mniejsze niż dawniej i że z czasem będzie ono jeszcze większe. Ten na pozór nadzwyczajny i nieoczekiwany wniosek został mocno ufundowany i logicznie uzasadniony niezmiernie bogatym i bardzo ciekawym materiałem dowodowym. Trzeba przyznać, że autor miał trudne zadanie, które musiało odbić się na sposobie traktowania tematu tak, aby w niczem nie obrazić przeczulonej wrażliwości amerykańskiej, tembardziej, że temat jest bardzo sporny.

Przedewszystkiem autor ustala wpływ presji ekonomicznej Stanów Zjednoczonych na zadłużenie W. Brytanji, jej handel wywozowy, oraz przeszkody, jakie ten handel napotyka w wysokiej taryfie celnej amerykańskiej; na jej żeglugę, oraz jej potęgę finansową. Autor stwierdza kolosalne zadłużenie W. Brytanji w Ameryce, redukcję stosunku wywozu angielskiego w eksporcie światowym, z równoczesnym wzrostem wywozu wyrobów gotowych amerykańskich konkurujących z wyrobami angielskimi na rynku światowym, oraz zmniejszenie wywozu wyrobów angielskich do Ameryki wskutek coraz bardziej rosnącej barjery celnej; a także

* Ekonomiczny nacisk Ameryki.

kolosalny wzrost floty kupieckiej amerykańskiej oraz wzrost jej potęgi finansowej. Wszystko to jak gdyby potwierdzało tezę, że presja ekonomiczna Ameryki grozi zepchnięciem Anglii na plan drugi. Jednakowoż szczegółowa analiza tych czynników zadaje kłam temu twierdzeniu. Autor wykazuje słabe strony bankowości, systemu pieniężnego i finansów publicznych Stanów Zjednoczonych w porównaniu do W. Brytanji, które w walce konkurencyjnej tych krajów mogą mieć wielkie znaczenie. Chaotyczność istniejąca w bankowości, systemie pieniężnym i opodatkowaniu, współzawodnictwo władzy centralnej z władzami stanów, wpływa ujemnie na normalny wzrost potęgi ekonomicznej Ameryki.

Co się tyczy nacisku na przemysł wywozowy, to autor odróżnia cztery epoki. Pierwsza obejmuje czasy najstarsze do r. 1860. W tym okresie nacisku ekonomicznego nie było. Chociaż zatarg z kolonjami amerykańskimi, który doprowadził do ich utraty, wywołany został obawą konkurencji amerykańskiej, konkurencja ta dała się dopiero odczuć w drugiej epoce (od r. 1860—1913) i to przeważnie w rolnictwie. Natomiast w pierwszym okresie Ameryka znaczną część swego zapotrzebowania pokrywała z Anglii. W drugiej epoce nacisk produkcji rolnej umożliwiony był nadzwyczajnym rozkwitem komunikacji w Ameryce, do czego przyczynił się kapitał angielski, który z tego tytułu czerpał też wielkie dochody. Dowóz zaś produktów rolnych miał coprawda ujemny skutek na rolnictwo angielskie, ale z drugiej strony obniżenie kosztów utrzymania było korzystnym dla całego kraju. Zresztą, po r. 1900 nacisk ten znacznie się zmniejszył wskutek przyrostu ludności przemysłowej w Ameryce. Co się tyczy specjalnie wyrobów gotowych — to w tym okresie popyt na nie w Ameryce był tak wielki, że produkcja amerykańska była niedostateczna. Ale około r. 1900 popyt na wyroby amerykańskie został nasycony i wywóz tych wyrobów zaczął wzrastać. Jednakże, znaczenie tego nacisku było negatywne tj. zmniejszać się zaczął wywóz wyrobów angielskich do Ameryki, ale nie na rynki neutralne. Tak, aż do wojny nacisk ekonomiczny Ameryki wyrażał się dla Anglii w malejącej konkurencji w rolnictwie, słabo rosnącej konkurencji przemysłowej na rynku światowym, oraz w stale wzrastających przeszkodach celnych w Ameryce. Właściwy nacisk powstaje dopiero podczas wojny, która zaczyna trzecią epokę. Rośnie zadłużenie narodowe, topnieją aktywa posiadane

w Ameryce, zmniejsza się udział angielski w przywozie amerykańskim, wzrasta udział amerykański w eksporcie światowym na niekorzyść Anglii,

Nareszcie w czwartym okresie (r. 1924—1928) przybywa nowy faktor: złoto. Posiadanie kolosalnych zapasów złota przez Amerykę uniezależniło do pewnego stopnia normalny rozwój gospodarczy W. Brytanji od Stanów Zjednoczonych.

Analizując przyszłość, autor nie obawia się nacisku zadłużenia, ponieważ będzie ono albo zupełnie zniesione, albo też ciężary jego będą nadal rozłożone (według zasady Balfour'a) na dłużników Anglii. Nie obawia się on również konkurencji przemysłowej amerykańskiej, bo wyroby amerykańskie są standaryzowane, gdy angielskie specjalizują się w jakości. W samej Ameryce rodzi się też popyt na wyroby jakościowe. Co się tyczy taryfy, to choć wzrasta ona — to jednak zostawia wciąż jeszcze znaczny wyłom, przez który mogą przenikać wyroby angielskie, nie podlegające cłu. Zresztą, zdaniem autora, kraj zależny od wysokiej taryfy celnej nie jest groźny na rynku światowym, wniosek hazardowy w stosunku do Ameryki.

W dziedzinie żeglugi nacisk ekonomiczny nie udał się zupełnie i w tej sferze Anglja nie potrzebuje się obawiać niczego.

Gorzej się ma sprawa z naciskiem monetarnym. Powodzenie New-Yorku i Londynu zależy tu od stopy dyskontowej, której szanse są równe w obydwóch krajach. Jeżeli przytem Londyn, stracił na finansowaniu handlu światowego, to zato organizacja rynku pieniężnego w Londynie jest lepsza, daleko szybciej rosą też inwestycje zagraniczne angielskie od amerykańskich. W rezultacie więc żaden z nacisków nie jest groźny. To też autor uważa, że zamiast terminu „impact” należy raczej używać „compact”, świadczący o łączności, zgodności wspólnej akcji obydwóch krajów.

Książka zawiera bogactwo detali, dotyczących historii monetarnej, finansowej i politycznej Ameryki, świetną charakterystykę jej wielkich ludzi jak Wilsona, Bryana, Clevelanda etc. i stanowi doskonały wstęp do studjów nad obecnym układem sił gospodarczych anglo-amerykańskich, stworzonych wojną ostatnią.

Dr. Stefan Janicki (Londyn).

- Cezak Jakób Stefan.: Geografia gospodarcza wraz ze statystyką życia współczesnego (100 ilustracyj, uwag i wykresów). Wyd. III powiększone. Warszawa 1929, 8-ka, str. VIII + 400.
- Co każdy Polak o morzu wiedzieć powinien? Praca zbiorowa pod redakcją Adama Uziembły. Warszawa 1929. Nakł. Instytutu Wydawniczego Ligi Morskiej i Rzecznej, 8-ka, str. 142.
- Dzierżawski Augustyn: Okalina i Czerników. Opis porównawczy dwóch wsi pow. opatowskiego, jednej z gruntami w szachownicy i drugiej scalonej. Warszawa 1929. Nakł. Państw. Instytutu Nauk. Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, 8-ka, str. 100 (Biblioteka Puławska. Serja prac społeczno-gospodarczych Nr. 14).
- Gołębiewski Aleksander: Geografia gospodarcza ogólna ze szczególnym uwzględnieniem historii handlu, przemysłu i towaroznawstwa. (Z 12 wykresami i mapami). Podręcznik dla liceów handlowych i szkół zawodowych. Warszawa. Nakł. Zgromadzenia Kupców m. st. Warszawy, 8-ka, str. 199 z mapami.
- Guściora Franciszek: Trzy Kurzyny, wsie powiatu niskiego. Warszawa 1929. Nakł. Państw. Instytutu Nauk. Gosp. Wiejskiego w Puławach, 8-ka, str. 129 (Biblioteka Puławska. Serja prac społeczno-gospodarczych Nr. 17).
- Janicki Stanisław: Śląsk na łonie Macierzy 1922—1928. Z przedmową Adama Krzyżanowskiego. Katowice 1929. Nakł. autora, 8-ka, str. 355.
- Kataster sił wodnych Polski. Dorzecze I rządu: Wisła. Dorzecze II rządu: Dunajec. Warszawa. Nakł. Min. Robót Publicznych 1929, 4-ka, stron 21 z tabl.
- Komierowski K.: Wielka Brytania. Sprawozdanie ekonomiczne z 1928 roku Konsulatu Generalnego Rzplitej w Londynie w opracowaniu konsula generalnego.... pod redakcją tygodnika „Przemysł i Handel”. Warszawa 1929. Nakł. Min. Spraw Zagranicznych, 8-ka, str. 80. (Sprawozdania Ekonomiczne Urzędów Zagranicznych Rz. P.).
- Księga pamiątkowa miasta Poznania. Dziesięć lat pracy polskiego zarządu stołecznego miasta Poznania. Poznań 1929. Nakł. Magistratu st. m. Poznania, 4-ka, str. 715 z tabl.
- Kujawy. Opis Kujaw pod względem historycznym, geograficznym, rolniczym i przemysłowo-handlowym. Inowrocław (1929), 8-ka, str. 42 z tablicami. (Wyd. Wielkopolskiego Tow. Kółek Rolniczych. Oddział Inowrocław).
- Kurnatowski Jerzy: Kaszubi, ich rozwój kulturalny i gospodarczy. Warszawa 1929, 8-ka, str. 14. (Prace Działu Gospodarczej Polityki Komunalnej Związku Miast Polskich).
- Kwapien Stanisław: Opis i reorganizacja gospodarstwa włościańskiego w Kleczy Dolnej, woj. krakowskie. Warszawa 1929. Nakł. Państw. In-

- stytutu Nauk. Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, 8-ka, str. 88 z tabl. (Biblioteka Puławska. Serja prac społeczno-gospodarczych Nr. 16).
- Od morza (Poznań 1929). Nakł. „Baltia” Korporacji Stud. Uniw. Poznańskiego, 4-ka, str. 31.
- Perlik Władysław: Opis powiatu bydgoskiego pod względem rolniczym i działalność powiatowego Oddziału Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych na powiat bydgoski. Bydgoszcz 1929, 8-ka, str. 19. (Wyd. Powiatowego Oddziału Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych na powiat bydgoski nr. 1).
- Polska. Mapa topograficzna, komunikacyjna i administracyjna. Skorowidz miejscowości obejmujący 31.000 nazw topograficznych. Lwów—Warszawa 1929, Książnica - Atlas, 8-ka, str. 198.
- Pomorze (Polskie). Praca zbiorowa pod redakcją Józefa Borowika. T. I. Ziemia i ludzie. Toruń 1929, 8-ka, str. 326. (Wyd. Instytutu Bałtyckiego)
- Punicki Stanisław: Zagadnienie turystyki w Polsce. Warszawa 1929. Polskie Tow. Krajoznawcze, 8-ka, str. 77.
- Reisner L.: Afganistan. Przekład z niemieckiego Zofji Orm. Warszawa 1929. Nakł. Spółdzielni Księgarskiej „Książka”, 8-ka, str. 141.
- Studnicki Władysław: Ziemie wschodnie. Stan gospodarczy i widoki rozwoju. Warszawa 1929. Nakł. tygodnika „Przemysł i Handel”, 8-ka, stron 79.
- Toruń. Monografia Miasta. Toruń. Nakł. Magistratu 1929, 8-ka, str. 81 z tablicami.
- Wąsowicz J. i Zierhoffer A.: Polska w cyfrach. Lwów—Warszawa 1929. Książnica—Atlas, 16-ka, str. 31. (Odb. z Rocznika Instytutu Kartograficznego im. E. Romera).
- Wąsowicz J. i Zierhoffer A.: Świat w cyfrach. Lwów—Warszawa 1929. Książnica - Atlas, 16-ka, str. 77. (Rocznik Instytutu Kartograficznego im. E. Romera, r. I. 1929).
- Województwo Śląskie 1918—1928. Rozwój administracji samorządowej Województwa Śląskiego w zarysie. Informator i przewodnik po Wystawie Województwa śląskiego na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu. (Redakcja: Ludwik Ręgorowicz, Marjan Dworzański, Marjan Wł. Tułacz). Katowice 1929. Nakł. Śląskiej Rady Wojewódzkiej, 8-ka, str. 400 z mapą.
- Wołoszynowski Joachim: Województwo Wołyńskie w świetle liczb i faktów. Łuck 1929, 8-ka, str. 248. (Wyd. Wołyńskiego Komitetu Regionalnego w Łucku, t. I.).

Czasopisma: Borghesani Guido A. Dr. Prof.: Zagadnienie surowców w Italji (Polonia—Italia Nr. 3—4. 1929). — Czerwijowski Z.:

Wpływ reformy rolnej na stan lasów na Polesiu (Gazeta Rolnicza Nr. 21—22. 1929). — C S.: Handel polski na Bałtyku (Przemysł i Handel, zeszyt 21. 1929). — D.: Światowa produkcja ropy w roku 1928 (Przemysł i Handel, zeszyt 16. 1929). Frejlich J. Dr.: Liga Narodów a światowy kryzys cukrowy (Przemysł i Handel, zeszyt 30. 1929). — Hubert W. Inż.: Bezpośrednie połączenie Gdyni z Ameryką Północną (Przemysł i Handel, zeszyt 22. 1929). — Janicki S. Dr.: Z gospodarczego położenia Wielkiej Brytanji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13. 1929). — Tenże: Nasza gospodarka stawowa a import ryb do Polski (Gazeta Rolnicza Nr. 18. 1929). — Kalecki M.: Regulacja światowego rynku cyny (Przemysł i Handel, zeszyt 32. 1929). — Tenże: Europejski kryzys węglowy (Przemysł i Handel, zeszyt 26. 1929). Kulmatycki W.: Zanieczyszczenie wód rybnych przez ścieki zakładów przemysłowych w województwach zachodnich (Gazeta Rolnicza Nr. 16. 1929). — L.: Mleczarstwo na Pomorzu Niemieckim (Rolnik Ekonomista Nr. 12. 1929). — Łychowski T. Dr.: Prace gospodarcze Ligi Narodów (Przemysł i Handel, zeszyt 24. 1929). — Makowski A.: Użyteczne źródła energii i ich przyszłość ze szczególnem uwzględnieniem polskich (Przegląd Górniczo-Hutniczy Nr. 13—14. 1929). — Massalski W.: Perspektywy gospodarcze Afryki (Przemysł i Handel, zeszyt 23. 1929). — Mierczyński S. Inż.: Sprawa wulkanu w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 20. 1929). — M.: Ekspansja ekonomiczna w Ameryce południowej (Przemysł i Handel, zeszyt 30. 1929). — Niewiarowicz L.: Wpływ czynników meteorologicznych na ziarno (Gazeta Rolnicza Nr. 24. 1929). — Osiński T. Dr.: Geografia gospodarcza powiatu starogardzkiego (Ruch Samorządowy Nr. 5—6. 1929). — Podraszko J. Inż.: Wielki przemysł olejarski w Gdyni (Przemysł i Handel, zeszyt 21. 1929). — Staniszewski K.: Z gospodarczego położenia Francji (Przegląd Gospodarczy Nr. 8. 1929). — Tenże: Z gospodarczego położenia Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 11. 1929). — Szulc K. Prof.: Meteorologia a potrzeby rolnictwa (Gazeta Rolnicza Nr. 15. 1929). — Tenże: O potrzebie zorganizowania w Polsce systematycznych badań meteorologicznych przyziemnych warstw powietrza (Gazeta Rolnicza Nr. 25. 1929). -- Szukiewicz T.: Kolej wschodnio-chińska a konflikt chińsko-sowiecki (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 15. 1929). — S. I.: Projekt budowy portu rybackiego na wybrzeżu „Wielkiego Morza” (Przemysł i Handel, zeszyt 21. 1929). — W. R.: Produkcja a eksport ryb w Norwegji (Przemysł i Handel, zeszyt 29. 1929). — Tenże: Sytuacja gospodarcza Litwy (Przemysł i Handel, zeszyt 22. 1929). — Ankieta w sprawie podziału administracyjnego państwa (Ruch Samorządowy Nr. 5—6. 1929). — Światowy przemysł okrętowy (Przemysł i Handel, zeszyt 34. 1929). — Rozwój przemysłu samochodowego w Stanach Zjednoczonych (Rolnik Ekonomista Nr. 17. 1929). — Sprawy morskie Belgji (Przemysł i Handel, zeszyt 25. 1929). — Zagadnienie dróg tranzytowych w Persji (Przemysł i Handel, zeszyt 17. 1929).

Contribution à l'étude du peuplement des hautes montagnes par P. Allorge, R. Benoist, A. Chevalier.... Paris. Le Chevalier 1928, 8-ka, str. 260. (Société de biogéographie 2).

Lithuania 1928. Edited and compiled by E. J. Harrison. London, Harell, Watson & Viney, 1929, 4-ka, str. 384.

Haltenberger Michael: Die baltischen Länder. Wien, Deuticke, 1929, 8-ka, str. 77. (Enzyklopädie der Erdkunde 24). RM 5.

Machatschek Fritz: Europa als Ganzes. Wien, Deuticke, 1929, 8-ka, str. 103. (Enzyklopädie der Erdkunde 16). RM. 6.

Rheinhard Rudolf: Weltwirtschaftliche und politische Erdkunde. 6 stari erweiterte und umgearbeitete Auflage. Breslau, Hirt, 1929, 8-ka, str. 279. RM 7,80.

DZIAŁ IX.

Polityka socjalna i samorządowa. Organizacja pracy.

Klarnier Czesław Inż.: O popieraniu budowy tanich mieszkań w Polsce i zagranicą. Warszawa. Wydawnictwo Izby Przemysłowo-handl. w Warszawie. Tom I. 1929 r. str. 118.

Autor od dłuższego czasu zajmuje się „tem bolesnem zagadnieniem, jakie stanowi dla Polski problem mieszkaniowy”. Pierwszym owocem jego zainteresowania była broszurka „Zagadnienie mieszkaniowe w niepodległej Polsce”, drukowana w roku 1928. Wydając obecnie obszerniejszą pracę, złożył dowód, że „nie może przestać myśleć o tem bolesnem zagadnieniu”.

W pierwszym rozdziale autor streszcza na kilku stronicach sytuację na rynku mieszkaniowym przed wojną, w czasie wojny i po wojnie.

Stwierdza, że już przed wojną ingerencja czy to państwa czy też samorządu była rzekomo konieczna, aby zwalczyć niedomagania kwestji małych mieszkań.

Omawiając zastój budownictwa w czasie wojny, inż. Klarnier upatruje przyczynę tego zjawiska w drożyznie materiałów i robocizny. Pogląd ten uważam za błędny. Nie budowano domów mieszkalnych po prostu dlatego, że nie było popytu na mieszkania, skoro kilkanaście milionów ludności „mieszkało” w okopach, kilka milionów — w szpitalach, a jeszcze kilka milionów — legło na cmentarzach.

Następnie, przechodząc do czasów powojennych, autor wskazuje na pogorszenie się sprawy mieszkaniowej w całej Europie, dopatrując się przyczyn tego zjawiska w szeregu okoliczności, często u nas przytaczanych, które — jego zdaniem — wywołały powojenny kryzys mieszkaniowy. A więc brak kapitałów, drożyzna materiałów i robocizny itp. Niestety Autor nie podkreśla z należytym naciskiem (przynajmniej we wstępie), że najważniejszą przyczyną była wadliwa polityka cen za komorne, która z jednej strony rozszerzyła popyt na mieszkania, a z drugiej — uniemożliwiła podaż nowych lokali. Powojenna polityka mieszkaniowa przyczyniła się przede wszystkim do tego, że rozpiętość między podażą a popytem na mieszkania doszła do dzisiejszych katastrofalnych rozmiarów.

Następnie w szeregu rozdziałów omawia inż. Klarner akcję finansową i budowlaną prawie wszystkich państw Europejskich, a więc Francji, Niemiec, Austrii, Czechosłowacji, Wielkiej Brytanii, Italii, Belgii, Holandji, Krajów Skandynawskich, Rosji Sowieckiej i Polski. Opisy te roją się od liczb astronomicznych, zestawień i danych statystycznych. Świadczą o wielkiej, mozolnej pracy, włożonej w to dziełko.

Ciekawsze są rozdziały, omawiające stosunki Polskie. Autor stawia sprawę przeludnienia i braku małych mieszkań znacznie szerzej niż prawie wszyscy autorzy, piszący o tej sprawie: stwierdza mianowicie, że „przeludnienie mieszkań na wsi jest większe, niż w miastach” (str. 66).

Następnie inż. Klarner daje nam szkic stosunków mieszkaniowych w dzisiejszej Polsce oraz szczegółowo omawia akcję Rządu jak ustawodawczą tak też finansową, zmierzającą do złagodzenia kryzysu mieszkaniowego.

Najciekawszy jest jednak rozdział, traktujący o „warunkach, powstrzymujących rozwój budownictwa w Polsce”. Autor zwalcza przede wszystkim błędny pogląd, że brak kapitałów budowlanych zahamował u nas ruch budowlany. Na taki brak kapitału, aby nim wytłumaczyć zamarcie prywatnego ruchu budowlanego, jednak nie cierpimy. Świadczą o tem: „odbudowa wsi polskiej, fakt, że dźwignęliśmy do życia nowe działy przemysłu, jak fabryki lokomotyw i wagonów . . . przemysł elektrotechniczny; . . . że rozbudowaliśmy znakomicie przemysł chemiczny (str. 101 i 102). Stąd autor słusznie wnioskuje, że „jest rzeczą oczywistą, iż przy badaniu głodu

mieszkaniowego w Polsce należy szukać innych jeszcze przyczyn, niż brak pieniędzy" (str. 102). Tę przyczynę widzi autor w naszej polityce mieszkaniowej. Znamienny jest jego pogląd, że „nie można stać na stanowisku, iż usunięcie trudności kredytowych rozwiąże całe zagadnienie" (str. 104), jak to się jeszcze wielu znachorom w dziedzinie polityki gospodarczej do dziś dnia wydaje.

Autor, nie krytykując bynajmniej prawodawstwa powojennego... stwierdza, iż nie mogło ono zachęcić do budowy domów mieszkalnych nawet wtenczas, gdy nowowypbudowane domy nie podlegały ograniczeniom, wynikającym z ustawy o ochronie lokatorów" (str. 104), a to ze względu na moment ryzyka dla budujących, „ponieważ zdarzały się wypadki, które piszący zna osobiście, iż sądy polskie pozbawiały właściciela możliwości swobodnego rozporządzania mieszkaniami nawet w nowych domach" (str. 105).

„Obok polityki mieszkaniowej zjawiskiem, utrudniającem rozwój budownictwa w Polsce... jest obecny stan pracy"..... ponieważ „w Polsce... ilość godzin pracy robotników budowlanych jest najniższa" (str. 110), jak to wynika z załączonej tabelki:

Polska	1640 godzin pracy rocznie
Francja	2396 godzin pracy rocznie
Belgia	2448 godzin pracy rocznie
Italia	2712 godzin pracy rocznie
Niemcy	3110 godzin pracy rocznie

To też, chcąc uzdrowić nasze stosunki mieszkaniowe, trzeba — zdaniem autora — uprawiać „politykę mieszkaniową, zgodną z ogólnymi zasadami praw ekonomicznych... Koniecznym warunkiem tego jest stopniowe doprowadzenie cen w nowych i starych domach do jednakowego poziomu" (str. 107) oraz „zwiększenie ogólnej ilości godzin pracy w budownictwie" (str. 111). Prócz tego inż. Klarner żąda zastosowania naukowej organizacji pracy w budownictwie, normalizacji, unikania marnotrawstwa przez staranne i drobiazgowo opracowanie planów budowlanych oraz seryjnej, masowej produkcji domów.

Wobec tego, że ożywienie budownictwa jest zagadnieniem bardzo skomplikowanym, dla zrozumienia którego ciała ustawodawcze — jak dotąd — nie ujawniły należytej kwalifikacji; „wobec drażliwego charakteru politycznego" tej sprawy

wy i zmienności stosunków, wchodzących w grę — żąda autor upoważnienia Prezydenta do rozstrzygnięcia tej kwestji drogą rozporządzeń z mocą ustawy tak, jak w swoim czasie przeprowadzono reformę waluty i sanację skarbu.

Praca inżyniera Klarnera świadczy o dużej ewolucji na lepsze poglądów naszej elity społecznej na kwestję mieszkaniową. Jest poważnym krokiem naprzód w teoretycznym rozwikłaniu tego splotu zagadnień, jakim jest sprawa mieszkaniowa w Polsce. Każdy, kogo interesuje to „bolesne” zagadnienie, winien czem prędzej zapoznać się z tą cenną książką.

Jerzy Schimmel (Poznań).

Kopankiewicz Zygmunt Magister praw: Ubezpieczenie Pracowników Umysłowych. Wydawnictwo Związku Pracowników Kas Chorych i Instytucji Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie, str. 68.

Ubezpieczeniami społecznymi w Polsce zajmuje się tak mało ludzi, że należy powitać z zadowoleniem każdą pracę z tej tak ważnej i ciekawej dziedziny. Do prac tych nie można przykładać tej miary, jaką mierzy się inne prace naukowe, recenzent musi uwzględnić, że każda praca, każde wydawnictwo — o ile tylko nie jest szkodliwe (jak naprzykład broszurka, która ukazała się w Warszawie a miała wyjaśnić zainteresowanym zasady ubezpieczenia pracowników umysłowych) — jest dużym postępem i przyczyni się do wzbudzenia zainteresowania wśród ludzi, których sprawy te bezpośrednio dotyczą.

Omawiane wydanie ma na celu podanie w streszczeniu przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 listopada 1927 r. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Dz. R. P. nr. 106 poz. 911). Autor ułatwił sobie zadanie tem, że przytaczał dosłownie ważniejsze artykuły rozporządzenia a do niektórych dodał objaśnienia, nie wdając się zresztą w rozstrząsanie kwestyj zawiłych i niejasnych. Zaletą broszury jest to, że podaje w wyciągu rozporządzenie i w ten sposób trafia do zainteresowanych, którzy, jak doświadczenie uczy, niechętnie czytają rozporządzenia i ustawy, choćby najważniejsze, in extenso. Oby przyczyniła się do wzbudzenia zainteresowania wśród pracodawców i pracowników.

Dr. Juljan Baumgarten (Poznań).

Zieliński Józef Dr.: Higiena Pracy, Warszawa Instytut gospodarstwa społecznego 1929. str. 354.

Zmarły przed kilkunastu miesiącami Dr. Józef Zieliński, piękny postawił sobie pomnik w nazwanej powyżej książce, która jest u nas jedynym dziełem o higienie pracy. Zasłużony już Instytut Gospodarstwa Społecznego wydał je z prawdziwym pietyzmem, spełniając obowiązek moralny wobec autora, społeczeństwa naszego, a zwłaszcza klasy robotniczej i pracowniczej.

Wykład higieny poprzedzony jest portretem-fotografią z płaskorzeźby, wykonanej w 1921 roku i przedśłowiem Ludwika Krzywickiego. Artysta-rzeźbiarz umiejętnie podpatrzył entuzjastyczne zapatrzenie w przyszłość, uwydatnił ascetyczny profil, rozwichrzone włosy i zarost i silnie narysował bruzdy na czole wyżłobione pracą i troską o losy Ojczyzny, ludzkości, a zwłaszcza ukochanej nad wszystko klasy robotniczej.

Ludwik Krzywicki daje sylwetę moralną Zielińskiego, niezmeżonego pracownika, marzyciela społecznego i utopisty, obdarzonego niezachwianą wiarą w urzeczywistnienie swych ideałów. Prosty a rzewny sposób ujęcia dziejów współpracy i znajomości obu tych mężów stanowi dowód jak bardzo zbliżali się w ukochaniu tych samych ideałów i dążeniu do pokrewnych celów.

Ktokolwiek przeczyta, a nawet przerzuci „Higienę Pracy” przyzna mi prawdopodobnie, że jakkolwiek idzie tu o wykład systematyczny, a nawet o popularyzację nauki, nie mogłam pominąć Wstępu. Właściwości człowieka tak świetnie ujęte rylcem i piórem nadają specjalny charakter książce. Nie jest to suche pouczanie, ani rezultat samych badań. Dzieło żyje, ogarnia bowiem wszystkie dziedziny robotniczego życia, poucza o zasadach higieny, a jednocześnie daje przepisy normatywne do bezpośredniego zastosowania.

Odbiega przeto książka J. Z. od innych. Naukową nazwać ją trzeba ze względu na systematyczny układ, wielką znajomość przedmiotu, wszechstronne oświetlenie tegoż, ogromną erudycję. Autor unika cytat w odsyłaczach prawdopodobnie, ażeby swoją książkę uczynić łatwiej dostępną ogółowi pracującemu. Cytuje zaś wiele nazwisk dla poparcia swoich twierdzeń, powołuje się na mnóstwo faktów dokonanych już w innych krajach, zwł. we Francji, którą zna najlepiej, gdyż był przez lat kilkadziesiąt francuskim obywatelem i brał bezpośredni, żywy udział w pracy wśród francuskiej klasy robotniczej.

Tu uczynić muszę małe zastrzeżenie: wydaje mi się kult dla Francji nieco przesadny. Higjena pracy nie stoi tam chyba tak wysoko, aby Polska uważała ten kraj za niedościgniony na dziś wzór. Zarówno wysoka stopa śmiertelności i chorobowości, jak wrażenia i przeżycia naszych emigrantów są wielokroć ujemne.

„Higjena Pracy” obejmuje następujące działy: Higjena pracy — Fizjologia pracy — Fizjologia pracy kobiecej — Fabryka jej urządzenia i zwyczajaje ze stanowiska higieny — Naukowa organizacja pracy — Choroby i zatrucia zawodowe — Higjena pracy a zatrucia zawodowe — Higjena pracy, a zajęcia poszczególne — Higjena pracy a bezrobotni.

Mówiąc o fizjologii pracy, autor stawia zasadę, że celem fizjologii pracy jest „osiągnąć organizację pracy w jak największej harmonii z czynnościami organizmu ludzkiego”. Zajmuje się przeto zmęczeniem, bada jak oddziaływa na nie światło, temperatura, wilgotność powietrza i dostateczny tegoż dopływ. Bardzo ważnym jest wykład o różnicy jaka zachodzi między zmęczeniem normalnem „zdrowem”, jak je nazywa, które da się usunąć przy kilkunastu minutach wypoczynku, lub dobrze przespanej nocy, a przemęczeniem, które nagromadza w organizmie toksyny i stale obniża zasób sił, aż do zupełnego ich wyczerpania.

Kapitalizm nadmiernie zużywa siły robotnika. Autor wielokroć powołuje się na bliżej nieokreślony ustrój przyszły, w którym higienista regulować będzie życie i pracę. Taki nadmierny optymizm, co do przyszłości, której obraz zaciemnił nam eksperyment bolszewicki, może niepotrzebnie każe autorowi przeoczać, że właściwie ewolucja stopniowa, acz jeszcze powolna, daje nawet w Polsce ustawy i instytucje, które chronią pracę i zdrowie robotników. Dowodem tego jest bodaj ustawa o ochronie pracy kobiet i młodocianych, oraz 84 żłóbki, które już powstały przy fabrykach na podstawie jej przepisów.

Warto zanotować, że dr. Z. jest stanowczym przeciwnikiem dnia pracy bez przerw, czego tak powszechnie żądają robotnicy, podobnie uważa za zgubną pracę akordową, którą przecież popierają Związki Zawodowe w krajach Zachodu. Mówiąc o pracy kobiecej zwraca uwagę na mniejsze siły fizyczne kobiet, na podział czynności taki, aby były prostsze i stać się mogły automatycznymi i wogóle stoi na stanowisku różnic biologicznych i psychicznych między mężczyzną i ko-

bieta, a zatem jest za specjalną ochroną pracy kobiet, nie tylko za ochroną macierzyństwa. Jak wiadomo podniesione tu zagadnienia są sporne wśród reformatorów społecznych. Podobnie udowadnia dr. Z. że respiratory przykre i krępujące dla robotnika, powinny być zastąpione przez ekshaustory, ponieważ są wielokrotnie zbiornikami pyłu i bakteryj i zamiast ochrony przynoszą szkodę.

Godnemi uwagi są rozdziały poświęcone tayloryzmowi i organizacji pracy. Dr. Z. omawia różnicę między dążeniem do wydobywania z pracownika największej sumy pracy i zmuszenia go do najintensywniejszego wysiłku, a organizacją pracy, której celem jest przystosowanie pracy i jej narzędzi do indywidualności robotnika, opierając się na fizjologii i czynnikach psychologicznych. Autor nasz zastrzega się, aby nie posądzano go o bagatelizowanie genialnych wyników obserwacji i metod Taylora i jego szkoły, ale uważa, że u nas traktowane są i stosowane bezkrytycznie. Metody dawno porzucone uchodzą za ostatni wyraz postępu. I tak np. dynamometr i ergograf nie są już używane w Ameryce dla określenia przemęczenia przemysłowego, a chronometraż jest zakazany w państwowych zakładach Stanów Zjednoczonych.

Przy omawianiu poszczególnych zawodów widać, że autor badał je, że nie tylko rozumie, ale i daje wskazówki jak pracę uczynić w nich zdrową i przyjemną. Z zawodów pracowniczych specjalne rozdziały poświęcone zostały lotnikom, drukarzom, stenografom, pocztowcom, telefonistkom, telegrafistom, artystom. Krótko ale racjonalnie omówiona jest higiena młodzieży akademickiej. Zamiast ubolewać nad ujemnymi objawami, których nie neguje, daje Z. wskazania dla młodzieży i ma tu na uwadze specjalnie polską młodzież. A zatem żąda odpowiednich mieszkań, a „warunkiem pracy intelektualnej jest powietrze, słońce, spokój i cisza”, — dobrego odżywiania, oraz przerw w pracy i ćwiczeń gimnastycznych. Nie zachwyca się też nasz higienista, gdy akademik równocześnie pracuje jako szofer, kelner, buchalter, maszynistka, bo to nadmierne przemęczenie pracy umysłowej nie służy. Gdy chodzi o sport występuje dr. Z. jako przeciwnik karkołomnych i pochłaniających całego człowieka wysiłków, ale znaczenie higieniczne i moralne sportów ocenia należycie.

Ostatni dział poświęcony higienie bezrobotnych zajmuje się problemem bezrobocia ze strony zupełnie nieoczekiwanej.

Zdawałoby się, że szczytem doskonałości reformy społecznej byłoby zapewnić bezrobotnemu nie gorsze warunki życia, niż je ma robotnik stojący w pracy.

Naszemu autorowi to nie wystarczy. Bierze on pod uwagę wyczerpanie organizmu bezrobotnego gorszym odżywianiem i różnymi brakami, które wyniknąć muszą gdy bezrobocie trwa długo, a szczególnie stanami psychicznymi, które jak obawa ostatecznej nędzy, odzwyczajenie od pracy, poczucie własnej niemocy odebrały cięższą robotnikowi. Daje przeto rady co do odżywiania, napojów, wskazuje na położenie rodziny bezrobotnego, na dzieci, bezrobotne robotnice w ciąży i wierzy, że nadejdzie przyszły ustrój, który obecną **nędzę usunie**. Rady podawane w tym dziale zastosowane być zresztą powinny do każdego robotnika, niezależnie od tego, czy ma pracę. Higiena bezrobotnego zaś, to przedewszystkiem dostarczenie mu pracy.

Dzieło dr. Z. omawia taką mnogość kwestyj, że trudno dać o nich należyte pojęcie w sprawozdaniu. Zaznaczyć tu muszę jeszcze, że za mało uwagi zwrócił autor na rolę alkoholizmu w życiu robotnika i niesłusznie udowadnia, że głównie przemęczenie doprowadza do używania i nadużywania alkoholu. Bezsprzecznie zaś alkoholizm jest pierwszym powodem niższej kategorii pracy i nieodporności organizmu. Ubolewać należy, że Szan. Autor nie rozszerzył tego działu, bo książka jego powinna znaleźć się w ręku każdego inteligentnego robotnika.

Książka ta powinna również być przeczytana przez każdego przyjaciela ludzkości i każdą jednostkę pracującą. Szkoda, że niema na końcu zestawienia bibliografji, co byłoby pożądane zwł. u nas, gdzie tak mało zajmowano się dotąd higiena pracy.

Prof. Dr. Zofja Daszyńska - Golińska (Warszawa).

Bryła Stefan: Budownictwo w Polsce 1918—1928. Warszawa 1929, 8-ka, str. 34. (Odb. z „Przeglądu Technicznego”).

Budżet miasta Katowic, województwo śląskie, na rok rachunkowy 1929. Katowice 1929, 4-ka, str. 157.

Budżety funduszu gminy król. stoł. m. Lwowa jako też zakładów i fundacyj pod jej zarządem zostających na rok 1929/30. Lwów. Nakł. gminy król. stoł. m. Lwowa 1929, 4-ka, str. 291.

- Grocholski St. i Chwalewik Edward: O opiekunach społecznych i o komisjach opieki społecznej. Zbiór przepisów z wyjaśnieniami. Warszawa 1929, 8-ka, str. 36.
- Grocholski Stanisław i Chwalewik Edward: Opieka społeczna. Zbiór ustaw i rozporządzeń, z wyjaśnieniami i komentarzami w opracowaniu... Warszawa. Nakł. Min. Pracy i Opieki Społecznej 1929, 8-ka, str. 731.
- Inspekcja pracy w 1927 roku. Warszawa 1929. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, 8-ka, str. 370.
- Jednodniówka. Dziesięciolecie samorządu miejskiego w Łodzi 1919 do 1929. Łódź. Nakł. Biura Informacyj Prasowych „Bip” (1929), 8-ka, stron 20.
- Klarnier Czesław: O popieraniu budowy tanich mieszkań w Polsce i zagranicą. Warszawa 1929, 8-ka, str. 118. (Wyd. Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, t. I.).
- Laczysław Aleksander: Zdobywczy robotniczą. Z zagadnień polityki budowlanej. Z przedmową Adama Krzyżanowskiego. Kraków 1929. Nakł. Tow. Ekonomicznego, 8-ka, str. 58. (Wyd. Tow. Ekonomicznego w Krakowie t. XXXVIII).
- Michalski Jerzy: Budżet nadzwyczajny m. stoł. Warszawy na rok 1929/30. Warszawa 1929, 8-ka, str. 52.
- Monopol (Polski) Tytoniowy jako pracodawca (Wyd. III). Warszawa 1929. Nakł. Dyrekcji Polskiego Monopoli Tytoniowego, 8-ka, str. 30.
- Pamiętnik Zjazdu Przedstawicieli Sejmików Powiatowych w 1928 r.... Warszawa 1929. Nakł. Biura Zjazdów Samorządu Ziemiańskiego, 8-ka, str. 194 (Biblioteka Samorządu).
- Przewodnik po Wystawie Miast i Związku Miast Polskich pod redakcją Marceliego Poznańskiego. Warszawa 1929. Wyd. Związku Miast Polskich, 8-ka, str. 396 z tabl.
- Rozszerzenie miasta Łodzi. Polityka terytorjalna m. Łodzi a powiatu łódzkiego (Łódź). Wydział Powiatowy Sejmiku Łódzkiego (1929), 8-ka, str. 15.
- Rychliński Stanisław: Czas pracy w przemyśle polskim w świetle wyników ankiety Związku Stowarzyszeń Zawodowych. Warszawa 1929, 8-ka, str. 103. (Instytut Gospodarstwa Społecznego. Sprawy robotnicze Nr. 5).
- Stryjeński Tadeusz: Problem mieszkaniowy w Polsce. Kraków 1929. str. 15. (Odb. z „Czasu”).
- Szurig Jerzy: Założenia ideowe Generalnej Federacji Pracy. Referat wygłoszony na I. Kongresie Federacji Przemysłu Metalowego i Gałęzi Pokrewnych, odbyty w Warszawie w dn. 21. kwietnia 1929 r. Warszawa (1929). Nakł. „Generalnej Federacji Pracy”, 8-ka, str. 23. (Ruch Syndykalistyczny w Polsce, t. I.).

- Wengierow Jerzy: O sądach pracy w Polsce i zagranicą. Warszawa 1929. Min. Pracy i Opieki Społecznej. 8-ka, str. 32. (Dodatek Nr. 2 do działu nieurzędowego kwartalnika „Praca i Opieka Społeczna r. IX, nr. 1).
- Zawadzki Józef: Projekt sfinansowania budownictwa mieszkaniowego w Polsce. Warszawa 1929. Nakł. Komitetu Rozbudowy m. st. Warszawy, 8-ka, str. 29.
- Zieleniewski Jan: O reorganizację ubezpieczeń społecznych. Kraków 1929. Nakł. Tow. Ekonomicznego, 8-ka, str. 34. (Odb. z „Przeglądu Współczesnego”. — Wyd. Tow. Ekonom. w Krakowie, t. XXXVII).

Czasopisma: A. Z.: Położenie klasy robotniczej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 8. 1929). — Tenże: Zabezpieczenie na starość i od inwalidztwa pracy oraz zabezpieczenie od bezrobocia (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 7. 1929). — Tenże: Konferencja ekspertów robotniczych w sprawie międzynarodowego uregulowania stosunków węglowych (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 4. 1929). — Baumgarten J. Dr.: Ubezpieczenie urzędników komunalnych byłej dzielnicy pruskiej (Ruch Samorządowy Nr. 5—6. 1929). — Biegeleisen W. L.: Nauka polityki komunalnej (Przemysł i Handel, zeszyt 28. 1929). — Birssowski E. Dr.: Zagadnienie pracy zawodowej kobiety a ubezpieczenie społeczne (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1929). — Bołesta J.: Obniżenie opłat na ubezpieczenie braku pracy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 13. 1929). — Buzyn M.: Wpływ pracy i warunków ekonomicznych na rozwój fizyczny i moralny młodzieży (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 8. 1929). — B.: Pomoc lekarska Magistratu stołecznego miasta Warszawy (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych Nr. 4. 1929). — Czermiński J.: Ubezpieczenia społeczne w Polsce w świetle przepisów prawnych (Przemysł i Handel, zeszyt 24. 1929). — Dobrzyński W. Dr.: Przyczynek do sprawy odbudowy i organizacji opieki mieszkaniowej (Praca i Opieka Społeczna, zeszyt 2. 1929). — Dziurzyński P.: Powierzenie kasom chorych ściągania składek ubezpieczenia na wypadek braku pracy (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5. 1929). — Jastrzębowski: XII Sesja Międzynarodowej Konferencji Pracy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 14 i 15. 1929). — J.: Ustawa belgijska o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 4. 1929). — Krzeczkowski K.: Projekt ubezpieczeń społecznych z czasów Księstwa Warszawskiego (Ekonomista, Tom II. 1929). — K. R.: Z działalności „Funduszu Bezrobocia” (Praca i Opieka Społeczna Nr. 2. 1929). — Mieszkowski I.: Praktyka ośmiogodzinnego dnia pracy w Polsce (Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr. 7. 1929). Radomyski J. Inż.: Jak winny być zorganizowane ubezpieczenia społeczne dla pracowników na wsi? (Rolnik Ekono-

mista Nr. 9. 1929). — Rogóyski K.: Meljoracje terenów na wschód od Warszawy w związku z aprowizacją i higieną stolicy (Rolnictwo, Tom III, czerwiec 1929). — Rynkiewicz Z. Dr.: W kwestji ubezpieczenia pracowników samodzielnych (Praca i Opieka Społeczna Nr. 2. 1929). — Skarżyński L.: Projekt ustawy o ubezpieczeniu społecznem (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 6. 1929). — Skrzywan S.: Ruch budowlany (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 16. 1929). — Sisslé E.: Dekret o umowie o pracę pracowników umysłowych a pracownicy samorządowi byłej dzielnicy rosyjskiej (Praca i Opieka Społeczna Nr. 2. 1929). — Stamp J.: Problem bezrobocia światowego (Gazeta Bankowa Nr. 7. 1929). — Stępień S.: Położenie pracowników komunalnych kas oszczędności w związku z reorganizacją tych instytucyj (Czasopismo Kas Oszczędności Nr. 7. 1929). — S. F.: Międzynarodowy przegląd ubezpieczeń społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 5, 1929). — Trzciniński W.: Majątek społeczny, dochód społeczny i jego obciążenie (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 4, 1929). — W. B.: Ubezpieczenia społeczne w Polsce w roku 1927 (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, Nr. 7, 1929). — W. H.: Wytyczne gospodarki żywnościowej wojska w 1929—30 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 26, 1929). — Bezrobocie w Polsce (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 10, 1929). — Izba Przemysłowo-Handlowa w Warszawie a polityka socjalna (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 7, 1929). — Zdrowotność publiczna w miastach polskich (Przemysł i Handel, zeszyt 30, 1929). — Zasady programu gospodarczego Międzynarodówki Zawodowej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, zeszyt 7, 1929). — Rynek pracy w marcu 1929 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 18, 1929). — Rynek pracy w czerwcu 1929 roku (Przemysł i Handel, zeszyt 30, 1929). — Rozwój szkolnictwa w miastach polskich (Przemysł i Handel, zeszyt 23, 1929).

Atti del 3 congresso internazionale di organizzazione scientifica del lavoro. Roma. Universale 1927, 3 tomy, str. 184, 576 i 1222.

Bottai Giuseppe. La carta del lavoro illustrata. Roma. Ed. del. Diritto del lavoro 1928. (Studi e doe. di diritto ed econ. del lavoro B, 3). L. 15.

Brugi Biagio: Nazione e Stato nella carta del lavoro. Roma. Ed. del „Diritto del lavoro” 1928, 8-ka, str. 17 (Studi e documenti di diritto ed econ. del lavoro A. 45). L. 3.

Gangetti Lello: Leggi economiche. Fascismo e corporativismo. Roma. Ed. del „Diritto del lavoro” 1928, 8-ka, str. 65. (Studi e documenti di diritto ed econ. del lavoro A, 56). L. 3.

Gina Stefano: I fondamenti economici del diritto corporativo. Roma. Ed. del „Diritto del lavoro” 1928, 8-ka, str. 39. (Studi e documenti di diritto ed econ. del lavoro A. 57). L. 3.

Miceli Giuseppe: Manuale di norme corporative. Roma. Libr. del Litorio 1928, 8-ka, str. 344. L. 12.

Gemmil Paul F.: Present day labour relations. London. Chapman & Hall, 1929, 8-ka, str. 312. 15 s.

DZIAŁ X.

Spółdzielczość.

Adamski Stanisław ks.: Unja Związków Spółdzielczych w Polsce (1929). Poznań. Nakł. U. Z. S. w Polsce, 8-ka, str. 43.

Christof Mieczysław: Księgowość szwajcarska w kasach oszczędnościowych. Lwów (1929), 8-ka, str. 11.

Dąbrowski Saturnin: Przez spółdzielczość odbudujemy Polskę. Warszawa 1929, 8-ka, str. 31. (Książnica „Społem”, t. 4).

Jajczarstwo (Nowoczesne spółdzielcze) w Polsce. Warszawa. Związek Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich (1929), 8-ka, str. 13.

Jasiński Józef: Stosunek spółdzielczości spożywczej do spółdzielczości rolniczej. Referat wygłoszony na XVII Zjeździe Związku Spółdzielni Spożywców R. P. w dniu 16. marca 1929. Z przedmową Marjana Rapackiego. Warszawa. Wyd. Z. S. S. R. P. 1929, 8-ka, str. 18. (Odb. z czasopisma „Społem”).

Jenner Władysław: Spółdzielczość a nasza cywilizacja gospodarcza. Referat wygłoszony na 49-tem Walnem Zgromadzeniu Delegatów Związku Stow. Zarobkowych i Gospodarczych we Lwowie dnia 7. czerwca 1929. Lwów 1929. Nakł. Z. S. Z. i G., str. 16.

Jenner Władysław: Spółdzielczość jako czynnik dynamiki rozwojowej. Referat wygłoszony na 48-em Walnem Zgromadzeniu Delegatów Związku Stow. Zarobkowych i Gospodarczych we Lwowie, dnia 2. lipca 1929. Lwów 1929. Nakł. Z. S. Z. i G., str. 16.

Ukołebki polskiej spółdzielczości rolniczej. Książka zbiorowa, wydana z okazji odsłonięcia pomnika Stefczyka w Czernichowie pod Krakowem w dniu 30. czerwca 1929. Warszawa. Nakł. Zjedn. Zw. Spółdz. Roln. Rz. P. (1929), 8-ka, str. 109.

Wolski Jan: Spółdzielnie pracy. Warszawa 1929, 8-ka, str. 44. (Wyd. Sekcji Kooperacji Pracy Polskiego Tow. Polityki Społecznej Nr. 2).

Czasopisma: Bazela A.: Stosunki kredytowe na kresach wschodnich (Poradnik Spółdzielni, Nr. 11, 1929). — Bocheński M.: Konjunktura hodowlana a spółdzielcza organizacja zbytu (Rolnik Spółdzielca, Nr. 7 i 8, 1929). — Całkosiński A. Dr.: Unja Związków Spółdzielczych a Pow szechna Wystawa Krajowa (Poradnik Spółdzielni, Nr. 11, 1929). — Gądkiewicz J.: Spółdzielnie wytwórcze w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 26, 1929). — Ihnatowicz Z.: O właściwy system zakładania mleczarni (Poradnik Spółdzielni, Nr. 11, 1929). — Jenner W.: Spółdzielczość kredytowa w Polsce (Gazeta Bankowa, Nr. 7, 1929). Kuczewski W.: Spółdzielczość w Polsce (Polonia-Italia, Nr. 5—6, 1929). — Tenże: Przegląd sił (Poradnik Spółdzielni, Nr. 10, 1929). — Tenże: Nowy okres (Poradnik Spółdzielni, Nr. 15, 1929). — Tenże: Nasza spółdzielczość na wschodzie (Poradnik Spółdzielni, Nr. 8, 1929). — Kuczyk J.: Gospodarcze znaczenie obrotu bezgotówkowego (Poradnik Spółdzielni, Nr. 10, 1929). — Kwieciński J.: Spółdzielnie w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929). — Marszałek J. Dr.: O budżetach spółdzielni handlowych (Poradnik Spółdzielni, Nr. 8, 1929). — Mederski K.: Mleczarstwo polskie w świetle liczb (Przemysł i Handel, zeszyt 14, 1929). — M. I. Dr.: Premja towarowa dla składnic kółek rolniczych (Poradnik Spółdzielni, Nr. 15, 1929). — Piłatowski R.: Współpraca „Rolników” z bankami ludowymi (Rolnik Spółdzielca, Nr. 14, 1929). — P. E.: Spółdzielczość rolnicza w Czechosłowacji (Poradnik Spółdzielni, Nr. 11, 1929). — Repeczko A.: O turystykę w Polsce (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929). — Technika handlu ziemiołodami w spółdzielniach (Poradnik Spółdzielni, Nr. 12, 13, 14, 15, i 16, 1929). — Z dziejów spółdzielczości polskiej w województwach zachodnich (Rolnik Spółdzielca, Nr. 13, 14, i 15, 1929). — Spółdzielczość w rolnictwie. Odczyt prof. St. Wojciechowskiego w Poznaniu 23. III. 1929 roku (Poradnik Spółdzielni, Nr. 12, 13 i 14 1929). Aprowizacja komunalna a czynnik spółdzielczy (Przemysł i Handel, zeszyt 20, 1929).

Confédération (La) des Unions des Coopératives Agricoles de la République Polonaise. Varsovie 1929. Publication de la Conf. des Unions des Corp. Agric. de la Rép. Polonaise, str. 50.

Effizienz del movimento cooperativo italiano aderente all' Ente nazionale della cooperazione (P. N. F.). Roma, Grafia 1928, 8-ka, str. 106.

Raina J. L.: The co-operative movement in India. A comparative study. London. Luzac 1929, 8-ka, str. 137.

C. Dział socjologiczny

I. Wydawnictwa zbiorowe. Podręczniki i systemy. Historia socjologii i krytyka.

- Cleveland Frederick A.: Modern scientific knowledge of nature, man a. society. New-York, Ronald, 1929, str. 618.
- Dow Grove Samuel: Society a. its problems. An introduction to the principles of sociology. 3 ed. rev. New-York, Crowell, 1929, str. 720.
- Gibaudan René: Les idées sociales de Taine. Paris, Argo, 1928, str. 213.
- Harkins Frank Hamilton: An introduction to the study of society. London, Macmillan, 1929, str. 760.
- Mauduit Roger: August Comte et la science économique. Paris, Alcan, 1929, str. 292, 30 fr.
- Posada Adolfo: Principios de sociologia. 2 ed. T. I, str. XI + 368, T. II, str. 420. Madrid, Jorro, 1929.
- Roguin Ernest: Sociologie. Partie de philosophie. 2 Vol. Lausanne, Pache, 1928—1929, Vol. str. IV + XXIV + 658; Vol. II, str. IV + VI + 749.
- Spalding Henry, S. a. Muntsch Albert: Introductory sociology. New-York, Heath, 1928, str. 466.
- Verhandlungen des 6. Deutschen Soziologentages vom 17-19 Sept. 1928 in Zürich. Vorträge u. Diskussionen in d. Hauptversammlung u. in d. Sitzungen d. Untergruppen. Tübingen, Mohr 1929, str. 329, 12,80 Mk.
- Vladesco Racoasso: La sociologie en Roumanie. Paris, Giard, 1929, str. 22.

II. Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Baegel Max Herrmann: Soziologie d. Denkens. Das vorwissenschaftliche Denken. Jena, Urania-Verlagsges. 1929, str. 76, 1,50 Mk.
- Bogdanow Alexander: Allgemeine Organisationslehre. Tektologie. Uebers. aus d. russ. v. R. Lang. Bd. 2. Berlin, Organisation Verlagsges. 1928, str. 199.
- Bolzano Bernard: Wissenschaftslehre in 4 Bd. 2 verb. Aufl. Hrsgb. v. W. Schultz. Bd. 1, str. XVI + 574. Leipzig, Meiner, 1929, 22 Mk.
- Brown William: Science a. personality. Forew. by sir. O. Lodge. London, Oxford Univ. Press 1929, str. 258.
- Grebe Wilhelm: Die Form des Erkennens. München, Reinhardt 1929, str. 144.
- Keyserling Herrmann Alexander Graf v.: Creative understanding. New-York, Harper 1929, str. 524.
- Kierkegaard Sören: Ueber d. Begriff d. Ironie. Deutsch von Hans Heinr. Schaefer. München, Oldenbourg 1929, str. XII + 283, 7,50 Mk.

- Klapper Paul: Contemporary education; its principles a. practices. New-York, Appleton 1929, str. 685.
- Kotarbiński Tadeusz: Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk. Lwów, Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1929, str. X + 483.
- Lint Herrmann: Der Gesellschaftsmensch. Berlin, Hobbing 1929, str. 211, 5,50 Mk.
- Lundberg George A.: Social research. A study in methods of gathering data. New-York, Longmans 1929, str. 391.
- Mutius Gerhard v.: Wort, Wert, Gemeinschaft, Sprachkrit. u. soziolog. Ueberlegungen. München, Reinhardt, 1929, str. 101, 3,80 Mk.
- Research in the social sciences; its fundamental methods a. objectives. By Rob. E. Park (a. a.). New-York, Macmillan, 1929, str. 315.
- Reisner Erwin: Die Geschichte als Sündenfall u. Weg z. Gericht. Grundlegung e. christl. Metaphysik. d. Geschichte. München, Oldenbourg, 1929, str. VI + 304, 12,50 Mk.
- Rose William: J. Stanislas Konarski, reformer of education in 18 century Poland. London, Cape, 1929, str. 288.
- Rueff Jacques: From the physical to the social sciences. Introd. to a study of economical a. ethical theory. Transl. by H. Green. Baltimore, J. Hopkins 1929, str. 193.
- Sacke Georg: Solowjews Geschichtsphilosophie. Berlin, Ost-Europa Verlag, 1929, str. XVI + 138.
- Sauer Wilhelm: Lehrbuch d. Rechts- u. Sozialphilosophie. Berlin-Grunewald. Rothschild, 1929, str. XX + 374, 14 Mk.
- Steiner Rudolf: Der pädagogische Wert d. Menschenerkenntnis und d. Kulturwelt d. Pädagogik. 10 Vortrg. Berlin, Antroposoph. Bücherstube, 1929, str. V + XV + 230, 6 Mk.
- Schultze E. Otto: Grundlegung d. Pädagogik als e. diagnostisch-therapeutischen Wertwissenschaft. T. 2, Grundbegriffe d. allg. Pädagogik. Langensalza, Beltz, 1929, str. XI + 252, 11,50 Mk.
- Weiss Carl: Pädagogische Soziologie. Leipzig, Klinhardt, 1929, str. VII + 240, 8,20 Mk.

III. Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

- Behr-Pinnow Carl v.: Menschheitsdämmerung? Eine Darst. d. menschl. Vererbung u. ihrer Bedeutung f. d. Volkswohl. Berlin, Stilke, 1292, str. 156, 4 Mk.
- Brezina Ernst: Internationale Uebersicht über Gewerbekrankheiten nach d. Berichten d. Gewerbeaufsichtsbehörden d. Kulturländer über d. Jahre 1920 bis 1926. Berlin, Springer 1929, str. VI + 205, 12 Mk.

- Bloch Iwan Dr. med.: *Życie płciowe naszych czasów*. Z 12 wyd. niem. przeł. dr. Z. Bass. Lwów, Księg. Nakładowa 1929, str. 458 + 3 nlb.
- Calverton V. F. a. Schmalhausen Samuel D.: *Sex in civilisation*. In-trod. by H. Ellis. New-York, Macauley, 1929, str. 719.
- Decroly O. et Buyse R.: *La pratique des tests mentaux, avec figures et planches*. Pref. par H. Piéron. Paris, Alcan 1928, str. XVI + 403, 60 fr.
- Dresser Horatio Willis: *Outlines of the psychology of religion*. New-York, Crowell, 1929, str. 464.
- Duncan Hannibal Gerard: *Race a. population problems*. London, Long-manns. 1929, str. 424.
- Die geschlechtliche Erziehung*. Beiträge z. Grundlegung e. ge-sunden Sexualpädagogik. Hrgb. v. J. Schröteler. Düsseldorf, Pädag. Verlag, 1929, str. VI + 226, 7,50 Mk.
- Gourmont Remy de: *Fizyka miłości*. Przeł. St. Michalski. Wyd. III. popraw. Warszawa, Biblioteka Dzieł Naukowych, 1929, str. 248.
- Hirschfeld Magnus u. Götz Berndt: *Das erotische Weltbild*. Hellerau, Avalun-Verlag, 1929, str. 208, 9 Mk.
- Hofacker Albert: *Sinnlichkeit u. Vernunft. Zum Aufbau e. neuen Ethik*. Stuttgart, Kohlhammer, 1929, str. V + 341, 15 Mk.
- Klages Ludwig: *Der Geist als Widersacher d. Seele*. 2. Bd. (1. Bd. Le-ben u. Denkvermögen, str. XXX + 512; II. Bd. Die Lehre vom Wil-len, str. V, 513—800). Leipzig, Barth, 1929, 34 Mk.
- Kantor Jacob Robert: *An outline of social psychology*. Chicago, Follet, Publ. Co. 1929, str. 434.
- Kraft Viktor u. Lampe Felix: *Methodenlehre d. Geographie. Die Geo-graphie als Wissenschaft. Die Geographie als Lern- u. Lehrgebiet*. Wien, F. Deuticke, 1929, str. VII + 300 in 4^o, 18 Mk.
- Kruse Walter: *Die Deutschen u. ihre Nachbarvölker. Neue Grundlegung d. Anthropologie, Rassen — Völker — Stammeskunde u. Konstitutions-lehre*. Leipzig, Thieme, 1929, str. XV + 640 in 4^o, 41 Mk.
- Laird Donald Anderson: *Psychology a. profits*. New-York, Forbes 1929, str. 272.
- Lattes Léone: *L'individualité du sang en biologie, en clinique et en méde-cine légale*. Préf. de E. Jeanbrau. Paris, Masson, 1929, str. VII + 315.
- Lewin Louis: *Les paradis artificiels. Opium. Morphine. Cocaine — etc*. Trad. par F. Gidon. Paris, Payot, 1928, str. 407, 25 fr.
- Luick Willy: *Der berufliche Nachwuchs in d. Schweiz. Sozialbiolog. Stu-die als Beitrag z. Berufswahl-Problem*. Bern, Haupt. 1929, str. 160, 3,60 Mk.

- Maylan Charles E.: Freuds tragischer Komplex. Eine Analyse d. Psychoanalyse. München, Reinhardt, 1929, str. 215.
- Murchison Carl : Social psychology. The psychology of political determination. London, Oxford Univ. Pr. 1929, str. 220.
- Oppenheimer Franz: Weltprobleme d. Bevölkerung. Vortrag. Leipzig, Dt. Wissenschaftl. Buchh. 1929, str. 71, 3,25 Mk,
- Quartara G.: Les lois du libre amour. Paris, Alcan, 1929, str. IX + 804, 60 fir.
- Rondthaler Adolf: Psychologja indywidualna Alfreda Adlera jako metoda pracy wychowawczej w szkole. Warszawa, 1929. Księg. J. Lisowskiej, str. 147 + 2 nlb.
- Sanger Margaret: Zwangs-Mutterschaft. Uebers. aus d. engl. v. R. Nutt. Stuttgart, Dt. Verlagsanstalt 1929, str. XVI + 296, 7,50 Mk.
- Scheler Max: Nature et formes de la sympathie. Contribution à l'étude de lois de la vie émotionnelle. Trad. de l'allemand par Lefebvre. Paris, Payot 1928, str. 384
- Schulte-Vaerting Hermann: Die Entstehung d. Arten durch d. Staat. Bd. III., Tl. I, Der sexuelle Uebermensch. Berlin, Pfeiffner 1928, str. IV + 128, 4,50 Mk.
- Sedlaczek Ludomir: Dregowiczanie. Studjum antropologiczne. Przyczynek do paleontologii Białej Rusi. Kraków, Akad. Umiej., str. 53 + VI. tabl.
- Seitz A.: Körperverhältnisse u. soziale Umwelt im Buchdruckgewerbe Deutschlands. Leipzig, Thieme 1929, str. 63, 6,50 Mk.
- Sexual reform congress. Copenhagen 1—5 VII. 1928. (World league for sexual reform). Proceeding of the second congress. Redaktion: H. Riese a. J. H. Leunbach. Kobenhavn, Levin & Munksgaard, 1929, str. 308.
- Tumarkin Anna : Die Methoden d. psychologischen Forschung. Leipzig, Teubner 1929, str. V + 132, 3,60 Mk.
- Vattier Georges: Contribution à l'étude de la psychologie des peuples. Essai sur la mentalité canadienne-française. Paris, Champion 1928, str. IV + 385.
- Watson John B.: Psychology from the standpoint of a behaviourist. 3 ed. rev. London, Lipincott, 1929, str. 458.
- Weeks Courtenay C.: Alcohol a. human life. Partly of revision of facts a. figures in the last ed. of „Alcohol a. the human body", by Sir V. Horsley, M. Sturge a. a. London, Lewis, 1929, str. 202.

IV. Życie społeczne.

Nawroczyński Bogdan: Swoboda i przymus w wychowaniu, Warszawa 1929, str. 208.

Prof. Nawroczyński zajmuje się oddawna zagadnieniami, które podejmowane są wprawdzie dla praktycznych celów techniki pedagogicznej, lecz w istocie rzeczy należą do socjologii. O takich zagadnieniach traktował w interesującej swej pracy p. t. „Uczeń i klasa”, takimiż zagadnieniami zajmuje się w znacznej mierze w książce obecnej. Socjologiczny jest problemat stosowania przymusu, którym otwiera autor swe rozważania; w istotny sposób z zagadnieniami socjologii wiąże się sprawa równości w wychowaniu, którą rozważa w szkicu następnym; interesującą grupę społeczną przedstawia „szkoła twórcza”, i „wiejskie ogniska wychowawcze szkół wielkomijskich”, któremi się zajmuje w dalszym szkicu. Do polityki i techniki społecznej należy wreszcie sprawa zadań, jakie stawiać sobie winno wychowanie współczesne.

Autor, doskonały znawca praktyczny szkoły polskiej, w szczególności średniej, a jednocześnie teoretyk wychowania o rozległej erudycji, daje w swej książce zwięzłe, popularne, jasne przedstawienie aktualnych zagadnień wychowawczych i różnych prób ich rozwiązania. Książka ta informuje tedy czytelnika systematycznie i przejrzyście; jednocześnie pozwala poznać pogląd autora na sporne sprawy polityki wychowawczej. Ten pogląd tem jest cenny, że cechuje go rozważne umiarkowanie. Prof. Nawroczyński krytycznie ocenia wartość tradycjonalistycznego ustroju szkolnego i jego metod nauczania, lecz jednocześnie wskazuje na niebezpieczeństwa szkoły jednolitej i zbyt wielkiego nacisku na pracę fizyczną. Zwolennikiem będąc wydobywania na drodze wychowawczej najlepszych elementów z nizin społecznych i wyzwolenia szkoły ze stanowego charakteru, autor jednocześnie troszczy się słusznie o to, by wyrównanie nie dokonało się za cenę niwelacji najwybitniejszych indywidualności.

Czesław Znamierowski (Poznań).

Ainslie Peter: The scandal of Christianity. Chicago, Willet, Clark & Colby, 1929, str. 223.

Babcock Donald C: Man a. social achievement; an introduction to social evolution. New York, Longmans, 1929, str. 557.

- Baker Thomas S.: La terre du réalisme. L'esprit américaine. Machinisme et standardisation. L'opinion publique américaine. Paris, Publ. de la conciliation int. 1928, str. 126.
- Bass Archer B.: Protestantism in the United Staates. New-York, Crowell, 1929, str. 376.
- Benès Edouard: Souvenirs de guerre et de révolution (1914—1918). La lutte pour l'indépendance des peuples. 2. Paris, Leroux, 1929, str. 608, 60 fr.
- Bradway John S.: Law a. social work: an introduction to the study of the legal-social field for social workers. Chicago, Univ. of Chic. Press. 1929, str. 209.
- Bureau Paweł: Rozprzężenie obyczajów. Studjum socjologiczne. Z oryg. franc. przeł. U. U. Kraków, Wydawn. Ks. Jezuitów, 1929, str. 494.
- Bürger Gottfried: Das Problem d. politischen Ueberfremdung d. Schweizerischen Eidgenossenschaft. Eine Anregung z. bevölkerungspolit. Massnahmen gegen d. polit. Gefährdung d. Deutschen Reiches. Leipzig, Noske 1929, str. XXXV + 221, 16 Mk.
- Calverton V. T.: Der Bankrott d. Ehe. Nach d. amer. Orig.-Ausg. ins Deutsche übertrg. v. W. Cremer. Hellerau b. Dresden, Avalun-Verlag, 1929, str. 226, 6 Mk.
- Cardenal L. de: La province pendant la révolution. Histoire des clubs jacobins (1789—1795). Paris, Payot, 1929, str. 519.
- Carpenter S. C.: Democracy in search of a religion. London, S. C. M. 1929, str. 222.
- Christonus Jacob: Krisis d. Kultur. Dresden, Reissner, 1929, str. 108, 2,50 Mk.
- Cremer Wilhelm: Die katholische Aktion. Regensburg, Manz, 1929, str. VIII + 200, 4,50 Mk.
- Dominique Pierre: La révolution créatrice. Paris, Valois. (Bibl. syndicaliste. 5.), 1928, str. 219. 12 fr.
- Eldridge Charles David: Christianity's contributions to civilization. London, Williams & N. 1929, str. 416.
- Estreicher Stanisław: Walka z partyjnictwem. Kraków, Krak Sp. Wydawn. 1929, str. 19. (Odb. z „Przeglądu Współczesnego”, Nr. 87, lipiec 1929).
- Ficker Ludwig: Der Kulturkampf in Münster. Bearb. u. veröffentl. v. O. Hellinghaus. Münster, Aschendorff, 1928, str. XII + 592, 10 Mk.
- Ford Henry: Moja filozofja powodzenia. Autoryz. przeł. dr. R. Celińskiego. Warszawa, Księg. Liter. 1929, str. 122 + 2 nlb.
- Garibaldi Ezio: Fascismo garibaldino. Roma, Ed. di „Camicia rossa”, 1928, str. 242.

- Gemmil Paul F.: Present day labour relations. London, Chapman & Hall, 1929, str. 312.
- Ghiraldo Alberto: La lucha contra el imperialismo. Yanquilandia bárbara. Madrid. Ed. historia nueva 1929, str. 214.
- Graffmann Heinrich: Die Stellung d. Religion im Neuhumanismus. Langensalza, Beltz, 1929, str. 141, 4,75 Mk.
- Greenwood Arthur: The labour outlook. Introd. by J. Ramsey Macdonald. London, Chapman & Hall, 1929, str. 246.
- Gruber H. M.: Sozialismus u. Kolonialfrage. — Jena, Zwing, 1929, str. 106, 1,60 Mk.
- Grunz Alfred: Allgemeine u. spezielle Arbeiterseelsorge, ihre psycholog. Grundlegung u. ihre Gestaltung. Berlin, Volkskraft Verlagsgesellsch. 1929, str. 100, 2,75 Mk.
- Hackett J. D.: Labor management. Introd. by S. A. Lewisohn. London, Appleton, 1929, str. 682.
- Halban Leon: Społeczne ideały chrześcijaństwa w pierwszych wiekach. Poznań, Ks. Św. Wojciecha, str. 153 + 1 nlb.
- Hammond William E.: The dilemma of protestantism. New-York, Harper, 1929, str. 161.
- Harper Samuel Northrup: Civic training in Soviet Russia. Chicago, Univ. of Chic. Press, 1929, str. 418.
- Hart Joseph Kinmont: A social interpretation of education. New-York, Holt, 1929, str. 478.
- Hayes Carlton J.: Nationalismus. (Essays on nationalism). Aus d. Engl. übers. v. J. T. Friedländer. Hrsgb. u. eingel. v. J. Goldstein. Leipzig, D. neue Geist-Verlag. 1929, str. IX + 254, 10 Mk.
- Hill R. L.: Toryism a. the people. (1832—1846). Forew. by K. Feiling. London, Constable, 1929, str. 278.
- Horneffer Ernst: Pazifismus. Eine philosoph. Untersuchung. Erfurt, Stenger, 1929, str. 69, 2,50 Mk.
- Humblet L.: L'ennui. Bruxelles, Dewitt, 1929, str. 82.
- Isler J. M.: Rückkehr d. Juden z. Landwirtschaft. Frankfurt, Kauffmann, 1929, str. VII + 144, 5 Mk.
- Jaurès Jean: Pages choisies. Intr. et notes par P. Desanges. Paris, Rieder, 1928, str. 290.
- Kehler Henning: Chroniques russes. Les premiers temps du bolchevisme, 1917—1919. Trad. du danois par E.-Ch. Dunan et J. Gateau. 3 ed. Paris, Perrin, 1928, str. VIII + 271, 12 fr.
- Kelso Robert Wilson: Poverty. New-York, Longmans 1929, str. 382.
- Lattes Dante: Il sionismo. Vol. 1 (str. 188), Vol. 2 (str. 224). Roma, Cremonese 1928.
- Lenin N.: Preparing for revolt. London: Modern Books. 1929, str. 290.

- Lloyd George David: Gedanken e. Staatsmannes. Hrsgb. v. Philip Guedalla. Uebertrag v. A. Mayer. Berlin, Verlag f. Kulturpolit., 1929, str. 214, 5,50 Mk.
- Martinelli Piero: La libert . Milano. Libr. ed. lombarda, 1929, str. 499, 35 Ir.
- Masnata Albert: L'individualisme social. Contribution   la revision des doctrines. Lausanne, Payot, 1929, str. IV + 32.
- Medinger Wilhelm: Die internationale Diskussion über d. Krise d. Parlamentarismus. Erg. Vortrag. Wien, Braunmüller, 1929, str. 53.
- Michels Robert: Der Patriotismus. Prolog. z. Soziolog. Analyse. München, Duncker & Humblot 1929, str. VIII + 269, 8,50 Mk.
- Nathan H. L. a. Williams H. H.: Liberalism a. some problems of to day. London, Gollancz, 1929, str. 535.
- Oriani Alfredo: La rivolta ideale. Pref. di Benito Mussolini. Bologna, Capelli, 1928, str. V + 382.
- Orchard W. E.: The present crisis in religion. London, Cassel, 1929, str. 280.
- Presbrey Frank: The history a. development of advertising. Garden-City, N. Y., Doubleday & Doran, 1929, str. 651.
- Pribilla Max: Um kirchliche Einheit. Stockholm, Lausanne, Rom. Geschichtlich-theolog. Darst. d. neueren Einigungsbestrebungen. Freiburg, Herder, 1929, str. XII + 332, 8,50 Mk.
- Rathenau Walther: Schriften aus Kriegs- u. Nachkriegszeit. Berlin, Fischer 1929, str. 522, 6,50 Mk.
- Remarque Erich Maria: Na zachodzie bez zmian. Przeł. St. Napierski. Warszawa, Tow. Wyd. „R j” 1930, str. 219 + 1 nlb.
- Riezler Kurt : Ueber Gebundenheit u. Freiheit d. Gegenwärtigen Zeitalters. Rede. Bonn, Cohen, 1929, str. 28.
- Rivers Hugh W.: Ancient advertising a. publicity. Chicago, Kroch, 1929, str. 68.
- Schmitz Christian: Die Welt d. modernen Fabrik. Jena, Zuring 1929, str. 202, 4,50 Mk.
- Schreiber Georg: Das Auslandsdeutschum als Kulturfrage. Münster, Aschendorff 1929, str. XII + 320, 8,30 Mk.
- Sheffield Alfred Dwight: Training for group experience. A syllabus of materials from a laboratory course for group leaders given at Columbia University in 1927. New-York, The Inquiry 1929, str. 119.
- Spalding Henry Stanislas: Social problems a. agencies. New a. enl. ed. New-York, Benzinger, 1929, str. 612.
- Steckelings Wilhelm : Die Schuldfrage im eigenen Urteil d. Rechtsbrechers. Paderborn. Sch nigh, 1929, str. 189, 9 Mk.

- Steffes Johann Peter: Religion u. Politik. Eine religions- u. kulturwiss. Studie. Freiburg, Herder, 1929, str. XVII + 233, 740 Mk.
- Steinmetz Sebald Rudolf: Soziologie d. Krieges. Zugl. 2. vollst. umg. u. erw. Auflg. d. „Philosophie d. Krieges“. Leipzig, Barth, 1929, str. XII + 704, 39 Mk.
- Tonnies Ferdinand: Der Kampf um d. Sozialistengesetz. (1878). Berlin, Springer, 1929, str. V + 73, 3,60 Mk.
- Varma P. M. L.: The coming Renaissance. A study in socioeconomic, ethical a. cultural problems of the day. Introd. by Shri Bhagavan Das. Allahabad, 1929, str. 207.
- Vehse Otto: Die amtliche Propagande in d. Staatskunst Kaiser Friedrichs II. München, Verlag d. Münchener Drucke. 1929, str. XIII + 247,8 Mk.
- Wriston Henry Merrit: Executive agents in American foreign relations. London, Oxford Univ. Pr. 1929, str. 874.
- Zvorykin N. N.: Vers la renaissance da la Russie. Paris, Rapid.-Impr. 1929, str. 278.

V. Grupy i typy.

- Allers Rudolf: Das Werden d. sittlichen Person. Wesen u. Erziehung d. Charakters. Freiburg, Herder 1929, str. VIII + 316, 6,20 Mk.
- Alexander Franz u. Staub Hugo: Der Verbrecher u. seine Richter. Ein psychoanalit. Einblick in d. Welt d. Paragraphen. Wien, Intern. Psychoanalyt. Verlag, 1929, str. 125 in 4^o, 7 Mk.
- Anderson Nels, a. Lindeman Eduard C.: Urban sociology. New-York, Knopf 1928, str. 426.
- Batawia Stanisław, Budkiewicz Janina i Skrzywan-Żebrowska Marja: Badania nad nieletnimi przestępcami. Poczucia moralne. Z przedm. Prof. W. Makowskiego. Warszawa, F. Hoesick, 1929, str. 154 + 1 nlb.
- Bauer Ludwig: Die Entwicklung d. Glasberufsgenossenschaft im Rahmen d. deutschen Sozialversicherung. Berlin, Preiss, 1928, str. V + 118, 4,75 Mk.
- Beard Charles A.: The american party battle. London, Macmillan 1929, str. 150.
- Benediktinisches Klosterleben in Deutschland. Geschichte u. Gegenwart. Hrsg. v. d. Abtei Maria Laach. Berlin, Sankt Augustinus-Verlag, 1929, str. VIII + 639 in 4^o, 30 Mk.
- Bernfield Siegfried: The psychology of the infant. London, Paul, 1929, str. 310.
- Binzer Max v.: Die Führerauslese im Faschismus. Langensalza, Beyer 1929, str. 39, 1,05 Mk.

- Brunner Edmund de Schweinitz : Immigrant farmers a. their children. With four studies of immigrant communities. Garden City, N. Y. Doubleday & Doran. 1929, str. 294.
- Bryant Arthur: The spirit of conservatism. Forew. by Lord Melchett. Pref. by J. Buchan. London, Methuen. 1929, str. 176.
- Burgess Ernest Watson : Personality a. the social group. Chicago, University of Chicago Pr. 1929, str. 242.
- Campehausen Hans Frhr. v.: Ambrosius v. Mailand als Kirchenpolitiker. Berlin, W. de Gruyter, 1929, str. XV + 290, 18 Mk.
- Clark George Kitson: Peel a. the Conservative Party. A study in party politics. (1832—41). London, Bell, 1929, str. 516.
- Le Corbusier: The city of to-morrow a. its planning. Transl. from 8. french. ed. of „Urbanisme". Introd. by F. Etchells. London, Rodker, 1929, str. 302.
- Dehmel Heinrich: Revolution d. Ehe. Rudolstadt, Greifenverlag 1929, str. 106, 3 Mk.
- Dewey John: Character a. events. Popular essays in social a. political philosophy. Ed. by Joseph Ratner. Vol. 1. 2. New-York, Holt 1929, str. 877.
- Dominique Pierre et Rim Carlo : Monsieur le Parlement, pamphlet. Paris, Bandinière. 1928, str. 320, 12 fr.
- Donnadie James: Le consuls de France. Préf. de Jules Cambon. Paris, Libr. du „Recueil Sirey", 1928, str. XI + 215.
- Dörries Hans: Entstehung u. Formenbildung d. niedersächsischen Stadt. Eine vergl. Städtegeographie. Stuttgart, Engelhorn, 1929, str. 188, 11 Taf., 13,20 Mk.
- Dutt G. S.: A woman of India. The life of Saroj Nalini. Forew. by R. Tagore. London, Hogarth 1929, str. 144.
- Dzieje Cechu Mistrzów Piekarskich w Poznaniu od założenia do chwili obecnej 1253—1928. Poznań, 1929, str. 67 + 1 nlb.
- Gaus John Merriman: Great Britania. A study of civic loyalty. Chicago, Univ. of Chic. Pr., 1929, str. 350.
- Gentile Giovanni: Fascismo e cultura. Milano. Treves 1928, str. 205. Bibl. di cultura polit. a cura dell' Inst. naz. fascista di cultura).
- Gérard Auguste: La vie d'un diplomate sous la troisième République. Mémoires. Publ. par P. Arnault. Préf. de Gabr. Hanotaux. Paris, Plon, 1928, str. X + 568.
- Gide Charles: Der Kooperatismus (La cooperation). Nach d. 5. Auflg. übers. v. K. Bretschneider. [Soz. Organisationen d. Gegenwart. Bd. VII]. Halberstadt, H. Meyer, 1929, str. XII + 201, 8,40 Mk.
- Hall Jennie: The story of Chicago. Chicago. Rand Mac Nally, 1929, str. 303.

- Hamilton G. V. a. Macgowan Kenneth: What is wrong with marriage. New-York, Boni, 1929, str. 340.
- Harms Paul: Die Tragik im Leben Bismarcks. Eine Studie zum Problem d. Führung. Leipzig, Quelle & Meyer, 1929, str. XI + 63.
- Hauck Erich: Zur differentiellen Psychologie d. Industrie- u. Landkides. Langensalza, Beltz, 1929, str. IV + 65, 2,20 Mk.
- Hearnshaw F. J. C.: The centenary history of Kings's College. London, 1828—1928. London, Harrap, 1929, str. 544.
- Herrmann Elsa: So ist d. neue Frau. Hellerau, Avalun-Verlag, 1929, str. 170, 3 Mk.
- Hoesslin Julius Konstantin v.: Die Abstufungen d. Individualität. Leipzig, Meiner 1929, str. III + 132, 7 Mk.
- Höring H. P.: Psychologische Probleme d. jugendlichen Alters. T. 1. Das kindlich-jugendliche Gefühlsleben u. d. sexuelle Problemkreis. Berlin, Geschäftsstelle d. Reichsverb. f. Waisenfürsorge, 1929, str. 151, 2 Mk.
- Hulbert Archer Butler: Fronthiers; the genius of American nationality. Boston, Little & Brown, 1929, str. 276.
- Jahołkowska-Koszutska Ludwika: O kobiecie współczesnej i o kobiecie przyszłości. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, str. 113 + 1 nlb.
- Jahrbuch d. deutschen Sozialdemokratie für das Jahr 1928. Hrsgb. v. Vorstand d. Sozialdemokrat. Partei Deutschlands. Berlin. Dietz, 1929, str. VIII + 408, 4,50 Mk.
- Jełowicki Eustachy ks. dr.: Studja nad amerykanizmem. I. Izaak T Hecker i jego doktryna. Lwów, Gubrynowicz i Syn, 1929, str. 159 + 1 nlb.
- Jones Jane Louise: A personal study of women deans in colleges a. universities. New-York, Teachers College, Columbia Univ. 1928, str. 155.
- Joseph Bernard: Nationality. Its nature a. problems. Forew. by G. P. Gooch. London, Allen & Unwin. 1929, str. 380.
- Der Kampf um d. Ehe: Eine Auseinandersetzung evang. Führer mit d. Verfallserscheinungen d. heut. Ehe. Hrsgb. v. G. Schlipköter u. A. Böhme. Gütersloh, Bertelsmann, 1929, str. 320, 8 Mk.
- Kasa im. Mianowskiego. Dzieje, zadania, organizacja 1881—1929. Warszawa, 1929, str. 31 + 1 nlb.
- Krassin Lubov: Leonid Krassin; his life a. work. By his wife. London, Skeffington, 1929, str. 284.
- Księga pamiątkowa miasta Poznania. Dziesięć lat pracy Polskiego Zarządu Stołecznego miasta Poznania. Poznań, 1929, (Nakł. Mag. Stoł. m. Poznania), str. VIII + 715.

- Klages Ludwig : The science of character. Transl. from 5. a. 6. german edit. by W. H. Johnston. London, Allen & Unwin 1929, str. 308.
- Kraushar Aleksander : Kupiectwo warszawskie. Zarys pięciowiekowych jego dziejów. Monografia historyczno-obyczajowa, osnuta na źródłach archiwalnych. Warszawa, F. Hoesick, 1929, str. 245.
- Kulczycki Ludwik Prof.: Nauka o państwie. Warszawa, Instytut Społeczny, 1929, str. 7 nlb. + 256.
- Künkel Fritz: Die Arbeit am Charakter. Die neuere Psychotherapie in ihrer Anwendung auf Erziehung, Selbsterziehung u. Seelenführung. Schwerin, Bahn, 1929, str. 163, 4,80 Mk.
- Lammeyer Joseph: Die juristischen Personen d. katholischen Kirche, historisch u. dogmatisch gewürdigt auf Grund d. neuesten kirchl. u. staatl. Rechts. Paderborn, Schöningh, 1929, str. 240, 7 Mk.
- Linke Karl: Gesellschaft, Staat u. Kultur in ihren Wechselbeziehungen. Gezeigt an ausgew. Kapiteln aus d. deutschen u. österr. Geschichte. Wien, Dt. Verlag f. Jugend u. Volk, 1929, str. 239, 7,50 Mk.
- Luchaire Jean: Une génération réaliste. Paris, Valois, 1929. [Bibl. syndicaliste, 6], str. 203, 12 fr.
- Lutz Alma: Emma Willard, daughter of democracy. Boston, Houghton, 1929, str. 306.
- Machholz Waldemar : Die romantische Ehe u. d. lutherische Ehestand. Dresden. Ungelenk 1929, str. 62, 2 Mk.
- Małżeństwa, urodzenia i zgony w województwach południowych w r. 1926. Warszawa, Gł. Urząd Statyst., 1929, str. 106.
- Maritain Jaques : Three reformers : Luther — Descartes — Rousseau — New-York, Scribner. 1929, str. 234.
- Markovitch Leo: Tolstoi et Gandhi. Paris, Champion, 1928, str. 188.
- Meaux Antoine de: Augustin Cochin et la genèse de la Révolution. Paris, Plon, 1928, str. IX + 369.
- Mennevéé R.: L'espionnage international en temps de paix. 2. Vol. Paris, Dubois & Bauer, 1929. Vol. I, str. 424; Vol. II, str. 556 (60 fr).
- Meerrian Charles Edward: Chicago: a more intimate view of urban politics. New-York, Macmillan, 1929, str. 305.
- Du Moulin Eckert, Richard Graf: Geschichte d. deutschen Universitäten. Stuttgart, Enke, 1929, str. VIII + 473 in 4⁰ (30 mk).
- Moylan J. F.: Scotland Yard a. the Metropolitan Police. London, Putnam, 1929, str. 32.
- Der nationale Wille. Werden u. Wirken d. Deutschnationalen Volkspartei 1918—1928. Hrsgb. v. M. Weiss. Essen, Dt. Vertriebsst. Rhein u. Ruhr, 1928, str. 405 in 4⁰ (24 mk).
- Norton Henry Kittredge : Foreign office Organization. Philadelphia 1929, str. VIII + 83.

- Neff Wanda Fraiken: *Victorian working women. An historical a. literary study of women in British industries a. professions, 1832—1850.* London, Allen & Unwin, 1929, str. 288.
- Ognyow N.: *The diary of a communist undergraduate.* Transl. by A. Werth. New-York, Payson & Clarke, 1929, str. 288.
- Pfahler Gerhard: *System d. Typenlehren. Grundlegung e. pädagog Typenlehre.* Leipzig, Barth, 1929, str. XV + 334 (20 mk).
- Posada Adolfo: *Les fonctions sociales de l'État.* Paris, Giard, 1929, str. 231.
- Pott Hugo: *Die Form des deutschen Staates in d. Grundzügen u. hauptsächlichsten Auswirkungen als Ausdruck für d. Lebensinhalt neudeutschen Menschentums, Der Lebensgestaltungswille d. Jungdeutschen Front.* (Hist. Studien. Bd. 185. Berlin, Ebering, 1929, str. VIII + 262 10 mk).
- Przywara Erich: *Das Geheimnis Kierkegaards.* München, Oldenbourg, 1929, str. XII + 177 (6,50 mk).
- Purcell Richard J.: *The American nation.* Boston, Ginn, 1929, str. 799.
- Queyrat, Dr. med.: *Miłość i małżeństwo.* Przetł. z franc. Z. Stankiewicz. Wyd. IV. Warszawa, „Świt”, 1929, str. 47 + 1 nlb.
- Raven Charles Earle: *Women a the ministry.* Garden City. N. Y., Doubleday & Daran, 1929, str. 139.
- Rowan Richard W.: *Spy a. counter-spy; the development of modern espionage.* London, Hamilton, 1929, str. 318.
- Rudisill Stockslager Earl: *The intimate problems of youth. A series of studies of youth a. their leaders.* New-York, Macmillan, 1929, str. 217.
- Simpson P. Carnegie: *The church a. the state.* London, Clarke, 1929, s. 240.
- Shideler Ernest Hugh: *Group life a. social problems.* New-York, Holt, 1929, str. 475.
- Smith Arthur, Douglas, Howden: *John Jacob Aster; landlord of New-York.* Philadelphia, Lippincott, 1929, str. 296.
- Soffner Heinrich: *Die proletarische Jugend.* Jena, Zwing, 1929, str. 108. (2 mk).
- Stricker Käthe: *Deutsche Frauenbildung vom 16. Jahrh. bis Mitte d. 19. Jahrh.* Berlin, Herbig, 1929, str. 98 (1,80 mk).
- Totomianz Vachan: *Grundlagen d. Genossenschaftswesens.* 2. Neub. Auflg. Berlin, Parey, 1929, str. 122 (4,50 mk).
- La Tour vicomte E. de: *Le sentiment français. Etudes historiques et philosophiques sur la mentalité française d'après guerre.* Préf. de Fern. Laudet. Paris, Peyronnet, 1928, str. 131 (15 fr).
- Vaerting Mathilde: *Die Macht d. Massen (Soziologie u. Psychologie d. denau, Pfeiffer, 1929, str. 300 (7,50 mk).*
- Vaerting Mathilde: *Die Macht d. Massen (Soziologie u. Psychologie d. Macht. T. 1).* Berlin, Pfeiffer, 1928, str. VII + 290. (6,50 mk).

- Wagenen Marvin James van: Comparative pupil achievement in rural, town a. city schools. Minnesota: Univ. of Minnes. Pr. 1929, str. 154.
- Weigl Franz: Die Wertwelt d. Volksschuljugend. Paderborn, Schöningh, 1929, str. 205 (4,50 mk).
- Weill Georges: Histoire du partie républicain en France (1814—1870). Paris, Alcan, 1928, str. 432.
- Wertheimer Egon: Das Antlitz d. britischen Arbeiterpartei. Berlin, Dietz, 1929, str. 116 (2,50 mk).
- Wertheimer Egon: Portrait of the Labour party. Transl. from the German. London, Putnam, 1929, str. 216.
- Wiese Leopold v. u. Kaiserwaldau: Die Funktion d. Mäzens im gesellschaftl. Leben. Fest-Rede. Köln, O. Müller, 1929, str. 40 (1,50 mk).
- White William Allen: Woodrow Wilson; the man, his times a. his task. Boston, Houghton, 1929, str. 549.
- Women in the modern world. The changing educational, political, economic a. social relationships of women in the United States. Philadelphia, American Acad. of Polit. & Soc. Science, 1929, str. VII + 396.
- Ziegler Leopold: Der europäische Geist. Darmstadt, Reichl, 1929, str. V + 149 (6 mk).
- Zienkowski W. W. Prof.: Psychologia dziecięctwa. Z oryg. rosyjskiego przetł. P. Macewicz. Lwów—Warszawa, Książnica Atlas, 1929, str. 455.
- Zorbaugh Harvey Warren: Gold coast a. slum. A sociological study of Chicago's near North Side. Chicago, Univ. of Chic. Press, 1929, str. 302.

VI. Wytwory społeczne.

- Allen Charles Laurel: Country journalism. New York, Nelson, 1928, str. 504.
- Baudouin de Courtenay, Ehrenkreutz C.: Ze studjów nad obrzędami weselnymi ludu polskiego. Cz. I.: Forma dramatyczną obrzędowości weselnej. Wilno: Ks. Św. Wojciecha, 1929, str. 3 nlb. + 154 + 1 nlb.
- Biegeleisen Henryk: Lecznictwo ludu polskiego. Kraków, Akad. Umiej., 1929, str VII + 406 + 1 nlb.
- Bleyer Willands Grosvenor: Journalism. Chicago, Amer. Libr. Ass., 1929, stron 47.
- Bliss Henry Evelyn: The organization of knowledge a. the system of the sciences. Introd. by J. Dewey. New York, Holt, 1929, str. 453.
- Bornhak Conrad: Deutsches Adelsrecht. Leipzig, Deichert, 1929, str. V + 175 (5,50 mk).
- Bujak Franciszek, Pazdro Zbigniew, Próchnicki Zdzisław i Sobiniński Stanisław: Polska współczesna (Nauka obywatelska). Wyd. III. Lwów, K. S. Jakubowski, 1929, str. 348.

- Ciszewski Stanisław: Prace etnologiczne. T. II, Płacidła pierwotne. Darzenie płatami materji. Bydło i zboże a majątek. Warszawa: Kasa im. Mianowskiego, 1929, str. 4 nlb. + 166.
- Counson Albert: La civilisation. Action de la science sur la loi. Paris, Alcan, 1929, str. 190.
- Dovifat Emil: Wege u. Ziele d. zeitungswissenschaftl. Arbeit. Antrittsrede. Berlin, de Gruyter, 1929, str. 16.
- Frank Waldo, David: The re-discovery of America. An introduction to a philosophy of American life. New York, Scribner, 1929, str. 363.
- Freimann A. a. Kracauer F.: History of the Jews in Frankfort. Philadelphia, Jewish Publ. Soc., 1929, str. 285.
- Frobenius Leo: Monumenta terrarum. Der Geist über d. Erdteilen. 2. Auflg. d. „Festlandkultur“. Frankfurt, Frankf. Societäts-Dr., 1929, str. 439 (4 mk).
- Frobenius Leo: Monumenta Africa. Der Geist e. Erdteils. Frankfurt, Frankf. Societäts-Dr., 1929, str. 527 (4 mk).
- Fularski Mieczysław: Argentyna, Paragwaj, Boliwja. Wrażenia z podróży. Warszawa, M. Arct, 1929, str. 193 + 2 nlb.
- Gizycki Kamil: Przez Urjanchaj i Mongolję. Lwów—Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1929, str. 3 nlb. + 240.
- Gentile Giovanni: Il pensiero italiano del secolo XIX. Discorso. Milano, Treves, 1928, str. 60.
- Glaeser Ernst: Fazit. Ein Querschnitt durch d. deutsche Publizistik. Hamburg, Enoch, 1929, str. 315 (7,50 mk).
- Goldsmith Elizabeth Edward: Ancient pagan symbols. New York, Putnam, 1929, str. 257.
- Gurian Waldemar: Die politischen u. sozialen Ideen d. französischen Katholizismus (1789—1914). M. Gladbach, Volksvereinsverlag, 1929, str. XV + 418 (9,50 mk).
- Groth Otto: Die Zeitung. Bd. 2. Mannheim, Bensheimer, 1929, str. VII + 620.
- Heim an Eduard: Soziale Theorie d. Kapitalismus. Theorie d. Sozialpolitik. Tübingen, Mohr, 1929, str. VIII + 243 (9 mk).
- Hoffmann Frederick Ludwig: Suicide problems. Newark. New-York, Prudential Pr., 1929, str. 270.
- Kawtaradze Jan: Gruzja w zarysie historycznym. Z przedm. prof. M. Handelsmana. Warszawa, Instytut Wschodni, 1929, str. 10 nlb. + 191 + 23.
- Klotsche E. H.: Christian symbols, or, Exposition of the distinctive characteristics of the Catholic, Lutheran a. Reformed churches as well as the modern denominations a. sects represented in this country. Burlington, Ia: Lutheran Literary Board, 1929, str. 413.

- Kuhlman August Frederick: A guide to material on crime a criminal justice. New York, Wilson, 1929, str. 633.
- Lammens H.: Islam. Beliefs a. institutions. Transl. from the French by sir E. D. Ross. London, Methuen, 1929, str. 256.
- Levy Reuben: A Baghdad chronicle. — New York, Macmillan, 1929, str. 290.
- Lowie Robert H.: Culture a. ethnology. New York, Smith, 1929, str. 189.
- Mac Pherson J. M.: Primitive beliefs in the North-East of Scotland. London, Longmans, 1929, str. 310.
- Malkizedeck: Probleme d. jüdischen Geschichte u. Geschichtsphilosophie. Uebers. aus d. russ. v. Elias Hurwicz. Berlin, Jüdischer Verlag, 1929, str. 128 (4 mk).
- Mannheim Karl: Ideologie u. Utopie. Bonn, Cohen, 1929, str. XV + 250 (Schr. z. Philos. u. Soziologie. 3) (8,50 mk).
- Nuelsen John Louis, Mann Theophil u. Sommer J. J.: Kurzgefasste Geschichte d. Methodismus v. seinen Anfängen bis z. Gegenwart. 2. durchges. u. erw. Auflg. Bremen, Verlagshaus d. Methodistenkirche, 1929, str. XI + 875 (9,50 mk).
- Ortolani Giovanni: La morale del fascismo. Conferenza: con note aggiunte. Savona, Ricci, 1928, str. 110.
- Randall John, Herman: Our changing civilization. How science a. the machine are reconstructing modern life. New York, Stokes, 1929, str. 369.
- Raucaz L. M.: In the savage South Salomons. The story of a Mission. London, Gill, 1929, str. 270.
- Robinson Cyril E.: England. A history of British progress from the early ages to the present day. London, Methuen, 1929, str. 894.
- Sarasin Fritz: Ethnologie d. Neu-Caledonier u. Loyalty-Insulaner. Mit einem Atlas v. 73. Taf. München, Kneidell, 1929, str. VII + 320 + 73. Taf. in 4^o (150 mk).
- Schaefer Hildegard: Moskau, das dritte Rom. Studien z. Geschichte d. polit. Theorien in d. slav. Welt. Hamburg, Friederichsen & de Gruyter, 1929, str. VIII + 140 (12 mk).
- Schebesta Paul: Die religiösen Anschauungen d. Semang-Zwerg v. Malaya. Düsseldorf, Schwan, 1929, str. 51.
- Schiffers-Davringhausen Heinrich B.: Die Zeitung als Dokument. Aachen, J. A. Mayer in Komm, 1929, str. XXI + 126 (2,40 mk).
- Schneider Joseph: Völker im Spiegel d. Pressgesetzes. Wien, Holzhausen, 1929, str. IV + 106.
- Sieverts Rudolf: Die Wirkungen d. Freiheitsstrafe u. Untersuchungshaft auf d. Psyche d. Gefangenen. Phänomenolog. Stud. an literar. Selbstzeugnissen ehem. Häftlinge. Mannheim, Bennisheimer, 1929, str. XV + 187 (9 mk).

- Starczewski Eugenjusz: Widma przeszłości. Szkice historyczne. Wyd. pośmiertne z przedm. B. Lutomskiego. Warszawa, Gebethner & Wolff, 1929, str. XXXII + 529 + 1 nlb.
- Szempliński Zygmunt: Prasa zawodowa w Polsce. Warszawa, Gł. Urząd Stat., str. 21.
- Szober Stanisław Prof.: Życie wyrazów. I. Powstawanie wyrazów. (Nowotwory swojskie i zapożyczenia). Kraków—Warszawa, Gebethner i Wolff, 1929, str. 31 + 1 nlb.
- Trauwitz - Hellwig Joachim v.: Urmensch u. Totenglaube. München, Bayer, Verlagsanst., 1929, str. 195 (6 mk).
- Westermarck Edward: L'origine et le développement des idées morales. Ed. française par Rob. Godet. T. II. Paris, Payot, str. 888 (60 fr).
- Williams, Sara Lockwood: Twenty years of education for journalism. A history of the School of journalism of the Univ. of Missouri. Columbia, Stephan, 1929, str. 483.
- Zawistowicz - Kintopfova Kazimiera: Zawarcie małżeństwa przez kupno w polskich obrzędach weselnych ze szczególnem uwzględnieniem roli orszaku pana młodego. Kraków, Akad. Umiej., 1929, str. 55 + 1 nlb.

VII. Varia.

- Counts George Sylvester: Secondary education a. industrialism. Cambridge Mass., Harvard, 1929, str. 78.
- Croce Benedetto: Aspetti morali della vita politica. Appendice agli elementi di politica. Bari, Laterza, 1928, str. 90.
- Duchosal Henri: Que fait l'école pour la Société des Nations?- Publ. par l'association genevoise pour la S. des N. Genève, Payot, 1929, str. IV + 40.
- Edgell Beatrice: Ethical problems. An introduction to ethics for hospital nurses a. social workers. Pref. by A. L. Still. London, Methuen, 1929, str. 150.
- Eile Henryk: Czasy i ludzie. Warszawa, „Polska Zbrojna”, 1929, str. 87 + 1 nlb.
- Giua Stefano: La previdenza e l'assistenza sociale. Roma, Ed. del „Diritto del lavoro”, 1928, str. 237.
- Harbrecht John J.: The lay apostolate. A social ethical study of parish charity organization for large city parishes. St. Louis. Mo, Herder, 1929, str. 512.
- Hartmann Hans: Kirche u. Sexualität. Der Wandel d. Erotik. Rudolfstadt, Greifenverlag, 1929, str. 229 (8 mk).

- Heaton Kenneth L.: Character building through recreation; a training course in recreational leadership. Chicago, Univ. of Chic. Press, 1929, str. 243.
- Janicki Stanisław: Śląsk na łonie macierzy 1922—1928. Z przedni. Prof. Ad. Krzyżanowskiego. Katowice, 1929, str. VIII + 355.
- Kaczmarek Zdzisław Dr.: Z problemów demokratyzacji wychowania. Kraków, Gebethner & Wolff, 1929, str. 31.
- Kaibach Rudolf: Das Gemeinwohl u. ethische Bedeutung. Düsseldorf, Schwann, 1928, str. X + 227 (7 mk).
- Kozicka Marja Dunin: Burza od wschodu. Wspomnienia z Kijowszczyzny. (1918—1920). Z przedm. Prof. St. Estreichera. Wyd. II. Warszawa, Dom Książki Polskiej, str. XIII + 512 + 1 nlb.
- Kunsterziehung. Ergebnisse u. Anregungen d. Kunsterziehungstage in Dresden, Weimar u. Hamburg. In Auswahl. Mit e. Einleitung v. L. Pallat. Leipzig, Voigtländer, 1929, str. 200 (5 mk).
- Liebrandt M. P.: Jugendfürsorge u. Jugendpflege. Berlin: Verlagsgesellschaft d. Allg. Dt. Gewerkschaftsbundes, 1929, str. 175 (2,60 mk).
- Lippmann Walter: A preface to morals. New York, Macmillan, 1929, str. 356.
- Lugan A.: La fin d'une mystification. L'action française. Sa histoire Sa doctrine. Sa politic. Paris, Dants, 1929, str. 232.
- Mann Heinrich: Sieben Jahre. Chronik d. Gedanken u. Vorgänge (1921 do 1928). Wien, Zsolnay, 1929, str. 558 (6 mk).
- Marshburn W. V.: Spiritual experiences in business life. Richmond, Md., Nicholson, 1929, str. 141.
- Moeschlin Felix: Eidgenössische Glossen. 1922/1928. Elrenbach—Bürich, Rentsch, 1929, str. 290 (5 mk).
- Nowosielska Zofja ppor.: W huraganie wojny. Pamiętnik kobiety-żołnierza. Warszawa, 1929, str. 121 + 2 nlb.
- Pöschl Viktor: Verkaufsschule u. Verkaufslehrer. Kritik u. Vorschläge. Berlin, Springer, 1929, str. VII + 72.
- Pustau v.: Die kommunistische Werkfragen- u. Gewerkschafts-Politik. Berlin, Antira-Verlagsgesellschaft, 1929, str. VIII + 140 (2,50 mk).
- Ross Edward Alsworth: Raum für alle? (Standing room only?). Deutsch hrsgb. v. W. Röpke. Uebers. v. Eva Röpke. Stuttgart. Dt. Verlagsanstalt, 1929, str. 376 (8,50 mk).
- Schilling Otto: Katholische Sozialethik. München, Hueber, 1929, str. VIII + 357 (6,30 mk).
- Śliwiński F.: Organizacja władz szkolnych i szkolnictwa wszystkich stopni w Polsce odrodzonej, Wyd. II. Lwów—Warszawa, Książnica Atlas, 1929, str. 163 + 1 nlb.

- Heinberg Wilhelm: Grundfragen d. Sozialethik. München, Reinhard, 1929, str. 140 (3,80 mk).
- Steinmetz Paul: Die deutsche Volkshochschulbewegung. (Probleme d. Staats- u. Kulturosoziologie 5). Karlsruhe, G. Braun, 1929, str. VIII + 136.
- Steffen Franz: Zum Problem d. Katholischen Aktion. Danzig, Westpreuss. Verlag, 1929, str. 56 (1,50 mk).
- Straubinger Johannes: Die katholische Aktion u. d. katholische Organisationswesen in Württemberg. Stuttgart, Verlag Keppenhaus, 1929, str. 127 (3 mk).
- Vignalou-Périer B.: Traité théoretique et pratique des tutelles et conseils de famille. Avec de nombreuses formules. Paris, Librairie du Recueil Sirey, 1928, str. 930.